

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 558

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• Anul 53 (serie nouă) • februarie 2016 • 3,00 lei •

• Vasile Craița Mândra – *Compozitie*

Adrian JICU

Tălmăciri
persane: Omar
Khayyam &
Forugh
Farrokhzad

pagina 3

Radu CÂRNECI

Poeme orientale

pagina 5

Elena CIOBANU

Fetele prea albe
ale Hollywood-ului

pagina 9

Violeta SAVU

Generații
de artiști
în dialog

paginile 12 – 15

La anii săi „mulți – multe trăind”, după cum însuși mărturisește, scriitorul Radu Cârnelci a „simțit nevoia de a strânge între copertele unei cărți unice o serie de întâlniri culturale: interviuri, convorbiri, mărturisiri, amintiri care, ca într-un panopticum, adună și oglindesc momente esențiale din cele peste opt decenii viață”.

Reunite sub titlul ce trebuia purtat de un anunțat roman, aceste **Amintiri din Paradis** (Editura Nico, Târgu Mureș, 2015) sunt prefațate de criticul Constantin Călin, la rândul său un maestru al dialogului, cel care, semnalând numărul mare de interviuri, 26, și faptul că „puțini dintre scriitorii contemporani au atâtea”, face o scurtă și necesară incursiune în istoria presei din a doua jumătate a secolului trecut, punctează abilitățile necesare celor ce dau și iau interviuri, diferențiază net „oamenii de meserie” de reporerții ocazionali, categoriile întrebărilor și răspunsurilor, conchizând, între altele, că încă de la începutul carierei sale scriitoricești, „dl Radu Cârnelci se prezenta ca un scriitor productiv, viguros, adaptat complet la ritmurile vremii” și că, de-a lungul deceniilor, convorbirile adunate acum în volum se constituie în a „doua sa *Biblioteca de sentimente*, semnificativă în planul existenței și concepției, pentru poet și publicist”.

Una în care băcăuanii au un loc aparte și nu numai pentru că, în ani, Constantin Călin, Corneliu Tălmăciu, Gheorghe Pătrar, Carol Isac, Sergiu Adam, Viorel Cruceanu, Ioan Machidon, Viorel Savin și Ioan Enache l-au asaltat cu întrebări mai mult sau mai puțin inco-

mode, ci mai ales pentru că amintirile legate de etapa sa băcăuană ocupă un loc central de-a lungul mai tuturor convorbirilor, indiferent că ele sunt inserate în prima secțiune („*Stimate domnule Radu Cârnelci...*”) sau, tangential, în cea de a doua („*Vă mulțumesc pentru această convorbire...*”).

Pentru majoritatea celor ce i-au solicitat opiniile, una dintre întrebările puse e legată, inevitabil, de fondarea noii serii a revistei *Ateneu* și de gruparea scriitoricească născută în jurul ei, iar răspunsurile nu sunt deloc zgârcite, generozitatea interviuatului readucându-i în prim-plan pe toți cei ce s-au implicat, într-un fel sau altul, în ducerea la bun sfârșit a acestui proiect, utopic pentru acele vremuri, nu și pentru Radu Cârnelci, care a știut să atragă de partea sa toate energiile, de la cele ale debutanților, la cele ale oamenilor politici, convingiți în cele din urmă să-și dea acceptul pentru apariția publicației.

Dornic mereu ca spusele sale să „aibă precizie și esențialitate”, se consideră un „căutător de frumuseți adevărate, mergând către desăvârșire”, o „fire tenace” și luptătoare, care a știut să nu-și risipească vremea și a preferat să fie fericit prin bogăția faptelor sale spirituale „atât cât este și cât va mai fi”, să învețe din mers

„înțelepciunea iubirii” și să o dăruiască din toată inima și celorlalți, în primul rând prin „picătura de mir” a poeziei, dar și prin izbânzile „omului cultural”, de la Festivalul Bacovia la minunatele antologii pe care le-a alcătuit.

Tratând „teme etern umane”, într-un stil numai al său, creatorul de frumos care este neagă aserțiunea că ar fi trubadur, vehiculată de unii sau alții, dar acceptă că e un „poet al acestui veac”, că poezia este, pentru el, „piscul aurit spre care a(m) îndrăznit”, că a scris versuri „dintr-o necesitate de suflet”, însă și „din frica de moarte”: *De fiecare dată scriind, simțeam că mă termin, cu fiecare carte se epuiza o parte din ființa mea, cu fiecare titlu îmi pleca o iubire, o moarte locuindu-mă. Și iarăși înzdrăvenirea prin iubire, și iarăși arderea de tot, și iarăși moartea îmbrățișându-mă... Murind într-o carte, mă iveam cu putere în următoarea. Chiar și traducerile mele se înscriu acestor cicluri de creație.*

Poezia de iubire și traducerile i-au adus, de altfel, cele mai multe clipe de fericire și izbânzi la care râvnesc toți creatorii, prezenți și ei alături de poet în aceste dialoguri scilicitoare, întrucât în ce-l privește s-a mișcat cu dezinvoltură în toate mediile, fiind deopotrivă iubit de scriitori, de plasticieni și muzicieni, atât pentru disponibilitatea lui proverbială, cât îndeosebi pentru erudiția ce transpare din fiecare convorbire, indiferent că e provocată de comiloni sau de el însuși.

Și dacă poetul este „vocea de timp și litera de foc a acestuia”, traducătorul umple golurile din cultura românească, dându-ne cu osârdie opere fundamentale apărute pe meridianele lumii, de la *Cântarea Cântărilor* la *Integrala lirică Baudelaire*, de la *Jertfe negre la Profetul*, de la *Extazul morții la Elegiile lui Yorick* ori *Dulci elegii*, dar și cu alte creații risipite prin pagini de reviste.

• În Bacău, la Statuia Poetului

Deși, pe alocuri, o parte dintre întrebări și răspunsuri se repetă în diferite forme, **Amintiri(ile) din Paradis** ale fondatorului noii serii a revistei *Ateneu* și al atâtor fapte de cultură se citesc aproape pe nerăsuflăte, producând alese clipe de desfășurare spirituală.

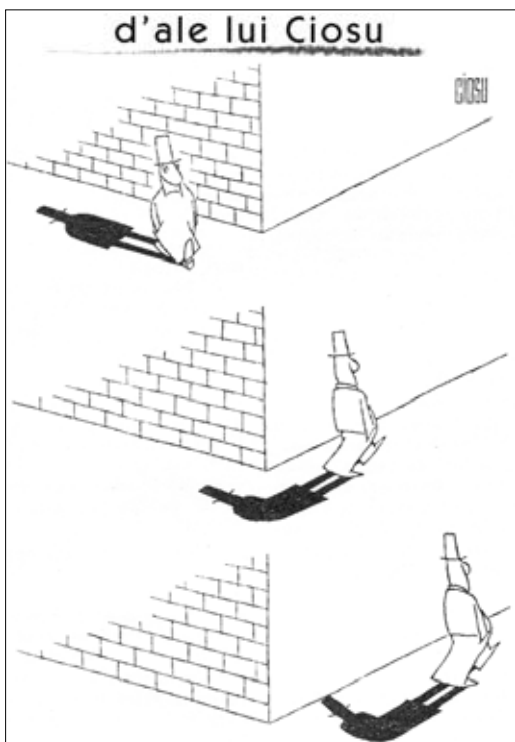
Cornel GALBEN

Un premiu acordat pentru poezie și spiritualitate creștină

În perioada 22-23 ianuarie 2016, la Suceava, s-a desfășurat Simpozionul Național cu tema „Valori naționale în creația Mitropolitului Bartolomeu Anania”. S-au susținut conferințe și lansări de carte (Valeriu Anania – „Fântâna lacrimilor” – teatru inedit, Dumitru Ichim – „Psaltirea apocrifă a dreptului lov” – poeme, „Așa-i cânta îndrăgostitul din Sumer” – poeme de dragoste). Începând cu această ediție, Asociația Școlară pentru Educație și Dezvoltare din Suceava și Fundația „Mitropolitul Bartolomeu” din Cluj au instituit „Marele Premiu Mitropolitul Bartolomeu Anania”. Comunicatul oficial precizează că premiul va fi acordat „unor personalități reprezentative ale culturii române din țară și din străinătate, pentru excelența operelor lor și pentru efortul creator pus în slujba neamului și a identității noastre naționale.” Anul acesta „Marele Premiu Mitropolitul

Bartolomeu Anania” i-a revenit preotului poet Dumitru Ichim. Criticul Aurel Sasu a precizat că premiul a fost acordat lui Dumitru Ichim, „pentru excepționala lui integrală lirică și pentru remarcabila activitate de zidire sufletească în comunitatea românilor din Kitchener, Ontario, Canada. Dumitru Ichim este ctitorul unei sfinte biserici înălțate din temelii în același oraș, al unui Centru cultural și organizatorului *săptămânii de spiritualitate românească la Hamilton*. Ultimele două volume ale sale („Psaltirea apocrifă a dreptului lov”, „Așa-i cânta îndrăgostitul din Sumer”) sunt monumentale ca abordare mistic-filosofică a unor paradigme de istorie biblică.”

Dumitru Ichim s-a născut pe 14 august 1944, la Dărmănești, Bacău. Ne bucurăm pentru sfinția sa și-i adresăm cele mai calde felicitări!

Revista de cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Secretariat/ culegere text: Delia GRIGORAȘ • Contabilitate: Alina GRIGORAȘ •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor nr. 7 • Tel/Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia „ELENA” Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Citiții se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

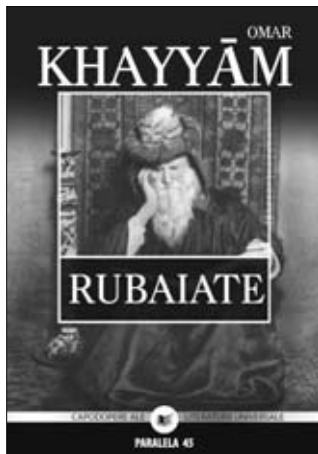

Tălmăciri persane: Omar Khayyam & Forugh Farrokhzad

Aventura spirituală a lui Gheorghe Iorga continuă, prin publicarea, în 2015, a două noi traduceri din literatura persană, *Rubaiate*, de Omar Khayyam, și *Să dăm crezare începutului de anotimp rece*, de Forugh Farrokhzad, simbolice legate, peste secole, prin îndrăzneala de a sfida normele rigide ale unei gândiri profund conservatoare. Încercare supremă a oricărui persanolog, *Rubaiatele* lui Omar Khayyam (Pitești, Editura „Paralela 45”) sunt tălmăcite în spirit polemic, într-o versiune care să le redea nu doar înțelesul original, ci și spiritul caracteristic poeziei persane, care impune un tipar și o dicțiune a sentimentului inexistente în limba română. Conștient de toate aceste dificultăți, Gheorghe Iorga își asumă o abordare îndrăzneată a textului khayyamian, pe care îl redă în vers liber, încercând să-i adapteze mesajul la specificul limbii române, adesea incompatibilă cu persana.

Din perspectiva problemelor pe care le ridică, volumul poate fi considerat un mic tratat pentru uzul traducătorilor, studiul introductiv semnat de același Gheorghe Iorga fiind un ghid despre dificultățile pe care le ridică un autor aparținând unei culturi substanțial diferite de cea europeană. Această tensiune validează, mai mult ca oricând, celebrul principiu *traduttore, traditore*, subliniind, pe lângă exotismul actului în sine, piedicile care se ridică în traducerea unui autor faimos, dar accesibil doar unor inițiați. Dacă adăugăm aici paternitatea discutabilă a rubaiatelor, precum și bibliografia uriașă, vom avea o idee (fie ea și parțială) despre complexitatea unei asemenea provocări. În fapt, această editie a rubaiatelor nu este o simplă traducere, ci, în egală măsură, o introducere în fascinanta cultură orientală. De altfel, o traducere a poeziei lui Omar Khayyam nu poate fi concepută, pentru cititorul de astăzi, în absența notelor (deloc puține) care să lămurească diferite aspecte legate de specificul lumii persane.

Spre deosebire de versiunile anterioare, cu rimă, actuala traducere e mai aproape de ceea ce va fi fost originalul, printr-o frazare căutată, care imprimă textului sonorități de litanie, cu rezonanțe de *Cântarea cântărilor* și de psalmi. Ei bine, genul acesta de versificare, cu numeroase dislocări sintactice, în care perturbările topice pun accente ce nuanțează mesajul poetic, apropiindu-l pe cititor de spiritul original al textului: „Cine m-a creat, habar n-am. Paradisului merit sau infernului?/ Nu-mi pasă câtuși de puțin. O cupă de limpede vin,/ O frumusețe, o lăută la care cânt acum,/ La marginea unei pajiști, trei daruri mi-s. Lubiți-l voi paradisul!”

Ceea ce definește atitudinea lirică a unui agnostic temperat ca Omar Khayyam este permanentul sentiment al inutilității, dublat de gândul sceptic al lumii ca teatru, în care omul e un biet pion pe tabla de șah a existenței: „În mâinile Cerului, pionii suntem. Ca să se-amuze, ne mută./ Nu-i metaforă,-aici, El e stăpânul, numai El joacă./ Pe-a existenței tablă de șah ne-mpinge o vreme./ Apoi ne dă brânci câte unul, în coșciugul neantului, strămt.” Rubaiatele dezvoltă, de altfel, o serie de teme și motive literare de largă circulație (cum ar fi moartea, divinitatea, vinul, *fugit irreparabile tempus, vanitas vanitatum... carpe diem, ubi sunt?* etc.), care

dobândesc însă rezonanțe aparte prin contextul în care sunt utilizate. Două sunt, în opinia mea, imaginile-cheie ale traducerii lui Gheorghe Iorga: aceea a Roții, metaforă care amintește de lirismul barbian, și cea a olarului, avertisment al efemerității ființei umane. Lor li se adaugă un permanent sentiment al inutilității, care apasă greu asupra unei existențe care pare a-și consuma energiile pe acest pământ, dincolo de care se întrevede doar neantul. Motiv pentru care îndemnul de a bea vin și de a trăi clipa devin singurele posibilități existențiale pentru un înțelept care disprețuiește totuși înțelepciunea cărților, preferându-i taverna: „Fugi, mai bine, de studiul științelor toate!/ Aproape fie-ți părul adoratei iubite!/ Înainte timpul sângele-ți să ți-l verse./ Mai bine,-n cupă toarnă-!! Din urciol!”

Opțiunea pentru Forugh Farrokhzad, una dintre figurile legendare ale poeziei iraniene moderne, nu este deloc întâmplătoare. Într-o lume în care poezia este o adevărată religie, *Să dăm*

crezare începutului de anotimp rece dezvoltă ideea revoltei împotriva prejudecăților, interdicțiilor și tabuurilor unei societăți dominate de o mentalitate medievală. *Păcatul*, spre exemplu, uimește printr-o astfel de atitudine sfidătoare la adresa convențiilor unei lumi care condamnă orice derapaj de la legile scrise și nescrise: „Am păcăuit, în plăcere am păcăuit,/ în calde brațe și înflăcărate./ Am păcăuit, în brațe de fier am păcăuit,/ în brațe arzătoare și dușmănoase. [...] Am păcăuit, în plăcere am păcăuit,/ lângă un trup tremurând, epuizat./ Doamne! Nu știu ce-am făcut/ în acest dulce loc, sumbru, mut...” (p. 41)

Comparată de Gheorghe Iorga cu Cecilia Meireles, cu Sylvia Plath, cu Emily Dickinson sau cu Anna Ahmatova, Farrokhzad (1935-1967) e afină cu prozatoarele noastre interbelice și cu Bacovia, iar ca destin amintește de Eminescu, Labiș sau Sebastian. Iconoclastă prin îndrăzneala contestării unor tipare de gândire și a unor canoane ultrareligioase, poezia ei

se pretează unor interpretări diverse, care îi pun în lumină complexitatea și, implicit, valoarea. Într-o lectură culturală, versurile ei dezvăluie asumarea unui rol, acela de poetă (con)damnată, care rupe tăcerea. Din unghi identitar, ea vorbește despre construirea unei imagini: femeia singură, puternică și, în același timp, fragilă. În cheie feministă, antologia subliniază diferența dintre feminisul occidental (o ideologie) și cel oriental (o mistică). Nu în ultimul rând, poezia autoarei iraniene probează o certă dimensiune estetică prin dramatismul și trăirea extatică pe care le dezvoltă.

Poezia lui Forugh Farrokhzad (prima etapă: *Captivă* 1952 și *Zidul* 1956, a doua etapă: *Revolta* 1958, a treia etapă: *O altă naștere naștere* 1963 și postum: *Să dăm crezare începutului de anotimp rece*) se circumscrie binomului închidere-deschidere, atât de caracteristic societății iraniene de secol XX, dezvoltându-se din tensiunile unei lumi care se caută încă. Metaforele închiderii, cum ar fi zidul, păcatul, somnul, umbra sau păpușa coexistă cu metafore ale deschiderii, dintre care se remarcă strigătul, fereastra, pasărea, soarele și zborul. Revelatoare în acest sens sunt poemele *Păpușa mecanică* și *O fereastră*, ambele construite pe ideea refuzului de a mima existența: „Poți trăi ca o păpușă mecanică/ și lumea să o vezi cu ochii tăi de sticlă./ Poți să zaci ani întregi/ cu un trup de paie/ în mijlocul dantelelor și paietelor/ într-un sicriu îmbrăcat în fetru.” (p. 62) Imaginarul poeziei lui Forugh Farrokhzad se circumscrie ostentativ termenilor din sfera captivității, a prizonieratului, a corporalității amorphe, lipsite de emoție. Ceea ce ea refuză cu superbie, asumându-și blamul unei lumi pe care ea însăși o condamnă.

Unul dintre puținii traducători de astăzi din persană, Gheorghe Iorga se înscrie în categoria erudiților uitați în provincia care ucide. Dincolo de frumoasele teorii despre răsturnarea raportului Centru-Periferie și despre localismul creator, soarta unor asemenea intelectuali rafinați e nedreaptă, căci, nu-i așa, trăim într-o lume care valorizează eseștiști subtili, X-ologii în varii domenii, „(de)formatorii de opinie” și „vedetele”. Ei bine, nimic din toate acestea nu intră în profilul spiritual al lui Gheorghe Iorga, care se mulțumește, de câteva decenii, să-și canalizeze energiile spre cunoașterea spiritualității unei culturi privită adesea condescendent. I-a dedicat deja acesteia câteva antologii și traduceri care, în opinia mea, ar fi meritat o soartă mai bună. Ca unul care a înțeles prea bine lecția lui *vanitas vanitatum*, mi-l imaginez însă zâmbind amar. Când ai dat deja câteva traduceri semnificative pentru ceea ce înseamnă cu adevărat această extraordinară cultură, nu poți decât să te adâncești în cercetarea unei lumi fascinante, a cărei vechime ascunde o tulburătoare modernitate.

• Geanina Ivu - Straja

Petru Solonaru
Osebitor

La Editura „Antares” a apărut antologia de poezie *Osebitor*, semnată de Petru Solonaru. Volumul cuprinde versuri din cele cinci cărți publicate anterior, la sfârșit autorul găsiind de cuviință să își explice întregul demers în liniile unei hermeneutici moderne, la granița dintre filosofia poeziei și semiotică.

În urma lecturii volumului de față am intuția că despre Petru Solonaru se va mai vorbi în literatura noastră, poezia Domniei Sale nepurtând deloc pecetea provinciei. Dimpotrivă, as înclina să afirm că „Osebitorul” întrețese un loc aparte în lirica contemporană. De altfel, în mod evident, autorul nu mizează mai deloc pe datele biografice, pe „coordonatele cotidianului” și nici pe textualități interesante de topuri literare. Volumul mărturisește taine ancestrale, având drept unic punct de referință o poezie autoreferențială, care, fie și voalat, îndrăznește să pună în vers existența tumultuoasă a unei conștiințe ce e interesată de valorile eterne. De vrei, am descoperit în atitudinea-din-text a lui Petru Solonaru ceva din mirabila sământă a lui Blaga. Această cale a „Osebitorului” se făptuește din cunoașterea luciferică, pentru că până la urmă poezia e... „vocalică și feminină”, ca receptacul al gestației și catarsisului, este ea a Lunii, dar nu în secțiunea vizibilă, prozaică, ci în cealaltă, a tăcerii și lucrurilor veritabile”. Mai presus, mai înainte, șade cel nedeslușit – Unul tace. Astfel, poezia nu devine nimic altceva decât o matrice alchimică a unor ecuații tainice ce au devenit rol de a recompu chipul androgin al poetului conștient de menirea sa. Acest Nou Adam poartă însemnele înalte ale Frumosului, descoperindu-se el însuși doar inițiilor, discursul liric - ca act de reîntregire continuu – nefăcând altceva decât să revină la nesfârșit în proximitatea Tainei cu care se împărtășește. Tonul său este adesea declamativ, constatând cum toate elementele firii se întorc către Arborele dinții, reper pentru o spațialitate aflată în afara păcatului adam. Petru Solonaru își trimite cuvântul dincolo de ultima frontieră a poeziei-roștite, dintr-o dorință esoterică de a recupera fragmente-din-mit. Lumea pe care încearcă să o reîntregească nu se află sub semnul niciunei dogme, chiar dacă un ochi nu tocmai vigilent ar apropia-o de creștinătate. Autorul își echivalează mai degrabă propria existență cu cea a celui care face-și-desface sensuri...

Adrian Botez vorbea despre o „spiritualitate rarefiată... atât de perfect-cristalică în formă, încât doar inițiile vor vrea s-o citească, pentru că numai ei o pot înțelege...” Chiar la sugestia autorului, revărsări de lumină se deschid către patru direcții, două ale substantivului (urzeală, sacralitate) și două ale verbului (a numi și a tăcea). Poezia închide semn, semnificație, provocând sensul epifaniei! „Osebitor” se întâmplă dincolo de polis, nefiind interesat mai deloc de conveniențe. Presupunând un excurs serpatetic, poemele își zbat interogațiile între „a fi” și „a nu fi”, concentrând totul în jurul câtorva teme filosofico-religioase. Înomenirea naște paradoxul ființei, căderea în orizontalitate devenind însemnul faticid al proscrisului: „... Acolo gol în umbra-i te coboară/ doime dar pe efemera scară/ a timpului înfricoșat de-o vamă/ ubicuă ce sinei se destramă”. Metafizica versurilor aglutinează tăceri declarate isihaste (aici nu aș fi în acord cu autorul!), în timp ce „Pustia” („Între a fi și pricina-i, ce nu e./ imaculat stă nimeni nimănuie/ ca ou dintâi, Ființă singulară.../ Sub devenit părere-i doar să pară./ Oprise-n loc prin veșnica mișcare./ unul spre tot, ce tot cât unu-și are/ nemărginea, identica-i oglindă./ Născând pierind

pecete-i să cuprindă// la nefinit a cugetării pace./ Soptitu-i vis, cum poartă Dar a tace./ e cheia-n schimb spre ușa tainei vide./ umplând un gol ce în deschis se închide.../ În nefind nu este chip să fie/ căci fiind, se rânduie pustie...”) conține pre-semnele „Mângâietorului”. În „Tetraion” vocea aduce aminte de corul antic al tragediilor, invitând la o reorganizare a intențiilor. În „Zamolxeion” trebuie parcurs statutul poetului – onomaturgul, pentru ca un text precum „Stihare” să amintească fie și în marginalii de adevărurile stoice.

Peste toate, „Osebitor” poate fi citit sub forma unei invitații în cheie alegorică, sub forma unui drum inițiativ. O mitologie personală, ce ar trebui lecturată intertextual.

Marius MANTA

Cecilia Moldovan
Și cerul ne era așa aproape

Există în literatura română, pe lângă o poezie contemplativă, echilibrată, și o tradiție satirică, implicând diverse modalități, ironia, parodia, polemica, persiflarea, sarcasmul, de la Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu, pașoptiști și Eminescu, până la Arghezi și la contemporani, când generațiile saizecistă și optzecistă s-au folosit, în împrejurări istorice nefavorabile, de un stil esopic, disimulat. O asemenea poezie, cu un lirism mai temperat, nu este cu nimic inferioară celei metaforice. Ea presupune un verb alert, resurse lexicale și impetuoizitate.

Întâlnim asemenea elemente în volumul Cecilei Moldovan, *Și cerul ne era așa aproape*. Titlul primului grupaj, *Stele de import*, este mordant, conținând ideea alienării, pe cea a falsificării lumii. Sunt persiflați congenerii, cu profețiile lor sterile: „în târgul băntuilor de stafia plumbuită a lui Bacovia/ poezii n-au suflu/ și mor înainte de vreme/ [...] în târgul acesta poezii/ își trimit la produs clipele/ amintirile, iluziile, falangele/ și ajung să-și împrăștie poemele/ pe la nunți și intristate adunări” (*Lumina... dar întunericul n-o poate cuprinde*). Poeta probează spolierea țării, de-a lungul istoriei, provocată de lăcomia străinilor, dar și de nepăsarea și reaua-credință a autohtonilor: „avea-vom atâta țară/ cât merit noi, adormiții./ că frâiele-s luate./ nelegiuiri, vânzări/ pe pod țes/ îmbrăbiții./ nepăsători de glie și de limba/ de care se rușinează/ frații” (*pod cu strămoș*). Într-o alegorie, un pensionar se simte trădat de iubita sa (țara) pentru care și-a sacrificat viața. Textele sunt, în general, elegiace, deplângând declinul omenirii, distrugerea naturii, abandonarea tradițiilor și patrimoniului, disoluția morală. Tonul devine

chiar apocaliptic: „excesele necuprinse/ între copertile istoriei/ deschid porțile marii extincții...” (*s.o.s, mankind!*).

După încrâncenările de la începutul cărții, urmează un capitol despre magia maiueitică a poeziei. O nuntire neprihănită are loc între cuvinte: „În cortul nopții/ febra împerechierii le cuprinde./ în mrejele lunii se caută/ unele pe altele, și promit să se așeze cuminiți/ la rostul lor/ după ce-și vor fi măsurat puterea/ în zona crepusculară” (*faptele nopții*). Nașterea poeziei deschide zări ontologice, o sete a pătrunderii cosmicității: „atunci mă apuc să deschid/ fereastră după fereastră/ și la mine nu mai ajung” (*eu la mine nu mai ajung...*). Viata trăită ca dar, în mod altruist, duce la sublim: „Atunci, privește în jur/ câtă lubrire așteaptă.../ și izvorul din tine/ se redesteaptă./ și urci încă o treaptă.../ până în clipa din urmă/ când nimic/ cu tine n-ai de luat/ și pleci numai/ cu atât cât ai dat” (*simplu contabilitate*). Până la dragostea creștină nu poate fi decât un pas. Iusur îmbracă oamenii în haine de copii. Poeta percepe existența ca pe o jubiție: „Să mă îndrăgostesc/ să nu mă pierd/ (de orice, de oricine)/ repede să răd în hohote/ repede să mă retrag în mine...” (*mi-e foame de ceva care nu mă satură*). În antiteză cu poemele imanentului, de la începutul cărții, de data aceasta sunt țintite virtuțile și transcendența. Se fac meditații despre (i)moralitatea esteticului, despre adevăr și disimulare. Ca la Platon, binele, adevărul și frumosul sunt congruente. Dumnezeu este privit cu tandrețe. Pusă în fața timpului, poeta acceptă ciclicitatea acestuia, așteptând cu serenitate momentele sale sacre, Crăciunul și Paștele.

Timpul este văzut ca un spațiu de locuit, din care, în cele din urmă, plecăm. Cartea Cecilei Moldovan se dezvăluie, tot mai mult, ca una a convertirii, a transformării admirabile a *erosului* în *agape*. Lumea întreagă stă sub semnul iubirii nemărginite. Senzația auditivă, invocată ades, este îndreptată către liniștea sufletească. Amintiri discrete, părinții, adolescența, vise, albumul cu trecut alcătuesc un panopticon existențial, puțin nostalgic, al împăcării cu sine. Totuși, o tensiune premonitoare nu poate fi atenuată: „Ne-am pregătit/ o mie de ani/ unul pentru celălalt/ Cum vom desface/ nodul/ într-o singură clipă?!/ ca să păstrăm completă/ sfera/ în care – unul dintre noi/ îmbrățișat cu umbra celui alt – se va rostogoli/ prin anotimpuri” (*predestin*).

Cecilia Moldovan este o poetă rafinată, abordând o tematică diversă – o dovedește și în acest volum –, excelând însă în domeniul spiritualității, urmărindu-și cu atenție procesele interioare și raporturile cu ceilalți și cu divinitatea. Atitudinile sale poetice sunt determinate de convingeri morale ferme.

Paul ARETZU

Mihai Măniuțiu
Aventurile hingherului în Balkanya

După ce și-a cucerit publicul cu montări regizorale de excepție, Mihai Măniuțiu a început să cocheteze cu literatură. Fie că e vorba de povestiri fantastice, fie că e vorba de poeme, el încearcă să valorifice firescul existențial pentru a sublinia că banalul are literaturitate. *Aventurile hingherului în Balkanya* (București, Editura „Humanitas”, 2015) propune o lume demitizată văzută prin ochii unui personaj de la periferia societății, omul fără biografie, dar care visează să-și publice într-o zi o carte de memorii. Ideea pare nepotrivită mai ales că nu vine din partea unui intelectual, însă personajul este plasat în o serie de aventuri banale care deplasează orientarea de la intenția de bază și aduce în discuție o specie uitată sau poate demodată – romanul de aventuri.

Acesta a avut succesul său începând cu publicul tânăr și cred că toată lumea își amintește de romanele lui Mark Twain sau ale lui Jules Verne. Treptat, în cinematografie s-au făcut ecranizări după aceste romane, astfel încât evadarea în spații exotice a cucerit imediat publicul. Însă Mihai Măniuțiu nu mai urmărește un personaj în formare, ci unul care încearcă să descopere diferite medii, să experimenteze senzații cu gândul că experiențele se vor încadra în senzational și-și vor găsi astfel un loc în cartea de memorii.

Autorul aduce în atenția cititorului firescul observațiilor și realizează o acțiune susținută mai ales prin dialog. Prezența naratorului este redusă ca pondere și aminteste de procedeul teatral al didascalioilor. Descrierile sunt concise și desprind parcă dintr-un scenariu de film: *Imaginea plutonierului, în poză martială, scapără, se stinge, reapeare din nou, destul de pregnantă, exact în locul de unde dispăruse. În fracțiunea de timp, infimă, dintre scăpărare și absența părelnică, fulgurantă, s-a insinuat, de astă dată, o figură de clovn, boala în culori țipătoare, și în ea se oglindea chipul meu, dintr-un improbabil trecut și strigând după ajutor.*

Este interesantă maniera în care naratorul își construiește diegeza prin secvențialitate. Capitoarele sunt scurte, fiecare având un titlu care anticipează sau rezumă acțiunea. Hingherul acționează mimetic și descoperă diferite aspecte ale lumii, pentru că *lui îi place să amuse, să stea la pândă*. Însă ce așteaptă sau ce speră, de fapt, să descopere hingherul? Spectacolul lumii sau lumea ca spectacol. Astfel, personajele trec prin diferite întâmplări, văd obiecte cărora încearcă să le găsească o semnificație, simt nevoia să-și clarifice intențiile, gesturile, faptele, permițându-i cititorului să recompuă universul ficțional asemenea unui puzzle. Prin lectura secvențialelor narative, cititorul trăiește impresia legăturii cu o lume pe care parcă a ignorat-o până atunci.

Secvențialitatea este atent gândită, pentru că naratorul nu intervine în explicațiile cauzelor care au generat acțiunile sau în deciziile personajelor. Întreaga acțiune stă sub semnul firescului care este argumentul suficient astfel încât cititorul să poată accede la universul creat. Se simte în cartea lui Mihai Măniuțiu o subtilă ironie la adresa a tot ceea ce ne înconjoară. Trăim cu iluzia fericii și ignorăm ceea ce se întâmplă în jurul nostru.

Aventurile hingherului în Balkanya este o reușită încercare de recuperare a prezentului.

Gabriela GÎRMACEA

• Dragoș Burlacu – *Corifeii*

• Radu Cârnecki (desen de Silvan, 1980)

Radu CÂRNECI

Poeme orientale

• Poezii scrise între anii 1975 - 1980
și revăzute acum pentru „Ateneu“ (R.C.) •

„... o toate cum se duseră-n sfârșire:
iubiri și uri, abis-nemărginire
apuse neamuri, străluciri în sânge
și-i Eufратul singurul ce plânge
când moartea cu blândețe-mi intră-n fire
o, toate cum se duseră-n sfârșire...“

„...Totul e în acest eden un triumf al geometriei, universul fizic e o creațiune străină de turburări, expurgată de fenomenele catroifice, o natură apolinică. Într-un fel, *sonetul* rezumă templul grec și e, din lumea modernă, corespondentul *arhitecturii bramantești* (...). Imaginația restituitivă a lui Radu Cârnecki e de natură petrarhista și latină; el s-a așezat în șirul considerabil de petrarchiști români și, între aceștia, pe o poziție fără egal. *Sonete* e cea mai bună dintre creațiunile lui de până acum și este o colecție artizanală absolut memorabilă.“

Artur Silvestri

Radu Cârnecki – *Sonete*. „Luceafărul“, nr. 21, 26 mai 1984

Rug de miresme

... vino, tu, chip al dragostei eterne
sângele meu spre tine se așterne
în vărfurile-î presimțind arsura
cu alcooluri înflorindu-mi gura
din ceea ce neantul pururi cerneră –
vino, tu, chip al dragostei eterne...

(... spre cele împlinindu-se în soarte
tu ai zorit și-ntinsul *Mării Moarte*
îl stăpânești sădindu-l cu uimire:
cypreși de duh în duhuri să se-nfire
ca miri dorind iubirile să-și poarte
spre cele împlinindu-se în soarte...)

... rug de miresme, dăruie-te mie!
sunt eu chematul întru armonie
să ard în vărf polenuri și nectaruri
puținul dulce-a-l bănu-n amaruri
și distilându-l: chin în poezie
rug de miresme dăruie-te mie...

Eilat (Israel), 1966

Amurg la Héliopolis

... târziu în mine visurile-s apte
a străjii luminii fără soapte
a o-mpłini în umbra filozofă
închisă-adânc în taina teozofă
spre-a înflori cu piscu-n miazănoapte
târziu în mine visurile-s apte...

(... la *Baalbek* azi: ruinuri, templul
scade
în aer moartea vechilor arcade
desăvârșite-n lut hrănesc vecia
noi doi în ea sfidând vremelnicia
unindu-ne ca două vechi monade
la *Baalbek* azi: ruinuri, templul scade...)

... amurg și păsări unduind arare
și zările pălind: abandonare
în aurit și ultim apogeu;
sunt cel ivit din stierpe lui *Orfeu*
spre-a-l rezidi ca într-o adorare –
amurg și păsări unduind arare...

Baalbek (Liban), 2002

Spre Mecca

„...Si el e Emirul și are-n tezaur
Movile înalte de-argint și de aur“...
MACEDONSKI

... mereu cuprins de febra împlinirii:
în zarea zării, întru firea Firii
în zarea oaza izvorând izvoruri
departe-n zarea sângele-n amoruri
spre-acel departe pasul istovirii
mereu cuprins de febra împlinirii...

(... ce timp am străbătut și ce dogoare
pustiuri lungi, nisipuri mișcătoare
și umbră: doar a spinului din mine
fată-morgana, tu, dansând lumine
pe apele de aer și de soare:
ce timp am străbătut și ce dogoare...)

... la *Mecca*, deci! către cetatea sfântă
acolo-n murmur lumea se cuvântă
(la ceasul când Pământul naște Lună)
și visători islamici se adună
îngenunchind – și cerurile cântă –
la *Mecca*, deci! către cetatea sfântă...

Egipt, 1976

Babylon, 1976

Damasc (Syria), 1976

Umbra lui Alexandru Makedon monologând...

„... To be or not to be?“
SHAKESPEARE, „Hamlet“

... la Nil, la Eufрат, apoi la Ind
am strălucit învingător fiind;
luceau în zare apele lui Gange
ademenind armatele-mi falange
dar eu vroiam *Frumosul* să-l cuprind
la Nil, la Eufрат, apoi la Ind...

(... o, timpi de aur! o, mării trecute!
pierite gloriei, gloriei ne-ncepute!
pașii de duh: *Alexandria* mea!
și moartea ce-n surăs m-ademenea
tărâmului cu zările tăcute:
o, timpi de aur! o, mării trecute...)

... din tot ce-i veșnic numai *Aristot*
stă-n tainica lumină ca un *Tot*
iar eu pe *Ducipal* – albastru fum –
sunt aer-donn în aerul postum
când secolii după secolii trec înot –
din tot ce-i veșnic numai *Aristot*...

Alexandria (Egipt), 1976

La Memephis

... cădelnițări cu smirnă și tămâie
te-ntâmpine și-n urma ta rămăie
lei tigri și pantere și se-nchine
uimindu-se la clipele divine
ca florile-n deschiderea întâie
cădelnițări cu smirnă și tămâie...

(... la *Memphis*, deci, domneam prin
arsa vreme:
mi-erai regină și trăiam în steme
mi-erai zeiță veșnicind în toate
- plimbări prin cer în car cu sfinte roate
ne-luminând luminile supreme –
la *Memphis*, deci, domneam prin arsa
vreme...)

... pustiul astăzi îl transform în cîntec
și-n oaze al nisipurilor pântec
ivesc izvoare păsări de minune
și fructe-n pomi de aer prind să sune
slăvindu-te-n mireasmă și descântec:
pustiul astăzi îl transform în cîntec...

Palmira (un imn dansant)

... *Palmira* ca un palmier în floare
se leagănă și vânturi poftitoare
cu-adânc de zări sosesc să i se-nchine
și păsări mii și fluturi și albine
o-mpodobesc în vărf de sărbătoare:
Palmira ca un palmier în floare...

(... bolnav sunt de miresme și de
zboruri
zidindu-te: nor mându între noruri
bolnav de taine-n tainele abrupte
mereu învins învingător în lupte
când anii fug: ce neoprite zoruri!
bolnav sunt de miresme și de
zboruri...)

Regina palmierilor, *Palmira!*
răvnind la tine-mi înfrunzește lira
iar sângele-mi e arbore-n furtună:
cer și pământ în ritmu-i se-mpreună
când tu la Eufрат îți scoți porfira
regina palmierilor, *Palmira!*...

Liban, 1979 (2002)

Grădini semiramide

... eu știu: te-ai vrea-n *grădini semi-
ramide*
acolo unde Soarele avid e
de lungi miresme lin-bântuitoare
spre trandafiri și portocali în floare
unde polenuri izvorăsc ispite
eu știu: te-ai vrea-n *grădini semi-
ramide*...

(... ce flutur ești cu aripi de lumină
când mă culegi, minunea mea destină
cum zbori superb împodobind o lume
cum te rotești și mă înalți anume
și cum te-așezi pe floarea mea ce-i
spină
ce flutur ești cu aripi de lumină...)

... acolo, aer fără de prihană
acolo, iarba inundând oceană
acolo, liniști, revărsări de lună
și fructele ce nu cunosc furtună
semințe-acolo-n vrere suverană
acolo aer fără de prihană...

Pasărea Ibis

... când vine primăvara cu magnolii
împărătind și răspândindu-și solii
spre boreale zări slujind natura
polenului ivindu-i aventura
la inmuri vechi înmugurind bemolii
când vine primăvara cu magnolii

(...ca semn întâi la *Nilu*-n revărsare
pasărea Ibis iese din uitare:
penet în alb și irizând văzduhuri
ivind în preajmă-i așteptate duhuri
reînviind mitologiei agrare
ca semn întâi la *Nilu*-n revărsare...)

din somn urcăm în proaspătă trezie
sculptând în aer chip de poezie
imense-n aripi ceruri diafane
de ibiși puri în cărțile-corane
și suntem zeii clipei ce-ntârzie:
din somn urcăm în proaspătă trezie...

Karnak (Egipt), 1976

Pe drumul Damascului

„... fără-de-veste,
o lumină puternică, din cer,
a strălucit de jur-împrejurul meu...“
BIBLIA – *Faptele Apostolilor*, 22, 6

... încrâncenat, ascuns în zâmbet rece
războinic dârș (ce nimeni nu-l întrecel)
plătît cu aur și hrănit cu glorii
eram vestitul între luptătorii
ce nu-și trădează sângerosul rege
încrâncenat, ascuns în zâmbet rece

(... de-odată TU! mi-ai izbucnit în față
ca mii de sorii născând o dimineată:
ce spaimă mândră năvăli în suflet
când m-ai cuprins în tainicul tău umblet
spre-a-mi revela minunile din ceață
de-odată TU! mi-ai izbucnit în față...)

... sunt eu cel vinovat redat luminii
cel ce-ți culege de pe frunte spinii
cel ce-ți slăvește-n clopot nefiinta
și pașii peste ape: sunt credința
întru frumos și miresmându-ți crinii
sunt eu cel vinovat redat luminii...

**I. Înăuntrul
unei roze.
Spațiul angelic (2)**

De-a lungul anilor, poetul continuă să se plângă de neîmplinire aproape în fiecare scrisoare. La 17 decembrie 1912, îi scrie, de la Ronda, prietesei Marie von Thurn und Taxis: „Vă asigur, Prințesă [...] că, în ce mă privește, trebuie să se schimbe ceva, altfel toate minunile lumii vor fi deșarte, N-am constatat oare [...] câte lucruri se văd irosite [...]? Sfânta Angela de Foligno făcuse o experiență analogă, când toți îțelepții lumii – „spune ea” – și toți sfinții Paradisului m-au copleșit cu consolările și promisiunile lor; nici Dumnezeu însuși, cu darurile sale, nu m-ar schimba, dacă n-ar începe în străfundurile mele o nouă operație...”

Rilke înțelege, ori crede că înțelege, că „Malte” n-a fost „operația” radicală de care avea nevoie; n-a mers până la capătul înfruntării, până la substanța obscurității sale interioare, și se regăsește într-o singură dată, cu din strălucitoare cum fusese la început, devine sterilă; mai mult decât atât, bănuțuită de tentații și de monștri ca aceea a sfinților. În septembrie 1912, notează în jurnal: „Ghicea până la ce grad de orbire se exasperase așteptarea lui. [...] Într-o zi singurătate nu mai era decât o mână goală în acest vid. În picioare la malul mării, se simțea dintr-odată invadată de spaimă la ideea că ea ar putea ajunge aici, împinsă de valuri, sub forma unui hoit, apoi să fie rostogolită nu fără o oarecare ironie în urmă, apoi să revină, ah! nemaipăcată în culorile iubirii...” Dar nu renunță, cum îi scrie prietenei sale Lou, „să-și plaseze însingurarea sub tutela cuiva”. Călătoriile în Egipt și în Spania îi par a fi eșecuri; primele trei „Elegii” (știe că trebuie să fie „aprinzătorul” opere sale esențiale), numeroasele și admirabilele poeme din 1913 nu-l liniștesc. În această stare de disperare, la 22 ianuarie 1914, la Paris, primește o scrisoare de la o necunoscută, o muzicantă, Magda von Hattingberg, unde aceasta își exprimă admirația pentru „Istorisirile bunului Dumnezeu”. Patru zile mai târziu, Rilke îi mulțumesc, într-o scrisoare deja ciudată de călduroasă, în care îi vorbește despre călătoria în Spania și despre muzică. De unde acest elan subit? Rilke se afla, se pare, la capătul singurătății, iar muzica, în care nu crezuse atâtea vreme, începea să se insinueze în reveriile și în reflecția poetică. A ceea ce care o va numi în curând *Benvenuta* și în care se va încarna de îndată iubita îndepărtată, chemată în mai multe poeme din anii precedenți, îi răspunde. A fost ca și cum s-ar fi rupt un dig. Rilke îi scrie neconștient în februarie: scrisori din ce în ce mai lungi, intime; din adâncul ființei sale, o cheamă și, în același timp, o îndepărtează, îi măturșește oboseala, răul din suflet, putina speranță pe care o are de „vindecă”. La 26 februarie, o întâlnește pe Benvenuta la Berlin; după ce ea petrece o lună la Paris, Rilke o duce la Duino (sfârșitul lui aprilie).

La 8 iunie 1914, îi povestește prietenei sale Lou strania aventură: „Dragă Lou, iată-mă din nou la capătul unei lungi, largi și grele perioade, cu care un fel de viitor se încheie, ce n-a fost hrănit intens și religios, ci toturat până la nimicire (în asta sunt nimitabil). Dacă uneori, în decursul acestor ultimi ani, mă puteam dezvinovăți sub pretext că unele tentative de a prinde cheag în viață [...] eșuaseră fiindcă persoanele despre care era vorba în acest sens nu mă înțeleseseră și mă făcuseră să sufar succesiv violențe, nedreptăți și prejudicii

Rainer Maria Rilke – 90 de ani de la moarte

Rilke. Din avatarurile biografiei interioare

[...] – se întâmplă acum că după luni de suferință rămân cu totul altfel orientat: trebuind să recunosc, de data asta, că nimeni nu m-ar putea ajuta, chiar de-ar trebui să vină cineva cu sufletul cel mai îndreptățit, cel mai imediat și raportându-se până la aștri, chiar de-ar fi nevoit să mă suporte în ciuda greutății și aspirării mele și să păstreze pura, infailibila dispoziție în privința mea; totuși raza iubirii sale ar veni să se spargă de zece ori la suprafața tulbură și densă a universului meu submarin; aș fi capabil încă (o știu acum) să-l sărăcesc în inima bogăției ajutorului său mereu reinnoit, să-l închid în domeniul ireparabil al unei totale lipse de tandrețe, încât ajutorul, devenit inaplicabil, să treacă, la el, de la coacere la vestejire, până la o sinistră epuizare.

Dragă Lou, de o lună sunt iar singur și asta e prima mea tentativă să-mi recapăt conștiința [...] că încă o dată nu eram deloc la înălțimea unei sarcini pure și voioase unde viața [...] venea spre mine din nou, mizericordioasă. De acum e clar că și aici am eșuat în încercare și, departe de a urca, îmi voi dubla încă un an această clasă de durere și voi găsi înscrise pe tabla neagră aceleași cuvinte de la care crezusem că învăț trista mlădiere până la epuizare.

Ceea ce avea să se întoarcă în întregime întru tristetea mea a început cu multe, multe scrisori, frumoase și ușoare ca țânșite din inimă: nu știu să fi scris vreodată astfel de scrisori. [...] În aceste scrisori [...] urca o vioiciune irezistibilă de parcă mă aflam în prezența unei noi și pline țânșiri din cea mai intimă esență a mea și care, odată eliberată într-o comunicare inepuizabilă, se răspânda pe panta cea mai veselă, în timp ce eu, scriind zi de zi, încercam fericitul curent și incomprehensivul repaos ce părea pregătit în maniera cea mai firească într-un suflet capabil de a-l culege. Să păstrezi pură și transparentă această comunicare și, în același timp, să nu încerci nici să gândești nimic în afara ei să fie exclusă: iată că dintr-un foc, fără să știu cum, a devenit măsura și legea acțiunii mele [...] am fost eu însumi în aceste scrisori. Ocupația asta cotidiană și relația cu ea mi-au devenit sfinte într-un mod de nedescris, – și [...] am fost cuprins de o încredere atât de puternică [...] În ce măsură eram atunci angajat într-o schimbare, puteam s-o remarc și prin faptul că evenimentele trecute, când mi se întâmpla să povestesc ceva, mă surprindeau prin felul cum reapăreau; era vorba, de exemplu, despre epoci de care vorbisem deseori altădată, accentul era pus pe aspecte până atunci neobservate sau abia conștientizate, – și fiecare dobânda [...] o vizibilitate pură, o prezență, și mă îmbogățea, făcea parte din mine însumi, – [...] pentru întâia oară mi se părea că devin stăpânul vieții mele nu printr-o achiziție, un abuz, o înțelegere interpretativă a lucrurilor apuse, ci chiar prin această nouă sinceritate ce se răspânda și de-a lungul amintirilor mele... [...] De acum înainte, nu mă îndoiesc nici o clipă că sunt bolnav, că sufăr de o maladie ce m-a rănit grav și al cărei focar se situează în ceea ce numeam până atunci muncă, așa că, pentru moment, nu există deloc refugiu de cealaltă parte.”

La această scrisoare, care cerne o dramă interioară cu un contur precis, Lou, mereu clarvăzătoare și senină, răspunde: „Dar – deși, de data asta tu ești [...] singurul responsabil de această moarte [...] – totuși un lucru e neîndoielnic: modul cum reînsoțitești asta în cuvintele tale, e exact, o, exact vechea, întreaga putere ce dă viață la ce e mort...” Înțelegea că forța poetică a lui Rilke nu se destrămase. Ni s-a părut bizar, la început, că, în anii dinaintea Primului Război Mondial, Rilke crede a se găsi la un nivel atât de scăzut al forței lui poetice, după „Insemnările lui Malte Laurids Brigg” și „Poezii noi”. Acum, ciudățenia reală a acestei perioade credem că are altă cauză: în ciuda plângerilor sale, în ciuda crizei ce atinge punctul culminant în eșecul întâlnirii cu Benvenuta, energia poetică nu înțețea; chiar crește, nu ca pe vremea când era la Paris, cu pretul unui efort vizibil pe care putuse să se sprijine, ci cu prețul suferințelor ce îi păreau, dimpotrivă, moartea poeziei, în timp ce suferințele îl apropiau de el însuși, de cel al cărui „Improvizatii” (Capri, 1907) îi schițau chipul. Primele trei „Elegii” (la care trebuie să adăugăm fragmente dintr-a șasea și dintr-a zecea), poemele scrise în Spania, apoi la Paris în 1913-1914, prozele scurte „Despre poet”, „Aventură I”, „Aventură II”, „Despre tânărul poet” și „Păpuși” le socotim printre cele mai frumoase texte.

Dacă citim printre rânduri scrisorile din acești patru ani, deslușim *semne* ce țânșesc uneori pierdute, izolate, alteori legate, chiar coerente; ele ne asigură că energia poetică nu s-a pierdut și ne permit să-i urmărim cursul subteran. Astfel ne explicăm că, pe tot parcursul anului 1910, după ce termină „Insemnările lui Malte Laurids Brigg”, Rilke scrie doar zece crochieri de poeme: un tip de pasăre ce pare a resuscita un vechi acord cu lumea, atunci o fântână care, chiar în ruine, desemnează centrul din care poetul se vede exclus: iată lecția persistând în cea mai rece ariditate: „Între mine și tipătul acestei păsări/ ce s-a convenit?/ Nu mai știu, –/ între mine și tipătul acestei păsări// Nu, nu, nu era decât ploaie viitoare/ decât creștere de grădina, sau pentru că/ păsărilor le place să înțeleagă păsări// Acum ceva trebuia în inima mea/ să începă... ce? Înțelegerea/ O prea veche înțelegere. Ah, din astfel/ de uitări se naște timpul...”

Rilke petrece iarna 1911-1912 la Duino; la început, pare înspăimântat de cetatea asta în care se simte prizonier, cum se va simți, zece ani mai târziu, la Muzot. Dar afluxul spațiului îi aduce marea acolo, sus, ca la Capri, în 1907, un fel de ușurare sufletească la înălțime... Va recunoaște, cândva, într-un text esențial al acestei perioade, cât de mult îi plăcea să stea în furtună! Poate că în astfel de locuri se prefigurau, se înfruntau și se armonizau totodată spațiul nesfârșit, ce-l impresionase în Rusia și la Worswede, și stâncă, muntele, ce reprezentau, sub altă formă, uneori neliniștitoare, imperceptibila putere divină. Atunci, pentru prima dată, Rilke se desprinde, credem, și de suferința fără scăpare din „Malte Laurids Brigg”, și de obsesia *lucrului artistic*, la care n-a

ajuns, în „Poezii noi”, decât forțându-se și privirea, ca să elibereze, în vocea lui, strigătul pierdut al ființei: „Cine, dacă-ăș striga, m-ar auzi din cohorte/ îngerilor? și chiar dacă vreunul m-ar lua/ deodată pe inima lui: aș pieri/ de prea amară lui existență./ Căci frumosul nu-i decât începutul cumplitului greu-îndurat./ și de-l admirăm într-atât e doar pentru că, nepăsător./ ne refuză distrugerii” (ed.cit., trad. Mihail Nemeș). Sunt primele versuri din „Elegiile duineze”.

Primerul două elegii, țesute din suspine, fâgăduieli, întrebări, li se adaugă „A treia elegie”, în 1913, excepționalele poeme ale șederii în Spania și ciclul, schițat, „Poeme către noaptea”. Care e lumea la care accede Rilke? E lumea unde cele mai bune momente ale creației sale l-au făcut deja să locuiască, e lumea suscitată de imaginiile sale favorite, de nenumărate pasaje din „Malte”: lumea *timpului plin*, opus celei a timpului măsurat, lumea mișcării *pure*, fără obiect, a schimbului fericit dintre *înăuntru și afară*. Sunt ani de crispări și de frământări. Se simte din ce în ce mai puțin real (întrebările anxioase din „Elegiile duineze”) și de aceea pune atâtea pasiune în căutarea ei: „Îndrăgostitilor, voi unu-n altul-impliniți/ pe voi vă întreb despre noi. Vă cuprinderei. Aveți mărturi?/ Uite, mi se întâmplă că mâinile-și dau seama/ una de alta, sau că istovita mea față/ se crută în ele. Aceasta mi-oferă puțină simțire. Doar pentru atât, totuși, cine să fie ar cuteza?” (ed.cit.)

În ianuarie sau februarie 1913, la Ronda, notează în jurnalul său două texte esențiale („Aventură I”, „Aventură II”), relație între două experiențe complementare: una, din iarna lui 1912, la Duino, cealaltă, din timpul șederii la Capri în 1907. Amândouă experiențele par a surprinde momentul misterios când se naște ceea ce marele poet va numi „Weltinnenraum” („spatiu interior al lumii”), ce e, de fapt, lumea interiorizată și eul exteriorizat, unde se anulează limitele fatale între *înăuntru și afară*. „Și-a amintit de ora petrecută în această altă grădină, în Sud (la Capri): un tip de pasăre era acolo deodată, acordat cu lumea de afară și cu el însuși: [...] a împăcat cele două direcții într-un spațiu neîntrerupt unde, misterios protejată, n-a persistat decât o pată a celei mai pure, a celei mai profunde conștiințe. El închisese atunci ochii pentru ca o astfel de nobilă experiență să nu fie deloc deranjată de contururile trupului său, iar nesfârșitul l-a inundat de peste tot cu o așa întimitate, încât a crezut că simte în piept greutatea ușoară a stelelor ce tocmai răsăreau.”

Era un sens al semnelui pe care îl făcuse pasărea în 1910 și pe care îl explică admirabil într-o scrisoare pentru Lou Andreas-Salomé, din 20 februarie 1914, în chip de comentariu la ultima ei carte, „Trei scrisori către un adolescent”: „...De unde rafinata poziție a păsării, în calea ei spre interior; cuibul său nu e oare, într-un fel, un sân matern încuviințat de natură în afară, pe care nu face decât să-l construiască și să-l, acopere, în loc să-l continue în întregime? Astfel, ea este, printră necuvântătoare, cel care arată o încredere afectivă cu totul specifică în privința lumii exterioare, ca și cum ar fi fost în măsură să împartă cu aceasta cel mai intim secret. De aceea cântă în sânul lumii ca și când ar cânta în propriul interior și de aceea înțelegem atât de ușor tipătul unei păsări în noi înșine, ni se pare că-l traducem fără rezerve în sentimentul nostru, da, acest tipăt, pentru o clipă poate transforma lumea întreagă în spațiu interior, fiindcă simțim că pasărea nu distinge între inima ei și cea a lumii.”

Gheorghe IORGA

cronofiabile

Marius MANTA

Constelația Madrigal

La finele anului ce tocmai s-a încheiat am avut, după ani de așteptare, bucuria întâlnirii cu *Madrigalul*, condus magistrat de Anna Ungureanu, de-a lungul unui spectacol de colinde organizat de Arhiepiscopia Romanului și Bacăului. M-a surprins plăcut faptul că așa-numitul „public de provincie” a știut să aprecieze la valoarea justă actul interpretativ, seara devenind un reper printre evenimentele „de clasă” ale culturii băcăuane. După ce ani de zile ascultasem cu mult interes reeditările „Electrecordului”, magia sunetelor in vivo mi-a reamintit că, undeva în timp, dădusem peste o carte aparte, care omagia deopotrivă activitatea *Madrigalului* dar și pe aceea a lui Marin Constantin, numele ce se suprapune aproape legendar peste istoria în parte scrisă a acestei formații camerale.

A devenit aproape un adevăr evident faptul că societatea postmodernă a cultivat politica „culturilor minore”, că încercând să destructureze la infinit însăși ființa, pare să își fi găsit sfârșitul în chiar imposibilitatea de a se fi făcut credibilă în raport cu persoana. Canalele moderne de comunicare, rețelele de socializare dezvoltă la nivel inter- și intrapersonal o superficialitate dezinteresată total de reperele organice ale unei lumi morale. Tabloidizarea informației, senzationalul ridicat la cote altădată inimaginabile declamă repetitiv în prezent ultimatumuri ce par din start a refuza un dialog veridic. Din păcate, cosmetizăm tot mai mult fața modernă a unui alt tip de sclavie - „insingurarea persoanei”, o nouă maladie socială. Magia vitezei a acaparat totul, neconvenționalul și-a autolegiferat forme de existență, drept pentru care oamenii par să nu se mai regăsească... în dialog. Iar ratarea dialogului atrage cu sine îndepărtarea de la însăși ținta supremă a rostului persoanei pe acest pământ. Nefiind neapărat un nostalgic, îmi aduc aminte totuși de perioada studenției, atunci când - am mai spus-o! - abia așteptam să vină sfârșitul de săptămână pentru a urmări celebrele emisiuni ale lui Iosif Sava. Mă intriga

felul în care acesta știa cum să smulgă din partea invitaților confesiuni dintre cele mai intime, rămâneam impresionat de cultura vastă, de tip renascentist, de „jaloanele” pe care le trasa în așa fel încât, la sfârșitul serii, dialogul respectiv devenea capitol de sine stătător într-un virtual volum, mărturisitor al culturii românești.

Lată cum descopăr peste timp o carte pe care am parcurs-o dintr-o suflare: „Constelația Madrigal. Marin Constantin în dialog cu Iosif Sava”, București, Editura „Muzicală”, 1988 - îl descopăr sub forma unui dialog viu, efervescent, multidimensional, urmărind și aspecte de suprafață, concentrându-se asupra unor aspecte general valabile, identitare, însă generalizate totodată și istoria/istoricul Madrigalului. Deși am avut bucuria să găsesc alte două lucrări importante destinate receptării *Madrigalului* - „Corul Madrigal al Conservatorului” de Viorel Cosma și „Madrigal sau magia sunetelor” de Grigore Constantinescu -, consider că dialogul mai sus menționat se suprapune perfect peste fascinanta poveste a acestei constelații de voci angelice. Apărut cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de existență a celebrului ansamblu cameral, *Madrigalul-in-interviu* echivalează cu una dintre cele mai înalte forme de cultură, inventariind aspecte ce țin deopotrivă de arta interpretării, istoria muzicii, sacrificiul în artă etc.

Volumul nu are prețiozități formale ci mizează, după cum era firesc, pe bogăția de informații; este structurat simplu, cuprinzând cinci capitole distincte: „Biografii paralele”, „Repere”, „Etapă”, „Opinii”, „Itinerarii”. Deși pare a fi lipsită de complexitate, tehni-

ca intervievării ajunge să sondeze zone dintre cele mai dificile. Tonul întrebărilor parcurge el însuși o gamă variată de „măști” - dinspre registrul grav către o zonă de normalitate, de la o prietenie nedesimulată către o haină polemică menită a-l face pe interlocutor să găsească și mai multe argumente în sprijinul celor afirmate, de la nedumeriri exprimate firesc către un laudatio fixat în granițele superlativului. De cealaltă parte, răspunsurile se înalță poate mai presus decât așteptările. Ele urmăresc fie liniar evenimentele, plecând dinspre anul 1963, când *Madrigalul* ia ființă, punctând datele principale ale acestei prestigioase aventuri, fie îndrăznesc cu știință să teoretizeze/ să filosofeze asupra unor aspecte legate de muzicologie, filozofia valorilor, antropologie, psihologie. Disponibilitățile multiple ale acestei formații camerale sunt enumerate, dovedite și asumate de către personalitate la rândul ei renascentistă. Așadar, mai presus decât toate se înalță *Madrigalul* și Marin Constantin.

Extrem de interesante sunt și pasajele (deloc puține!) care ne vorbesc despre strategiile interpretative. Alt mare merit al lui Marin Constantin este și acesta de a oferi răspunsuri pe înțelesul nespecialistului, dar fără a coborî deloc nivelul discuției. Referindu-se la elementele esențiale în configurarea unui timbru specific, Marin Constantin socotește: „Culoarea, nu numai timbrală, ci și spirituală a formației, care rezultă din frumusețea intrinsecă a vocilor, asigurată prin exigența selecționării, lirismul propriu majorității glasurilor feminine, transparența sonorității, menținută la diferite nuanțe, cromatica pastelată, angelică - după expresia presei muzicale spaniole. Chiar și temperamentul meu - esențialmente liric - se exprimă prin *Madrigal*”. Un alt extras: „Se poate vorbi despre o colorare a nuanțelor corale? Cum se realizează practic? - Cred că mulți confundă frazarea cu culoarea discursului muzical. Sublinierea textului prin analiză microscopică a cuvântului, neintegrându-l în structura muzicală a lucrării, mi se pare la fel de periculoasă ca și

strădania de a decupa net, excesiv, demonstrativ, discursul muzical în secțiuni, fraze, propoziții, puncte culminante etc. Discursul trebuie așezat în linia forței sale de sugestie a imagini muzicale ce o înglobează; iar când dirijorul devine sclavul barei de măsură, este la fel de vinovat ca și cel care face abstracție totală de forța acestei imagini. Colorarea discursului muzical implică echilibrarea și contopirea tuturor elementelor partiturii”. Imi permit a nota și câteva cuvinte referitoare la celebra „psihotehnică”: „Ce este corul? Un instrument, dar viu în comparație cu celelalte. Deci tehnica de a-l construi și a-l modela trebuie să fie psihotehnică. Apoi, programul unui concert coral, prin multitudinea și diversitatea obligatorie a lucrărilor cuprinse, impune o transpunere operativă și autentică a fiecărui corist în stările psiho-afective prinse și cuprinse în evantaiul repertoriului”. Mai apoi, din perspectiva dominantelor repertoriale, sunt prezentate plusurile pe care fiecare epocă le-a adus în istoria muzicii interpretativ-vocale, Marin Constantin analizând mai cu seamă Renașterea europeană, dar și aspecte punctuale ale acesteia, oprindu-se totodată la Școala neerlandeză, în Italia secolului al XVI-lea, la muzica germană (punând accent pe Bach) ori asupra consacrării chansonului (Franța), dar și în Anglia elisabethană.

Un capitol aparte îl ocupă legăturile pe care de-a lungul timpului *Madrigalul* le-a consolidat în raport cu elementele de folclor specifice românității, cu sunerile bizantine, cât și cu muzica contemporană românească pe care în mare parte a stimulat-o, i-a oferit șanse reale de a se diversifica și de a fi purtată peste hotare, dând cuvenită măsură pentru coordonatele noastre culturale-identitare.

Chiar dacă în paginile acestui volum sunt enumerate premiile obținute, turneele realizate, prodigioasa discografie - realmente unică pentru anii comunismului -, cât și aprecierile venite din partea unor titani ai muzicii mondiale, dar și dinspre cronicarii vremii („S-ar putea spune că *Madrigalul* este o minunată orchestră sau o orgă inventată de o minte de geniu?”, consider că justa valoare a *Madrigalului* ar putea fi pe mai departe măsurată în sala de concert, acolo unde figura lui Marin Constantin ar putea fi omagiată în chip sublim. Prin sunete și cuvinte, în forma unui dialog angelic.

varia

Constantin CĂLIN

Traian: o amintire

Cel despre care scriu aceste rânduri e (folosesc numele de catalog) Traian Valeriu. Un nume din două prenume romane. Când mă refer la persoana colegului meu, eu îl spun (obisnuință veche) doar pe primul. Mi se pare suficient, fără posibilitatea de a-l confunda. Intimii lui îi zic însă Valeriu sau, alintat, Rutu.

Într-una din zilele trecute, i-am dat întâlnire în oraș. Așteptându-l, i-am privit când se apropia de locul fixat. Un bărbat drept, cu pas hotărât, mare, apăsător. Mersul său evocă siguranță de sine, calm și o atenție binevoitoare față de cei pe lângă care trece. Vîntul îi înroșise obraji și-i omogenizase tenul, altminteri ridat, făcînd să pară mai tânăr.

N-am încotro, trebuie să-l divulg: Traian a împlinit 80 de ani. Îl divulg citorilor reviste, la care a colaborat în mai multe rânduri; celor din teatru, instituite pe care a condus-o șase ani; foștilor săi elevi de la școlile și liceele pe unde a trecut, ce-și amintesc de profesorul cu o bună ținută intelectuală, clar în enunțuri, măsurat în gesturi și vorbe, hortativ, dar nu moralizator.

Ca profesor, ziarist pe probleme de învățămînt, instructor cultural, director, Traian a avut o conduită echilibrată, greu de contestat. Arta sa a fost o combinație de fermitate și diplomație. *Pas d'excels!* Vigilență și autocontrol. Tenace, a ieșit onorabil din situații care altora le-ar fi fost fatale. Experiențele dure trăite în copilărie și adolescență i-au relevat căile și mijloacele de a evolua în acord cu societatea, dar lucid. Mărturisesc că l-am invadat adesea pentru „știința vieții”, pentru moderatie, pentru capacitatea de adaptare la rigori și de resemnare demnă.

Traian e primul om din trecutul meu de băcăuan.

Am descins în oraș în data stabilită la repartiție: 1 septembrie 1963. O duminică senină, călduroasă. Cu valiza de placaj, vopsită albastru-deschis, în mînă, am defilat pe sub canasteni de pe străzile Gării și 6 Martie (actuala Ioniță Sandu Sturduza), printre cei ce iseriseră, la orele după-amiezii, cu scaunele pe trotuar pentru a-și lua cafeaua și pentru discuții. Astfel, am ajuns în centru. Acolo, singur, un tânăr cu cămașă strălucitor de albă cerceta insistențiv vitrina Librăriei „Cartea Rusă” (unde-i azi, Hotelul „Decoba”): era Traian!

M-a convins că n-are rost să mă prezint la Institut și m-a luat la casa soțiilor săi, pe Neagoe Vodă. Odată intrat, m-am trezit în fața unei mese de ospăț, între doi armeni (Seto) viguroși și smezi ca niște arapi, care înfulecau cu o poftă pantagruelică. Prin comparație cu ei, păream exiguu și neajutorat; îi priveam cu un soi de uimire paralizantă. Deodată unul dintre voinicoși a observat cu voce mustrătoare: „Domnu' nu-i deloc hranc: nu mîncînce, nu bea, ci doar ciugulește...”. Rușinat, am încercat să-l contrazic, însă lipsit de „antrenament”, nu mi-a trebuit mult ca să mă amtesc.

Dimineață, după ce m-am răcorit la cișmeaua din curte, am pornit către locul meu de muncă. Eram palid și devastat, iar valiza îmi părea de plumb. Pe drum, Traian mi-a spus povestea clădirilor mai importante și a cîtorva din cei cu care urma să lucrez, reputați profesori băcăuani. Nu demult, mi-am completat filmul acelor zile cu informațiile din ziarul județean. Pe 1 septembrie, la marginea orașului fusese un miting aviatic. La Cinematograful „Muncitorul” rula *Codin*. Stagionea teatrală (a saispzezecea) se deschisese cu *Oameni care tac* de Al. Voitin și urma premiera cu *Vlaicu Vodă* de Al. Davila, în regia lui Ion Olteanu, cu Ion Buleandă, George Mottoi, Kitty Stroescu. La mijlocul săptămînii (miercuri, 4 septembrie) a venit în turneu Teatrul de Revistă cu *Alo, aici e Stroel*, avînd în distribuție pe Alla Baianova, George Nițulescu, Rolanda Camin, sofia umoristului. Teatrul împărțea sala cu Filarmonica, al cărei dirijor era Emil Zaborlă.

Înainte de a trece de punctul numit „La Barieră”, m-am oprit să-mi cumpăr pachetul de „Carpați” și ziarile (lucru pe care îl voi face ani în șir) de la Leibovici, al cărui chioc se afla undeva acum intrare în Policlinica Spitalului de Urgență.

Lui Traian îi datorez, așadar, inițierea într-un oraș străin, în care, anterior, văzîndu-l doar din tren, n-am crezut că o să locuiesc.

mondo musica

Liviu DANCEANU

Respectul ca valoare de schimb

Am isprăvit de citit cartea lui Klaus Lang despre Celibidache și Furtwängler. O văd drept o istorioară despre respect ca valoare de schimb, a cărei tălmăcire ar arăta în felul următor: Cică au fost o dată doi dirijori și o orchestră. Unul era soțul, iar celălalt amantul. Soțul era, ca de obicei, mai în vârstă decât amantul (între ei era o diferență de douăzeci și șase de ani), orchestra fiind, deh, cu ochii pe cel tânăr. Curios, dar cei doi se înțelegeau de minune, încercând să dăruiască orchestrei ceea ce aveau ei mai de preț, totodată să intre în grațiile frumoasei lor muze, ca unică ambiție ori ca țintă a gustului rafinat. Amândoi căutau adevărul din restituiri sonore, relevat prin împrejurări posibile, dar rare și anevoioase. Amândoi își dădeau seama că aspectul fizic nu e decât o iluzie ce ascunde virtuțile mascând viciul. Amândoi știau că frumusețea intelectuală nu constă în a ști multe, ci în a ști ceea ce trebuie; cea sentimentală nu stă în violența pasiunilor (chiar dacă cel tânăr era bătut de un temperament latin, efervescent), ci în naturalețea lor; cea muzicală nu se află în perfecțiunea exterioară a partiturii, ci în concordanța dintre substanță și forma ca expresie a timpului sonor. Și tot amândoi au înțeles că vanitatea reprezintă amorul propriu ce se arată, iar modestia este amorul propriu ce se ascunde. Uneori, în acele vremuri tulburi de după război, se limitau nu la a face puțin din mult, ci mult din nimic, ceea ce permitea maximum de stimulare cu minimum de risipă. Asta multumea din plin orchestra, altminteri hărțuită de cei ce au ieșit învingători și care își spuneau aliați. (Am uitat să vă spun că acțiunea se petrecea la Berlin, puțin înainte și după blocada acestui oraș). Nu însă și pe soț, care a fost prins fluierând în biserică, adică rămăsese și dirijase constant în Germania lui Hitler, refuzând să plece în Statele Unite, așa cum și-ar fi dorit unii lideri marcanți ai sioniștilor. De altfel, chiar și atunci când, după umiltoare tergiversări, a fost, chipurile, denazificat, a continuat să plătească atașamentul său față de cultura germană, prețul fiind interzicerea sa ca dirijor în libera și democratica Americă de Nord (!). Nimic mai profitabil pentru amant, care numai în stagiunea 46/47 a susținut 128 de concerte. Cu toate acestea a fost printre puținii susținători ai soțului pripășit de nevoie prin Elveția. Schimburile epistolare dintre cei doi dovedesc fără echivoc respectul reciproc, pe care ei l-au exercitat ca un tribut ce n-au putut să-l refuze meritului; l-au împiedicat să apară înafară, dar nu au putut respinge să-l încerce înăuntrul lor. Un respect reciproc resimțit ca o mărturisire a superiorității. Citindu-le scrisorile, trezești acel sentiment de a scoate pălăria și a apleca spinarea, care e, în acest caz, mai mult un efect al valorii ce se impune, decât al timidității temătoare. Cât despre orchestră, ea nu a fost un atribut al vreunui dintre ei, ci o relație funcțională a amândurora, devenind în timp cea mai râvnită entitate instrumentală nu numai din Europa, dar, probabil, din întreaga lume. Filarmonica din Berlin, căci despre ea este vorba, a reușit să îmblânzească ceea ce pe multe alte orchestre de notorietate le face să tremure, dovedind constant că a atins acea funcție finală pe care și-o poate propune interpretarea muzicală: perfecțiunea, ca armă de apărare atât a soțului, alias Wilhelm Furtwängler, cât și a amantului, ați ghicit, e vorba de Sergiu Celibidache. Klaus Lang îi înfățișează ca fiind purtătorii acelei individualități care se opune topirii în colectiv. Două personalități complementare, fascinante prin forma lor de existență ce nu s-a dezmințit niciodată. Nu, nu e adevărat că dirijorii vin și pleacă, iar orchestrele rămân. În cazul Berlinului, dirijori precum Furtwängler, Celibidache și, mai târziu Karajan, au rămas cel puțin ca plâsmuitori de paradigme restitutive, creând un loc de întâlnire între schimbare și permanență. Celibidache nu s-a certat niciodată cu Furtwängler. E adevărat că au existat, înainte de dispariția celui din urmă, anume fricțiuni cauzate de intrigile iscate și întreținute de acei „binevoitori” care interpretau tendențios spusele unuia sau a altuia, grație cărora Celibidache a absentat de pe afișele filarmonicii berlineze timp de treizeci și opt de ani. Ultima scrisoare a dirijorului român către cel german este termometrul stării lui sufletești de la acea dată (: 21 octombrie 1952), dar și un fel de trădătoare, căci îi fură, pe indelete, sinceritatea: „Vestea privind boala dumneavoastră am primit-o în Mexic. Vă mărturisesc că această veste m-a cutremurat, cu atât mai mult cu cât, în ultimul timp, raporturile noastre personale nu au fost așa cum mi le-aș fi dorit. În scurta mea vizită în Berlin am aflat că v-ați însănătoșit. Ceea ce mă face să sper că vom putea sta de vorbă pentru a înlătura neînțelegerile care au complicat relația dintre noi. (...). Cu speranța de a vă vedea și a sta de vorbă curând, rămân recunoscător al dumneavoastră, Sergiu Celibidache”. E o dovadă că nu întotdeauna grațitudinea e fructul care se trece cel mai repede, ci o dobândă a împrumuturilor sufletești.

Nevermore

nucul
și masa
și banca
sunt tot acolo

cu ramurile ceva mai răsfirate,
nucul
ceva mai scorjtită,
masa
cu-o stinghie ruptă,
banca

tu desenezi un curcubeu fără roșu
și ștergi de pe hartă Peninsula Iberică

eu desenez un curcubeu violet
și soarele mort
pe Costa del Sol

... și corbul zice: Nevermore!

Planetă și trandafir

planeta noastră
nedescoperită...
noi doi
și Micul Prinț
cu vulpea lui și floarea
și câteodată, vântul
sprintar și tandru, jucăuș...

pe planeta noastră
cuvintele
n-au umbră
sunt doar culoare
pură
și soare-n miez de noapte
izvor
și oglindire-mbrățișarea...

pe planeta noastră
e-o singură cărare:
unul spre altul...
sărbătoare!
nu știm nimic
despre clepsidre
dar totul
despre trandafirul
care ne bate-n zori la ușă...

nu știm nimic
despre nisip și pietre
nici despre mărele sărate
sau morile de timp
dar totul
despre trandafirul
care ne bate-n zori la ușă...

zodia singurătății e racul

fiecare cuvânt, când pleacă,
lasă în locul lui un geamăt
înlocuit, la rândul-i, când se stinge,
de o black hole

Anca
TĂNASE

În care cade
ziua de ieri, abia mai respirând

tu privești pe-o fereastră,
eu pe alta
tu te vezi pe tine,
eu te văd pe tine
e indecent să mai vorbim
despre-Atlantide
și meridianele ucise-n floare,
despre târziu
și anotimpuri vraște...

literele
se calcă-n picioare,
grădina
e-n paragină,
la junghețura dintre zi și noapte
rugina se întinde
și într-o parte și într-alta,
echidistantă și indiferentă...

celulele se înmulțesc necontrolat
și jumătatea
de metru dintre noi
devine metastază...

Mingea

Seamănă cu-o mărtoagă jigărită și flământă.
Când treci prin târg și vezi
atâtea mingii
viu colorate, lucioase, zămbărețe,
ai cam vrea să o arunci...
dar parcă o sfoară te trage înapoi
și o mai lași
acolo, în colțul ei întunecos.

Când vine cineva o zvârlă sub pat.
Mingea oftează, dar atât de încet,
că nu se-aude...

Ați îmbătrânit împreună
și nu-ți place să-ți amintești.
Te mai străbate câteodată
un val ușor de duioșie...
O treci dintr-o mână-ntr-alta,
faci câteva pase...
Mingea tresaltă
și capătă un pic de culoare...

Aveai părul creț, ochii albaștri
și două mere în obraji.
Rădeai amândoi, vă jucați
și-ntotdeauna mingea
se rostogolea înapoi la tine
și-ți sărea în brațe...

Îi spuneai că seamănă cu luna plină
și ca va fi mereu cea mai frumoasă
minge...

Era frumoasă, dar cam prostuță,
te credea...

Acum ai vrea să o arunci,
dar știi tu bine
ce cui încins e amintirea...

**Sânziana
MUREȘEANU**

Sundbergs Konditori

Stockholm, Gamla Stan, Järmtorget 83

Special: cafea la samovar, lapte în vase de cositor, porțelanuri uzate: recviem pentru mii de buze, nerăbdarea și uimirea de a devora fiecare detaliu.

Stockholm

În Stockholm
Pasărea bicefală a Morții
Se plimbă printre noi,
Bea lapte din vase de cositor.
Rânilor uscate ale Luminii,
Ochii nordici,
Indiferenți,
Ai Apelor...
Plantele descresc,
Pământul se însingurează,
Picioarele trandafirilor, înalte
Ale femeilor nibelunge,
Ticăie precum bombele cu ceas.
În Stockholm
Timp pe sfârșite,
Cărbuni în cinși,
Muzica liturgică
Ne-a înghețat în vine.
Nimeni nu se întoarce,
Nimeni nu pleacă,
În spatele fiecărei Porți
Întinericul zâmbește
Cu brațele deschise.

(Stockholm) 2014

Astăzi

Astăzi
Am ascultat cu ochii închiși
Viața...
Nu știam dacă plouă
Sau doar vântul trece
prin frunzele de cireș.
Nu știam
Că Mierla de la fereastră
Este inima zilei de azi.

Am închis ochii
Fiindcă nu vreau să-mi aduc aminte!
Am închis ochii
Fiindcă nu mai vreau să întreb nimic,
Fiindcă nu mai cunosc altă cale
De-a aștepta Înserarea...

Noiembrie

Am promis
Că nu voi povesti niciodată
Despre această lună exilată...
Singurătatea ei nu are început,
Nici sfârșit...
Zilele-i zac desfigurate,
Numerotate precum obiectele
Delictului,

Noi suntem martorii surdo-muți
Ai acestei neglijențe universale...

Nu te-am chemat niciodată
În noiembrie,
Fiindcă atunci nu mi-e dor,
Nici nu-mi aduc aminte
Că existi,
Lumina deshidratată
Ți se așează pe umeri
Ca o vulpe polară...
Nu mi-a fost frică
În noiembrie,
Niciodată,
Fiindcă atunci
Nu mai e nimic de pierdut,
Nimic de câștigat
Decât amintirea fragilă
A crizantemelor...

Emirate

„Povestește-mi despre cel dintâi Emir,
Despre calul său favorit...”
Voi adormi lângă tine,
Iar nopțile se vor umple
De păsări negre,
De capelani răătăciți...
„Povestește-mi despre Visul Emirului...”
Am să te ascult fără să clipeșc,
Fără să ridic privirea la cer.
Nu știi de câtă vreme
Aștept povestea aceasta,
Nu știi că tu ești singurul
Îngăduit să și-o amintească...
Emirul a șters orice urmă,
Orice vers, orice notă muzicală,
Doar în colțul stâng al cortului
Fumegă încă lemn de agar...
Doar pe tabla de șah, sîdefată,
Au rămas urme de mir...
Ai cearcăne adânci, Povestitorule,
Voi aștepta oricât,
Nu te grăbi,
Oricum,
În partea asta de lume,
Zorii nu vor reveni niciodată...

Mini-Apocalipsă

Materia e pe sfârșite,
Luxuriantele depozite ale Vietii
s-au golit...
În scurt timp
Nu vor mai fi nori,
Nici pietre,
Nici lemn viu,
Petale,
Ochi verzi...
Anul viitor
Va fi primul an
Fără căpșuni,
Fără buburuze...
Multe tipare s-au pierdut,
Multe au fost scufundate.
Câteva culori vor dispărea,
Iar ce este cel mai grav,
Va dispărea Tămăia.
Astăzi a fost ars
Ultimul pumn de tămăie.
Au mai rămas detalii:
O pagină de manuscris Pablo Neruda,
Litera A dintr-un dicționar mitologic,
Fotografia de liceu a mamei
Și mirosul de mentă.

Pe strada Icoanei
O doamnă blondă
Și-a frânt glezna;
Două schituri de munte
Au fost părăsite,
În acest început de toamnă.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Fețele prea albe ale Hollywood-ului

Luni, 8 februarie, nominalizații de anul acesta la Oscaruri s-au adunat, ca în fiecare an, la dineul aniversar care a avut loc la hotelul Beverly Hilton din Los Angeles. Ca de obicei, au făcut și o poză de grup, apărută a doua zi pe *Daily Mail*, site-ul ziarului britanic cu același nume, care îi arată pe toți stând frumos așezați în vreo șapte semicercuri concentrice, în centrul cărora tronează o statueta masivă de Oscar.

Pentru mine, privitor est-european, totul e în regulă. Dar pentru autorii articolului aferent, cât și pentru o serie de figuri marcante ale cinematografului anglo-american, fotografia cu pricina este, nici mai mult, nici mai puțin, expresia unei nedreptăți flagrante: se constată, cu stupoare, că fețele celor imortalizați sunt, în majoritate covârșitoare, albe! De altfel, articolul chiar așa se intitulează: „Fața albă/fețele albe ale Hollywood-ului”. Ceea ce revoltă la această albeață este, se pare, „lipsa diversității”: Academia de Științe și Arte Cinematografice americană, cel puțin în ultimii doi ani, a preferat să nominalizeze doar actori, regizori sau scenografi albi, ignorându-i, în mod cu totul nepermis, pe cei de culoare. Au sărit arși, printre alții, Sylvester Stallone (nemulțumit că doar el a fost nominalizat, nu și colegii săi de culoare de pe platourile de filmare ale aceleiași pelicule), Halle Berry sau Helen Mirren. De la distanță, dată fiind istoria vitregită a minorității afro-americane, ai fi tentat să empatizezi cu năpăstuitii soartei. Mai din apropiere, însă, lucrurile capătă alte contururi...

Primul și cel mai important argument al contestatarilor este că grupul nominalizaților este „nerepresentativ” pentru comunitate. Asta îmi aduce aminte de cotele de admitere impuse universităților americane, care, în dauna unor posibili studenți albi cu rezultate foarte bune, trebuie să accepte un număr de studenți de culoare a căror performanță academică poate fi (și uneori chiar este) mai slabă decât a celorlalți. Mi se pare puțin cam ciudat ca, într-o țară căreia îi place să-și spună meritocrată, să primeze, fără drept de apel, criteriul care anulează valoarea sau talentul, în special acolo unde acestea ar trebui să decidă (învățământ superior, arte etc.). Înafară de asta, există domenii unde cei de culoare sunt majoritari în ce privește premiile (vezi pozele de la finalele NBA sau de la galele muzicale, care nu oripilează deloc majoritatea albă).

Să zicem însă că s-a făcut o nedreptate și că în locul producțiilor nominalizate ar fi trebuit să fie altele, neapărat cu actori sau regizori de culoare. În mod onest, această alegație ar trebui probată prin investigații serioase legate de felul în care s-a ajuns aici: cine votează, care sunt criteriile de selecție a votanților, a filmelor, a actorilor etc. Cum era de așteptat, partea cea mai mare a vinei este aruncată asupra celor peste 5000 de membri ai juriului Academiei, care sunt, se spune cu deosebită satisfacție, 94% caucaziene, 77% bărbați, 54% persoane de peste 60 de ani. Deci un număr de bărbați albi și cam bătrâni decid cine să fie nominalizat sau nu. Ar urma de aici că primul lucru care trebuie schimbat este componența juriului. Dar chiar acceptând această logică șchioapă, mi se pare că rămâne următoarea problemă: în condițiile în care acest juriu ar fi astfel alcătuit încât să reflecte, proporțional, minoritățile, dacă vutul se dă doar pe baza apartenenței rasiale, atunci tot nu sunt sorți prea mari de izbândă – minoritarii vor rămâne minoritari!

De criteriile care țin de valoarea în sine a filmelor nu pare a dori să se atingă nimeni. Acestea sunt oarecum neștiute, ca și cei mai mulți dintre membrii votanți. Se vorbește despre o „schimbare sistemică” necesară (cu o retorică demnă de un Martin Luther King), dar am senzația că dorința de corectare a răului sună caragialește: să se revizuiască, dar să nu se schimbe nimic în esență. Nu este vizată o schimbare radicală, ci, mai degrabă, o înlocuire a unei subiectivități cu alta, după criterii politice, sociale, rasiale, mai puțin artistice. Cei puțin care au îndrăznit să sugereze că, poate, ne-nominalizații nu au merit să intre în panteon, au fost imediat puși la zid. Cheryl Boone Isaacs, președinta Academiei, ea însăși o persoană de culoare, a preluat spășiți criticile aduse de presă și a promis că se vor intensifica eforturile de restructurare a componenței juriului.

Așadar, în țara care este condusă, de vreo opt ani, de un președinte de culoare și în care au putut să se afirme un Denzel Washington sau o Whoopi Goldberg, se simte încă nevoia unor astfel de dispute. Zic: „se simte”, dar, din sîrul enorm de comentarii la articolul din *Daily Mail*, reiese altceva. Oamenii sunt care de care mai hătri. Unul atenționează că nici chinezii nu sunt deloc reprezentați în fotografie, altul remarcă, vgilent, că fotografiatii sunt mai degrabă scunzi și că oamenii înalți ar trebui să se simtă ofențați. Majoritatea, însă, cad de acord că nu rasa, ci talentul și valoarea trebuie să primeze și sunt convingeți că totul e o inflamare artificială a presei. Poate că abia de aici ar trebui să pornească o adevărată dezbatere.

Recentele apariții editoriale ale scriitoarei Lucia Olaru Nenati – *Parabola vulturului*, proză scurtă, și *Scrisori din prezentul meu*, publicistică - au constituit o lectură cu adevărat încântătoare, căci de mult nu am mai parcurs o carte cu sufletul la gură, cum se zice. Cât privește primul volum, mă așteptam - la primirea lui, dimpreună cu un impresionant autograf – să fie antologia de versuri *Sentimentul spiralei* apărută la TipoMoldova în 2012, dar pe care din varii motive nu o văzusem decât pe internet (cum tot pe strașnica rețea on line descoperisem și *Academia Nordului*, editat în același an). Asta pentru că știam că L.O.N. distinsă personalitate culturală implicată total în viața cetății obârșiei eminesciene, cu o neodihnă creatoare de admirat, manifestată în varii sfere literare (scrieri pentru copii, ese, critică și istorie literară, eminescologie), e o poetă sensibilă, afirmată, cu un public al ei foarte fidel, în rândul căruia m-am aflat și eu încă de pe vremea debutului său editorial (când n-o cunosteam - deși congeneri), pe care l-am salutată, descoperind prospețime și puritate, sinceritate și genă filozofică cuceritoare în versul armonizat cu figura romantică, vapoasă, luminoasă a tinerei autoare. Tocmai mă pregăteam să citesc/recitesc versuri - căci așa înțelesesem (greșit!) – când, surpriză!, era vorba despre proză. Știam că fusese atrasă și de această specie literară, ba chiar că fusese incurajată de Marin Preda (despre care a scris lucrarea de licență), de Marin Sorescu, Miron Kropot s.a., dar în memoria mea rămăsesse pregnant poeta și dinamicul om de cultură L.O.N. mai mult nu. Cu atât mai mare a fost surpriza descoperirii unei proze scurte cuceritoare, sămbure de perlă în scoică. Știam că dominantă vieții ei fusese activitatea eminesciană, ca unul dintre cei ce au constituit patrimoniul muzeal al Muzeului Memorial „Mihai Eminescu” de la Ipotești, care-au susținut necesitatea citirii în acest loc a Centrului Național „Mihai Eminescu”, că a hotărât punerea în scenă a unor fragmente din dramaturgia eminesciană în perioada directoratului la Teatrul „Mihai Eminescu” din Botoșani, că a uluit publicul cu vocea sa din CD-urile surpriză totală, unicate, în care a reconstituit (cu sprijinul artistului Ioan Cobălă) cântecele interpretate în epocă de poet, că nenumăratele conferințe, comunicări științifice, articole despre poetul de pe culme, cum îl numea Perpessicius (susținute în țară sau în orașe importante de pe mapamond, ca New York, Edmonton, Calgary, Montreal, Stuttgart, Konstanz, Viena, Marsilia, Cernăuți, Chișinău, Bălți și altele) au propulsat-o ca pe unul dintre eminescologii contemporani.

Desigur că nu puteam uita volumul *Coridorul dintre ceasuri*, practic un debut editorial în proză -, publicat cu ani în urmă de bucovineanul profesor univ. dr. stabilit la Timișoara, Adrian Dinu Rachieru, minunat prieten și remarcabil scriitor și om de cultură, la Editura Augusta (al cărui destin îl gira), care, în stilul său generos, niciodată răsplătit după frumusețea și înălțimea faptelor, a scris și o prefață substanțială. Cu atât mai mult cu cât volumul fusese premiat în cadrul Salonului Internațional de Carte de la Iași (pe vremea când acesta era o extraordinară celebrare a cărții și autorilor ei). Cu toate acestea, volumul de față a avut darul să apară ca virgin, ca ceva ce autoarea nu a mai scris. Ea însăși mărturisește că pricina afirmării târzii și ca

Catinca AGACHE

„Parabola vulturului” sau viața noastră de zi cu zi *

prozatoare este faptul că a „fost înhamată la căruțe grele și prea multe”, motiv pentru care a „adunat încet, filă cu filă” pentru acest volum.

Scriitoarea avertizează în *Predoslovia* ce deschide volumul că nu este vorba *strictu sensu* de proze scurte, ci mai degrabă de posibile „nuclee de roman”, „compendii românești”, ceea ce este cu totul adevărat, întrucât fiecare proză în parte poate fi un miez al unui roman autonom. Dar tot ea subliniază că în această societate aflată mai mult ca oricând sub semnul lui *Fugit irreparabile tempus*, oamenii cu greu își găsesc vreme pentru lectură și mai ales pentru romanele fluvii, pentru roman, în general, iar prozele scurte ar putea fi o tentativă în acest sens.

Titlul simbolic și incitant *Parabola vulturului*, sensul titlului acestui volum ar putea fi interpretat în două feluri: superb înaripat pe cale de dispariție, cum în pericol se află umanitatea, dezbrăcarea de penaj a acestei păsări amintind, prin similitudine, faptele de altruism și generozitate pentru semenii tot mai rare în zilele de azi; sau pasărea de pradă nemiloasă care dă târcoale, ca și răul din societate ce nu lasă omul să zboare cu aripile sufletului spre înalțuri.

Titlul acestei cărți parfumate cu arome botoșănene, reluat în excelenta proză care deschide volumul și completat - *Parabola vulturului sau rochița cu plastronul roșu* - trimite dintr-o dată către universul creației autoarei. Și într-adevăr, ceea ce frapează la autoare este arta, harul de a scoate perla din lucruri aparent neînsemnate, banale, de a le

transforma într-un story credibil, captivant, totdeauna cu un fin substrat eticofilozofic. Puterea sacrificiului și forța regenerării prin tine însuși, iată ce vrea să sugereze autoarea prin metafora parabolică a vulturului utilizată: „Și-a amintit mereu de parabola vulturului, pasăre longevivă, care știe să facă un mare sacrificiu ca să poată continua să trăiască. Pentru că după niște decenii de viață, ciocul, ghearele și penele sale devin prea grele ca să le poată purta cu el în zbor, el se retrage, cică, pe un munte unde stă multe zile și-i lovește ciocul de stâncă până cade, lăsând locul altuia nou cu care își tocește ghearele și-și smulge penele grele pentru a dobândi altele noi și ușoare cu care continuă să zboare încă multe zeci de ani.” Este vorba deci, despre o foarte fină observație, care reușește să facă din lucruri aparent lipsite de spectaculozitate, pagini de rară delectare sufletească.

Biograficul e mereu prezent, eroul epic central fiind atent la tot ce e-n jur, apăsător de trecutul recent resimțit nedrept, mișcându-se cu o ușurință uimitoare prin spații diferite – geografice, sociale, culturale, medicale, artistice, politice –, filozofând despre tot și toate. De fapt, în toate aceste „tablouri” e un singur personaj cu mai multe alter ego-uri, doar aparent multiple personaje ca la Pirandello, mai exact un El și o Ea indisolubili. Aceste personaje sunt luate de alături, cum s-ar putea spune, din observarea atentă a tot ce se petrece în jur și extragerea sămburelui plin de miez în fiecare, însă autoarea punând ceva din eul său. Fie că este vorba despre *Vlona*, despre *Motanu*

cântă în balcon, despre *Mogorogea*, de un *Eseu despre zacuscă* ori un *Taiifas la umbra arborelui cu perfuzi*, personajele create, fețe multiplicat ale aceleiași oglinzi, sunt oameni simplii, cu bucurii și înfrângeri, cu vieți la vedere și taine ascunse, cu dorințe realizate sau înăbușite, învărtindu-se pe lângă naratorul discret, situat în umbră, dar mereu prezent, confident și tezorier al simțămintelor mărturisite sau intuite. Cezara, Sânziana, Lucreția, Ileana sunt destine nespectaculoase dar emoționante prin chiar simplitatea, curătenia vieții lor. Transpare din aceste texte o inocență și o puritate păstrate nealterate printre toate meandrele vieții care sunt ale naratorului însuși.

Autoarea surprinde personaje și realități din alte spații geografice, figuri însingurate - boală a secolului ce nu iartă (*Tablouri de cer*), destine de emigranți frânte ce-au constatat târziu că fencirea e cu totul altceva decât casa mare și grozav de scumpă dar grozav de goală, sau numai figuri înstrăinate. Prinde foarte bine, de asemenea, cele câteva scene de dragoste redată cu mult meșteșug artistic, căci „personajele” au tainele lor, istoriile lor de iubire, sunt vii, ies din decor.

E o carte „caldă” ce amintește de focul din căminul de altădată din casele noastre în jurul căruia se țeseau povești, e o carte cu parfum de tei ce ne deschide un con de lumină, o lumină ce vine dinspre sufletele frumoase ale eroilor ei, o carte ce se citește cu mare plăcere la ceas de înserare când tainele se fac și se desfac. E de fapt, un „roman”, am putea spune chiar post-modern, compus din fragmente care se succed ca scenele unui film vorbind despre oglinzi suprapuse ale aceluiași unic personaj care este viața de zi cu zi cu trecutul și prezentul ei de care nu te poți dezbrăca așa cum procedează vulturul cu penele sale. Titlurile acestor „fragmente” - *Plăcinte* - *mac sau Tratat despre calea sufletelor singure*, *Dialog întârziat sau omul care și-a pierdut vorbele*, *Ileana sau poza cu pălărie* - vorbesc ele însele despre modernitatea acestei scrieri. Nu lipsesc accentele de jurnalist, tușele ușor îngroșate, rarele ieșiri din poveste în realitatea nudă, dar condeiul de prozator este unul fericit exersat, neacoperit de cel poetic. „Atunci, în taluzarea mereu ritmică a valurilor mării atât de albastre și infinite și amirosind a eternitate în care doar ei doi erau acolo, singuri ca Adam și Eva pe plaja aceea ca pe un tărâm edenic, simbol al unei parabole intens semnificative, Femeia și Bărbatul, Plusul și Minusul, dar nu legați prin iubire, ca în toate legendele, ci prin inversul ei” (p.124).

Parabolele folosite, cheile, începutul și sfârșitul rotund, a la Marin Sorescu, printr-o metaforă parabolică, fraza foarte frumoasă, elevată, cu o curgere firească, prietenoasă, ușurința (așa pare) scrierii, finele trimiteri culturale, umorul, delicatetea, soapta vorbirii spre a nu deranja, sunt tot atâtea linii de forță ale acestui „roman” ce oferă o lectură încântătoare.

Așadar, e o carte bună, foarte bună, care nu se poate lăsa din mână până la sfârșit, o proză care are darul de a-i întoarce la lectură chiar și pe cei care n-au mai citit proză de mult timp.

* Lucia Olaru Nenati, *Parabola vulturului*, Colecția „Floare albastră”, inițiată de Asociația *Universul Prieteniei*, Editura Pim, Iași, 2015

• Geanina Ivu

Ioan DĂNILĂ

Pentru Anul Dada

În februarie 1916, la Cabaretul „Voltaire” din Zürich, Tristan Tzara, Marcel Iancu, Hugo Ball, Hans Arp ș.a. întemeiază dadaismul, mișcare artistică promovând frondismul în literatură. Algoritmul propus frizează absurdul: „Luați un jurnal/ Luați un foarfece/ Alegeți în acest jurnal un articol de lungimea pe care doriți să o dați poemului dvs./ Decupați articolul/ Decupați apoi fiecare cuvânt/ Puneți totul într-un sac/ Scuturați ușor/ Scoateți apoi fiecare tăietură una după alta/ Copiați conștiincios/ În ordinea scoaterii din sac” etc. Însuși genericul mișcării e rezultatul hazardului: deschizând la întâmplare (cu un *coupe-papier*) un *Larousse*, a ieșit în cale substantivul *dada*, „cal”, din limba copiilor. Figurat, a ajuns să însemne „idee fixă, marotă,

cal de bătaie”, ca în *c'est son dada*, „aceasta este ideea lui fixă”. Istoria literară a catalogat dadaismul ca „o mistificație și o demonstrație estetică negativă” (G. Călinescu). Dacă luăm în calcul preferința, printre altele, pentru morbiditate, asociem evenimentul cu debutul editorial al lui G. Bacovia („Plumb”, 1916).

Centenarul s-a deschis, după știința mea, la timp, adică în prima decadă a lui februarie, în Capitală. La radio, în ziua de 6, m-am delectat cu scenariul după o piesă omagială dada semnată de Matei Vișniec, iar două zile mai târziu, tot pe RRC, cu o ediție specială a emisiunii „Scena și ecranul”. (Aș fi vrut totuși, poate și pentru că în aceste zile limba latină este pusă la zid, să aud *Habemus dadam*, nu *dada* –

parafrază după *Habemus papam* -, de vreme ce acuzațiile în latină se termină cu *-m*. Sau poate în text e *dada(m)?*)

Recent, în orașul natal al lui Tristan Tzara (Samuel Rosenstock, 4/17 apr. 1896), centenarul a fost devansat de apariția *Caietelor „Tristan Tzara”* („tomes 5-6, vols. XXIV-XXX, n-os 106-152”, Moinești, 2015). Indirect, este marcat un alt centenar: al revistei bucureștene „Chemarea”, editată de I. Vinea și Tristan Tzara, săptămânal (4-11 oct. 1915). Publicația modernistă (apud I. Hangiu) se ridică „împotriva presei, bălci de surle și trompete, și a cititorilor, masă amorfă și brută de victime oneste și inconștiente” (I. Vinea). Eveniment cultural de excepție, revista concepută și realizată de Vasile Robciuc, președintele Societății Culturale și Literare „Tristan Tzara” Moinești (fondată în 1991) își asumă o egidă pe măsură: „Publicație internațională pentru studiul avangardelor contemporane: *Un alt Dada*”. Reproducem doar titlurile capitolelor din cele două tomuri, cu mențiunea că în interiorul fiecăruia se află minimum patru texte semnate de reputați cercetători, critici literari, traducători, scriitori, muzicologi etc.: „Avangarda și avatarurile sale”, „Spontaneitate și continuitate”, „Supra-

realism și alte «isme»”, „Avangarda și aventurile modernității”, „În proximitatea avangardei”, „Sub semnul avangardelor contemporane”, „Creații poetice pentru *Caietele „Tristan Tzara”*”, „Spiritul dada și textul contemporan”, „Avangarda – reflexii în istoria artelor contemporane”, „Avangarda și universul sonor”, „Dada și *Caietele „Tristan Tzara”* 2013”, „Varia” și „Appendix”.

Prevalează, în tabloul autorilor, numele celor din străinătate (între care și români), iar textele (în peste 700 de pagini, format A4) sunt aproape în totalitate în alte limbi decât română. Publicația a fost deja distribuită în mai multe țări (doar trei destinații, din multe altele: Washington – Librăria Congresului European și Latino-American, Paris – Academia Franceză, respectiv Bruxelles – Biblioteca Regală din Belgia), iar la noi, în bibliotecile publice, cu precădere cele universitare. Finanțatorul revistei este Primăria Moinești, iar tiparul a fost asigurat de DOCUPRINT Bacău.

Este imposibil de aflat ce fel de poezie cu formă fixă este *ancada* lui Lucian Strochi. Dicționarele sar de la *ancabloră* la *ancadrament* (MDA), iar pe internet te întâmpină Anca de la Strehăia ori numele unei asociații naționale spaniole. (La singular este sigla unei firme de echipamente sportive.) Înainte de acestea, orgoliul filologic m-a dus spre lucrări de teorie literaturii, de vreme ce cartea din 2014 (P. Neamț, Ed. „Cetatea Doamnei”) se numește „ANCADE și alte poezii de (*sic!*) formă fixă”. Fără folosi! Am mers atunci, precum criptografi, la un poem personalizat („Sonetul numelui meu”), în care autorul recunoaște că e ciudată palatalizarea bilabialei *p* (dicționarele academice dau ca necunoscută etimologia lui *a stropi*). Un sfert din enigmă e dezlegată din dedicație („Incomparabilei Anca”) și încă pe-atât dintr-o alta („Ancăi-Dana, marțoră de peste 40 de ani a acestor versuri”), la următorul volum, „Ancadierul”, tot din 2014. La rândul ei, soția i-a dăruit primele trei silabe din numele dublu și gata cuvântul! Deducția mea ar trebui să nu fie greșită, pentru că e susținută de încă o descoperire: *lucansa*. În lipsa autodedicației, mă simt flatat de finalul prefeței: „Îngândurat, dar săgetat de dor,/ Ție mă-nchin, complice cititor” și descompun, după modelul *ancadei*, noutatea lexicală absolută într-un prenume, Luc(ț)an, inițiala numelui și o necesară desinentă feminină. (Nici aici nu mă ajută dicționarele românești; la „plural”, e sigla unei firme de construcții spaniolă.) Tehnica amintește de hieroglifă

Pentru limba noastră

Un procustian relaxat sau despre două recente achiziții lexicale

cu care Mihail Sadoveanu și-a botezat dragostea-i târzie: DAIM („Domnița [aleasă a] inimii mele”), devenită confesiune, adică substantiv și nu acronim - „de când Daim mi-e dragă”.

Lucian Strochi este realmente un inventator care merită să se ia și să fie luat în serios. „Ancadierul” - noua și inefabila îndeletnicire - are 366 de texte în versuri, scrise în jumătate de veac (1963-2014), cu tipare variate, de la rondel la *glossă*, de la doină la plugușor și de la... *ancadă* la *lucansă*. (De *lemă* nu mă ating, pentru că nu i-am deciprat sorgintea.) Volumul este agrementat cu reproduceri de artă, în culori, fonturile sunt dintre cele mai rare cu puțință, iar ramele textelor par basoreliefuri străvechi. Curiozitatea o reprezintă cele două specii inedite, descrise de autor în postfață: „*ancada* - o poezie de dragoste cu o arhitectură severă a versurilor și a rimelor (trei catrene cu rima împerecheată în primul catren, încrucșată în al treilea, un distih și un

monostih)” și „*lucansa* - o poezie bazată pe rime îmbrățișate de tipul abcd-dcba”. Procustianismul său este unul relaxat: „Atunci când a fost cazul, am sacrificat totuși forma în favoarea ideii”. Haikuul („Ce este un fluture/altceva/decât negativul unui sărut?”), letrismul în *s* (reamintim: toate cuvintele poeziei încep cu aceeași literă) și alte exerciții de virtuozitate stilistică nu fac decât să ilustreze eternitatea scrisului: „Precum cuvintele-adunate-n carte,/Sufletul rămâne întreg după moarte” (*Glossă*).

Vastele lecturi, iubirea pentru artă în forma ei nepărtărită și obsesia per-

fecțiunii au făcut ca *ancadierul* Lucian Strochi să fie creditat cu titlul de inventator și cu neliniștea șefului de școală literară în poezia cu formă fixă.

Ioan DĂNILĂ

Erată

Cititorul este rugat să îndrepte următoarele erori de corectură la interviul cu dl C. D. Zeletin, din numărul 557 al revistei: 1) p. 10, din dreapta, col. 2, r. 8 de jos, se va citi „am realizat și donat bustul în marmură”; 2) p. 11, din stânga, col. 1, r. 19 de jos, se va citi „Bacovia era fascinat”; 3) p. 11, din dreapta, col. 2, r. 35 de jos, se va citi „gherieri/gherier” (războinici, nu tătăduitori); 4) p. 11, din dreapta, col. 3, r. 38 de sus, se va citi „ocupând acum o singură cameră”. (I. D.)

• Maria Vlad, 2007 - prima expoziție

- Aș începe cu o întrebare care să vă întoarcă în timp, mai ales pe cei care sunteți nu doar artiști, ci și părinți de artiști. Așadar, Ioan Burlacu și Vasile Crăiță-Mândră, când și cum s-a întâmplat să descoperiți primele semne ale talentului plastic la fiii voștri?

Ioan Burlacu: - Mai întâi, când Dragoș era la grădiniță, am văzut caietele lui pline cu desene. Se manifesta bine în acuirea și desen. Un univers interesant: desena multe avioane, case decorate, oameni și animale ciudate. În albumul familiei avem o fotografie la care ținem foarte mult: noi amândoi lucrând împreună în primul atelier de la bloc. Eu pictam o icoană, iar băiatul, care avea 3 ani, o acuarela. Acum suntem din nou, de câțiva ani buni, colegi de atelier.

Dragoș Burlacu intervine și spune că a și lucrat după acea imagine, apoi relatează:

- Și eu îmi aduc foarte bine aminte că tata avea atelierul într-o cameră, acasă, în apartament. Pentru mine era o fascinație universul de acolo, unde nu prea mă lăsau dar, când reușeam să intru, primul lucru care mă impresiona era dezordinea teribilă... îmi plăcea mult laboratorul tatei...! Zilele trecute m-a ajutat Victor, fiul meu, să întind o pânză! A fost un moment cu adevărat emoționant!

Ioan Burlacu: - Zilele trecute m-a întrebant cineva, cu oarece încordare în glas, dacă și nepotul pictează? Ideea de dinastie artistică ar trebui receptată nu ca o amenințare, ci ca un patrimoniu de acumulare culturală și socială. I-am răspuns că prioritar sunt la el alte aptitudini, dar moștenirea genetică evoluează sedimentând pe mai multe straturi.

Vasile Crăiță-Mândră: - Eu întâi l-am descoperit pe Marius. Dar la început, nu părea să-l intereseze vreun pic zona plastică. Iar eu, ca un tată hapsân ce eram, i-am dat hârtie și creioane și l-am pus să deseneze. (intervine Marius: „Da, era calvarul copilăriei mele! Plângeam și desenam, desenam și plângeam!” - *rădem cu toții*) **Vasile Crăiță-Mândră** reia: - Erau niște situații, se-nțămpla să fim în paradis și să nu ne bucurăm! De pildă, eram la mare, Costinești... , soare... , iar

Marius era plictisit de moarte, stătea pe mal și fuma. Avea 16 ani. Iar eu eram ca de obicei în apă, sub apă, făceam scufundări de-ale mele, eu stăteam așadar o groază de timp în apă. Marius se plictisea. Eu îi ziceam, Marius, dar uite aici ai mapă, culori, creioane, iar el se strâmba. Când apunea soarele, strângeam bagajele, echipamentul de scafandru care era foarte greu, depășea 10 kg. Marius râdea de mine: ai alea grele, plumbii ăia, înotătoarele... la ce mai târăști și blocul ăla după tine, zău dacă înțeleg, că oricum nu desenezi!

Eu îi ziceam că nu pentru mine o fac, ci pentru el, dar el nu voia deloc să deseneze! S-a apucat de desenat mai târziu și nici că s-a mai oprit. După revoluție s-a înființat Facultatea de Arte Plastice la Bacău și când mi-a zis că l-ar interesa să urmeze cursurile acestei facultăți m-a luat prin surprindere. Una este să îți se impună ceva și altceva este să vrei să faci ceva din inima ta. Și ce s-a întâmplat?! Nu-mi venea să cred! Era cel mai săr-guincios dintre studenții lui Ilie Boca! În perioada de vară, mai mergeau studenții la strand, la o terasă... și mai lipseau de la cursuri. Intra domnul Boca în sala de curs și găsea doar vreo 2-3 studenți: Marius, Ștefan Suditu, Viorica Zaharia și dacă mai era încă unu... Iar Boca îl certa pe Marius: „Măi Marius, dar se poate așa ceva?! Aici e școală sau nu-i școală?”

Într-o zi, Marius i-a răspuns: „Dar de ce mă certați pe mine, că eu sunt întotdeauna în clasă?”

La sfârșitul unui an de facultate, Dan Palade, coleg cu Marius, l-a bătut pe umăr: „Măi, am ajuns șef de promoție!”. Asta l-a stârnit pe băiatul meu și până la urmă Marius a continuat facultatea la București, a terminat la București ca șef de promoție!

Marius a avut și o perioadă când a făcut caricatură și nu era deloc rea. Dar nu i-am zis eu să facă asta, el a vrut.

- **Geanina**, Maria este o tânără foarte talentată, aflată la început de drum. De fapt, Maria a dovedit talent de la o vârstă mică în mai multe domenii, literatură, pictură, fotografie și sport. Un copil precoce. Îmi amintesc că eu i-am prefațat una din cele două cărți

Generații de artiști în dialog

La început de an 2016, când încă se mai simțea atmosfera strălucitoare a sărbătorilor de iarnă, în ziua de Sfântul Ion mă aflam printre invitații artiștilor Ioan și Dragoș Burlacu, la atelierul lor. Îi cunoșteam bine și pe ceilalți invitați, de asemenea artiști, și am bucuria de a le fi prietenă apropiată. Așadar, erau acolo Vasile Crăiță-Mândră și fiul său, Marius, care venise împreună cu soția și fiul lor, Eduard (în vârstă de trei ani), Geanina Ivu Vlad împreună cu fiica ei, Maria Vlad, și, bineînțeles gazdele. A fost o idee spontană, văzând părinții, fii și fiice de artiști adunați împreună, să vorbim pe această temă și să înregistrăm convorbirile, ca pe niște documente a căror valoare, tind să cred, va crește în timp. În Bacău, mai sunt și alte cazuri de părinți și fii de artiști, ca Ioan Văsâi și fiica lui, Oana, care locuiesc în municipiul Moinești. Îmi amintesc că în urmă cu câțiva ani am fost prezentă la un vernisaj al fiicei pictoriței Liliana Dumitriu. Fiul pictorului Dumitru Macovei, Cristian Macovei, este un fotograf apreciat. Fiul soților Ioan și Ionela Lăzureaua a absolvit și el facultatea de arte plastice. La fel și cei doi fii ai artistului Mihai Chiuaru. Dintre cei mai mici, amintesc de fiica plasticianului Ion Mihalache, Smaranda Mihalache, elevă acum în primul an de liceu, care dă și ea dovezi de talent artistic. Fata lui Dionis Păscuță, cea a lui Mari Bucur, fata lui Dorel Făcăoaru, cât și mezină lui Viorel Cojan, toate patru urmează cursurile Colegiului de Artă „George Apostu”.

În timp, în Bacău sunt sigură că vor apărea și alți copii de artiști care vor fi dovezi ale faptului că în multe cazuri talentul este o moștenire genetică. E un fenomen ce ar merita o deosebită atenție, poate chiar o analiză substanțială a unor critici de artă și a unor specialiști în psihologia artei. Nu mi-am propus să fac această analiză, ci doar mi-am provocat prietenii artiști să vorbească despre ei înșiși, despre relația dintre ei, prin filtrul artei. Au rezultat mărturisiri cu o deosebită încărcătură emoțională și opinii valoroase aparținând unor artiști ce s-au impus în arta contemporană: Marius și Vasile Crăiță-Mândră, Ioan și Dragoș Burlacu, Geanina Ivu. Acestora li s-a alăturat Irina Crăiță - Mândră, regizor de teatru, care chiar dacă se află la început de carieră a reușit deja câteva succese. Cea mai tânără generație a fost reprezentată de Maria Vlad, elevă în clasa a XI-a la Colegiul de Artă „George Apostu”.

S-a vorbit despre talentul artistic, despre dinastii artistice, dar s-au abordat și subiecte cu caracter general despre plastică, cu atât mai mult cu cât trei dintre interlocutori au și formație pedagogică (Vasile Crăiță-Mândră, Ioan Burlacu, Marius Crăiță-Mândră). Discuțiile purtate, care s-au desfășurat pe viu (și nu prin corespondență electronică), le redăm în continuare.

A consemnat Violeta SAVU

de poezii pe care deja le-a publicat. Suntem aici într-un context al artelor plastice și aș vrea să vorbim despre această pasiune a Mariei. Când ți-ai dat seama că Maria te moștenește, că are talent pentru plastică?

Geanina Ivu Vlad: - Întâi aș vrea să-i mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat voie să-i fiu Mariei mamă. Când era Maria mică, noi locuim într-un apartament cu trei camere, iar în una dintre camere era atelierul meu. Maria nu avea voie să intre în acea cameră, pentru că era mică, s-ar fi murdărit... asta la început. Încet-încet i-am dat voie în camera-atelier. Păstrăm o fotografie de suflet din acea perioadă. Maria avea vreo 3 anișori și se băgase într-un coș de rafie, purta un șortuleț albastru, iar în fața ei era un album mare Picasso, iar ea desena după Picasso. Maria a fost un copil foarte cuminte și ascultător și nu a fost atrasă de jocul cu păpușile. Jucăriile ei erau creioanele colorate, hârtia pentru desen, caietele speciale pentru grădiniță. Dacă o puneam la o masă cu hârtii și cu creioane colorate nu o scoteam de la masa aia ore-n șir. Încețșor s-a apucat și de pictat. Prima pânză pictată cu culori de ulei a fost în 2006 (avea 8 ani), când nana ei i-a dat penele căzute de la papagalii. Mariei i-au plăcut atât de mult penele viu colorate încât a pictat un colaj cu pene și l-a intitulat „Papagalii nanei”.

- **Dragoș și Marius**, vă amintiți cumva dacă ați avut controverse pe teme artistice cu părinții voștri?

Marius Crăiță-Mândră: - Nu am avut controverse cu tata, la un moment dat s-a întâmplat să avem câteva păreri diferite vizavi de o temă, de un subiect. Dar asta s-a întâmplat când deja îmi creasem propriul meu univers și alfabet și am început să contrabalansez judecata lui cu a mea.

Vasile Crăiță-Mândră: - Da, așa este, Marius își formează un fond propriu, păreri proprii, experiență proprie. Eu și Marius nu ne-am certat pe teme artistice, ci de-ale noastre, de alt ordin. În domeniul plastic, n-am avut controverse.

Dragoș Burlacu: - Eu îmi aduc aminte când l-am conștientizat pe tata ca profesor. S-a întâmplat la examenul de admitere la liceu. Până atunci a fost lejer pentru mine, mă duceam la școală, dese-

• Ioan Burlacu

• Marius Crăiță Mândră, Irina Crăiță Mândră, Maria Vlad, Geanina Ivu Vlad, Vasile Crăiță Mândră, Ioan și Dragos Burlacu

nam bine, eram mulțumit. Înainte de examen, tata mi-a zis: „în vara asta trebuie să înveți culoare!” Eu nu aveam nicio atracție, nu-mi stimulase nimeni până atunci interesul pentru culoare, lucram foarte mult desen. Așadar trebuia să mă trezesc la 8 și până la ora două-trei după-amiaza să lucrez în fiecare zi. Din momentul acela am început să-mi privesc altfel părintele... nu-mi mai plăcea de el. Atunci a băgat disciplină în mine, iar adevărul este că a dat rezultate: am intrat la liceu cu brio și toată lumea era mulțumită. Dar din momentul ăla s-a rupt puțin relația. De fapt, dacă mă gândesc bine, a devenit mai complex.

Ioan Burlacu: - Eu tocmai mi-am amintit de o întâmplare frumoasă. Eram cu Dragoș în tabăra de creație la Măgura, prin 86... **Intervine Dragoș:** - Da și eu am amintiri clare din acea tabără cu pictori mari! A fost acolo să cânte Anca Parghel! În acea tabără, tata mi-a permis pentru prima oară să pictez pe un carton în ulei și mi s-a părut bonusul vieții mele! Erau foarte scumpe materialele, culorile se găseau greu. Erau raționalizate. **Ioan Burlacu** continuă: - Dragoș a pictat atunci primul său peisaj în ulei. A fost într-o zi în care ne-a prins o ploaie mare și ne-am băgat într-un cotet de găini. Când am ieșit de acolo, copilul meu era plin de purici, dar purta în mână un mic tablou în ulei.

- **Marius**, dar pentru tine, tatăl tău a fost un profesor care a încercat să îți coordoneze pașii în plastică? Ai și tu vreo amintire mai specială din vreo tabără de la început, când încă nu erai la facultate?

Marius Crăiță Mândră: - Da, tata a fost un mentor pentru mine, recunosc asta. Încă nu eram la facultate când am plecat prima dată la peisaj cu el. Eram în Geamăna acum mulți ani, prin anii 90, eu făceam acasă desene, dar nu știam ce înseamnă peisajul, acolo am aflat. Am fost uimit câte probleme sunt la peisaj...

aerul era dificil de redat. Nu înțelegeam cum să pun copacul și, în spate, iarba sau muntele... Erau foarte multe elemente. La culoare, curiozității de tot felul... verde pe verde, prim-planul verde, copacul verde, muntele în spate, tot verde. Atunci am înțeles pentru prima dată legile perspectivei, legile cromaticii, că trebuie să pun în față culorile calde, iar în spatele culorile reci. Perspectiva liniară tot acolo am învățat-o, obiectele mari în față, cele mici în spate. Trebuia să transpun tridimensionalul, natura, în bidimensional. Nu știam cum să fac în așa fel încât pe pânză asta să pară real. Atunci tata mi-a făcut descoperit ce este punctul de fugă, ce înseamnă locul unde este situat privitorul, cum pleacă linia spre orizont, cum se întâlnesc liniile în același punct, la orizont. Acolo am început să învăț multe lucruri importante. Una este să pictezi în atelier, unde te poți juca uneori cu ideile și alta este să lucrezi în natură, mulți desconsideră peisajul, dar ei habar nu au de complexitatea acestuia. Din peisaj s-ar putea face și acum un curent la modă. Apropo, despre natura statică zicea cineva că merge în paralel cu toate curentele. Peisajul a avut etape, curente, epoci...

Tata m-a ajutat foarte mult la peisaj, apoi mi-a dat sfaturi foarte bune cât am fost în facultate. Și după ce abia terminasem facultatea, îl mai întrebam: „tată, ce zici, e bine aici, e în regulă ce-am făcut?” Acum întrebarea a devenit puțin diferită, îl întreb cum i se pare o lucrare de-a mea atunci când o termin, îl întreb dacă se simte provocat de ea, dacă oferă un tot?! Am citit undeva că lucrarea perfectă este un tot unitar, așa încât nu poți lua nimic de acolo, dar nici nu poți adăuga ceva. În prezent eu și tata discutăm de la egal la egal, nu mai există că el ar fi profesorul și eu aș fi ca un discipol al lui.

- **Geanina**, tu încerci să intervii în evoluția plastică a Mariei?

Geanina Ivu Vlad: - Ea a fost mereu atentă la tot ceea ce eu m-am străduit să o învăț. Din clasa a V-a am dat-o la Colegiul de Artă. Din acel moment în ceea ce privește plastica, i-am zis să fie atentă la tot ceea ce i se predă la școală.

- **Maria**, așa este bine, să îți ascuți profesorul. Dar ești întotdeauna de acord cu părerea lor, n-au fost momente când ai fi fost tentată să faci altfel de cum erai sfătuită?

Maria Vlad: - Sunt în perioada în care trebuie să învăț și nu-mi contrazic profesorii, chiar dacă eu aș vedea altfel. Știu că în artă fiecare are o viziune a lui. Apoi, drumul pe care am pornit este lung, iar eu sunt abia la început. Cu mama nu m-am certat niciodată pe teme plastice, considerând că ea are dreptate în tot ceea ce mă învăța.

- Pentru că e și **Irina Crăiță Mândră**, soția lui **Marius**, aici cu noi, voi profita de ocazie și am să îi voi adresa și ei câteva întrebări. Ce crezi, Irina, faptul că l-ai întâlnit pe **Marius** a fost o chestie de destin? Poate chiar destin artistic, mă gândesc și la profesia ta, cea de regizor de teatru.

Irina Crăiță Mândră: - Cel puțin în momentul ăsta, nu cred în predestinare. Dar, într-adevăr am avut și avem multe zone comune, care ne-au apropiat.

- Te sfătuiesti cu **Marius**, discutați împreună pe teme artistice?

Irina Crăiță Mândră: - Da, normal, că discutăm, ne sfătuim în multe privințe, dar cu oricine m-aș sfătui, accept anumite păreri până la un anumit punct. Dacă am anumite nedumeriri, atunci nu ezit să mă consult cu cineva. Într-adevăr vorbesc des cu soțul meu pe teme artistice și cred că pentru amândoi este importantă comunicarea de acest fel, asta întărește relația noastră. Pe mine și pe **Marius** ne leagă foarte mult raportul pe care îl avem față de lume. Pentru mine este important cum mă definesc ca om, iar eu mi-am ales să mă definesc prin raportul cu arta.

- Ai avut discuții pe partea de scenografie cu tatăl-socru, și s-a întâmplat să-i ceri un sfat? Ținând cont că **Vasile Crăiță Mândră** are în spate o experiență în teatru, ca artist scenograf.

Irina Crăiță Mândră: - Am avut multe discuții cu caracter general despre teatru. Pe partea de scenografie, nu am avut, deocamdată, nevoie de sfaturi. Colaborez strâns cu scenografi foarte buni, din generația mea, am lucrat mult împreună cu ei și ne cunoaștem bine. Unul dintre noi compune, celălalt vine cu rezolvarea, e un nucleu bine încheiat. Ce l-aș întreba pe tata socru ar fi legat de partea practică, pentru că ține foarte mult de experiență.

- **Geanina**, tu de la ce profesori de plastică ai avut cel mai mult de învățat?

Geanina Ivu Vlad: - Am un deosebit respect pentru domnul **Ilie Boca**, pentru **Ovidiu Marciuc**, pentru domnul **Vasile Crăiță Mândră**. De la fiecare am avut de învățat foarte multe. N-aș putea spune că unul m-a influențat mai mult decât altul, am încercat să iau de la toți maximum posibil. Dar cel care a susținut foarte mult facultatea în Bacău și căruia de altfel i-a și aparținut, după cum se știe, ideea înființării ei, a fost domnul **Boca**. Domnul **Ilie Boca** este un exemplu de viață. Printre profesorii care m-au impresionat s-a aflat și **Radu Negru**, care ne preda istoria artei. Îl ascultam absorbită, nici nu mai respiram...

- Dar voi, seniorii, **Ioan Burlacu** și **Vasile Crăiță Mândră**, vă amintiți ce profesori mai speciali ați avut în facultate?

Ioan Burlacu: - În facultate, profesori speciali au fost **Francisc Bartok** și **Dan Hatmanu**. Eu făcând facultatea mică, consider că mi-am echivalat studiile în taberele de creație. Cu diplomă s-a produs un pic mai târziu. În prima mea tabără de pictură - **Berzunți 2002**, chiar **Vasile Crăiță** m-a încurajat, considerând că am fost revelația acelei tabere (nu era prima oară când el remarca debutanți). O considerație asemănătoare a făcut și criticul **Radu Negru**, în cronică memorabile tabere, publicată în revista „Ateneu”, „Măgura - 1986”, pe care a considerat-o „cea mai bună expoziție de peisaj din ultimii 20 de ani”. În acea cronică, printre artiștii evidențiați de **Radu Negru** mă aflu și eu, criticul a făcut o remarcă importantă la adresa mea. Recent, **Mihai Sârbulescu** mi-a spus la **Tescani**, la cină, că **Horia Bernea** mă prețuia.

Au urmat tabere de greutate, unde am avut șansa de a-i întâlni și a lucra împreună cu **Horia Bernea**, **Ion Nicodim**, **Constantin Flondor**, **Marin Gherasim**, **Teodor Moraru**,

Ileana Nicodim, **Mihai Sîrbulescu**, **Horia Paștina**, **Ovidiu Maitec**, **Ion Augustin Pop**, **Sorin Nicodim**, **Mihai Tohatan**, **Ion Ginju**, **Virgil Parghel**, **Ilie Boca**, **Vasile Crăiță Mândră** și mulți alți artiști importanți.

La **Tescani** s-a constituit în 1985 grupul **Prolog**, cu simbolul florii de măr (*o frumoasă expoziție a grupului „Prolog” încă mai poate fi vizitată în Bacău, la Galeria „Karo”, până în luna martie - n.r.*). A fost atunci un act de dizidență artistică, de nealinere. Și are o încărcătură specială în locul acesta, atât de încărcat spiritual. Aceea a reînțoarcerii la natură, la creația divină. A fost o perioadă în arta românească în care nu aveai voie să pictezi decât natura transformată de om și împotriva acestei ideologii, și nu numai, s-a ridicat grupul **Prolog**. Îmi aduc aminte o secvență genială cu **Stefan Pristavu**. Nenea **Fănică** (așa-i spunem noi!) picta joș la **Măgura**, la sediul **IAS**-ului, niște combine. A pictat cu verde sub combine, deși era ciment; a venit șeful de fermă atunci și i-a spus: „Vă rog frumos, nu puneți iarba verde în tablou, că am probleme, ruginește combina!”

Vasile Crăiță Mândră: - Eu am avut baffa! Am avut cei mai buni profesori la facultate! **Marele Ștefan Constantinescu**, un monstru sacru. Eu am făcut secția artă monumentală, eu fiind un tip monumental, vă dați seama... Eram... caricaturist monumentalist! (glumește în continuare **Vasile Crăiță Mândră**). A ieșit la pensie maestrul **Ștefan Constantinescu**, în locul lui a venit **Gihiță Popescu**, care era al doilea monstru sacru la nivel național. Numai că, din păcate, învăța frescă, vitraliu, iar pictura era așa ceva din practicile laterale. Noi făceam și grafică, mai făceam și modelaj sculptural. Pictura era printre altele... or eu aveam stofă de pictor, nu de monumentalist. Eram cel mai pictural din grup, o grupă celebră, cu tipi barosani. După facultate, cel mai important personaj care m-a influențat și încurajat a fost profesorul **Alin Gheorghiu**, despre care lumea nu prea știe, dar e un pictor de calitate și anvergură, însă un singur lucru mi l-a zis greșit și anume să pictez exact ceea ce văd, nu cumva să confund... un brad cu un molod! Am avut în acea perioadă lucrări hiperclasiche, academice, cu tente suprapuse ca-n frescă. Partea bună a fost că am învățat meserie. De pildă, faci un brad, la bază bagi oranj sau ocru și deasupra bagi verde smarald, care e verde rece, dar verdele smarald care e aproape albastrui peste oranj se încălzește. (*Intervine Ioan Burlacu* - „Crăiță, tu faci cei mai frumoși brazil!”) **Vasile Crăiță Mândră** continuă: - Du-

• continuare în pag. 14

Generații de artiști în dialog

• Marius Crăiță Mândră – Lipsă de identitate, 2015

• urmare din pag. 13

pă aceea, te joci cu culoarea, eu încă n-am ajuns să mă joc bine. După mine... arta este ceva extraordinar, ceva... dumnezeiesc! Sunt niște fenomene, mai ales în pictură, care nu pot fi înțelese decât ca fiind miracole.

- **Dragoș**, tatăl tău l-a pomenit pe Teodor Moraru. Știi că tu ai fost foarte apropiat de Teodor Moraru. El a fost principalul tău mentor? De ce alt profesor te-ai mai simțit apropiat?

Dragoș Burlacu: - Un profesor care a fost foarte important pentru mine în liceu a fost Ovidiu Marciuc, care îmi dădea suficientă atenție, mă primea în atelier, mă lăsa să-i folosesc aerograful, artefactele... Simțeam că dacă vreau să primesc ceva, trebuie doar să cer. Când am ajuns la facultate, primul an l-am făcut la un profesor care se numea Olimpiu Bandalac, destul de cunoscut ca artist, mai puțin ca pedagog. Împreună cu Teodor Graur a avut un grup foarte interesant „Euroartist”. Cert este că după trei studii, îmi spunea același lucru și anume *relația cu fondul*, asta m-a făcut să nu mă mai duc la școală, până când m-am mutat la Teodor Moraru. Dar până prin anul al doilea tot simțeam că mai bine parcă era în liceu. Asta datorită unei foarte bune relații cu Ovidiu Marciuc și a unui program mai clar; la facultate dacă nu-ți băgai tu singur mintile-n cap, nu ți le băga nimeni. Încet, în timp, s-a construit o relație cu Moraru, pe care o consider, de asemenea, privilegiată. Acum dacă mă gândesc bine, Moraru și Marciuc aveau niște puncte comune. Însă Tede (Teodor Moraru – n.r.) era dur: când voia să-ți dea o lecție, ți-o dădea cu vârf și îndesat. Noi am fost o grupă mult remarcată. Dar reușeam să enervăm toți profesorii și Tede s-a supărat pe noi de multe ori; ne certa și ne chema să venim, să lucrăm zilnic. Iar noi îi răspun-

deam că e suficient să avem foarte mult talent, nu e nevoie să muncim așa de mult. Așa că am scris pe ușă într-o zi: „99 la sută talent, unu la sută transpirație”. Făcea și lucruri cu care eu nu eram și nu sunt de acord... În unele cazuri, Teodor Moraru prefera, decât să vorbească, să ia pensula și să intervină în lucrare. Mulți colegi, nevoiți, acceptau asta, dar unii nici vorbă! Printre cei care l-au înfruntat m-am numărat și eu. De la bun început eu și Tede am stabilit niște limite, iar el a fost oarecum civilizată. În schimb, din frica de a nu pune mâna în lucrări, grupul nostru, care în mare parte suntem cei din „Colonia”, ne-am dus să ne pregătim pentru licență acasă. Iar asta l-a supărat foarte tare și l-a considerat un afront personal. În consecință, la prelicență am fost cu toții „amendați”. În comisie era un profesor Marcel Bunea, un tip destul de încruntat și avântat. Fac pasul în față, urma să vorbesc despre licența mea, era o simulare a examenului. Tede îi dă un cot lui Bunea și-l atenționează șoptit: „Asta e Burlacu!” Și Bunea m-a făcut cu ou și cu oțet, eu am plecat de la licență neînțelegând nimic... parcă mă lovise

Intervine în discuție Marius Crăiță-Mândră: - Da, ai dreptate, desenul se învață, compoziția se învață. Știi, culoarea o ai sau nu o ai. Nu o poți învăța. Ai steaua cromatică. Prin steaua cromatică înveți să așezi culorile calde, reci, pe o formă. Culorile complementare le găsești tot în steaua cromatică. Și totuși, asta nu ne învață să avem culoare într-o pictură. Se-tâmplă să aplici teoretic, dar dacă nu ai ceva din interior, nu-ți iese culoarea. E chestie de simț. În lucrările tale am văzut culoare.

- **Maria**, pe tine te văd adesea la vernisajele de artă, dar pe colegii tăi mai rar. Ce crezi

• Ion Burlacu – Poartă în Slănic

un OZN. Abia după vreo două zile mi-a trecut supărarea. Până la urmă a trecut și licența pe care am luat-o cu toții. Am primit laude, a fost o licență puternică. După asta, eu și Tede ne-am împrietinit și după vreo 2 ani a recunoscut, față de mine, că l-a influențat negativ pe Bunea în ceea ce mă privea.

Chiar și după facultatea de 5 ani, noi am simțit nevoia să mai avem profesori. Cu portofoliul la subrat, ne-am dus și am bătut la ușă, la artiști pe care îi admiram.

- **Maria**, știu că intenționezi ca anul viitor să dai examen la Facultatea de Artă din Cluj. Din ce motiv ai ales Clujul? Ai aflat de vreun artist/profesor cu care ai vrea să lucrezi?!

Maria Vlad: - Aleg Clujul pentru că are cea mai bună facultate de artă. Clujul este un oraș mare și este capitala europeană a studenților. Aș vrea să mă îndrept spre secția de grafică. Dacă știi să faci bine un desen, după aceea, culoarea o aplici din imaginație și din talent.

Intervine în discuție Marius Crăiță-Mândră: - Da, ai dreptate, desenul se învață, compoziția se învață. Știi, culoarea o ai sau nu o ai. Nu o poți învăța. Ai steaua cromatică. Prin steaua cromatică înveți să așezi culorile calde, reci, pe o formă. Culorile complementare le găsești tot în steaua cromatică. Și totuși, asta nu ne învață să avem culoare într-o pictură. Se-tâmplă să aplici teoretic, dar dacă nu ai ceva din interior, nu-ți iese culoarea. E chestie de simț. În lucrările tale am văzut culoare.

- **Maria**, pe tine te văd adesea la vernisajele de artă, dar pe colegii tăi mai rar. Ce crezi

că ar trebui să se întâmple în așa fel încât mai mulți tineri să viziteze galeriile de artă?

Maria Vlad: - Eu am venit la vernisaje încă de mică, veneam cu mama și îmi plăcea tare mult. Încă din primul an de liceu au început să vină și colegii mei la expoziții. Acum venim la vernisaje chiar în grup. Cu cât creștem, cu atât devenim mai interesați de expoziții și eu și colegii mei. Cu atât mai mult cu cât ne apropiem din ce în ce mai mult de facultate. Când eram mică, priveam vernisajele într-un anumit mod, acum privesc din cu totul altă perspectivă, sunt foarte atentă la lucrări. Sigur, poate că eu vin un pic mai des, pentru că vin cu mama. (**Mamă care intervine**: - „Pe Maria am luat-o la vernisaje de când avea ea numai trei ani. Dar să știți că nu o oblig, e plăcerea ei să vină cu mine la vernisaje.”)

- **Marius**, și tu ai fost apropiat de Teodor Moraru. Cum a fost relația ta cu el, ce nume te-a învățat acest artist/profesor și ți-a rămas întipărit în memorie?

Marius Crăiță – Mândră: - În primul rând, ce cred că făcea Teodor Moraru? Mai întâi și mai întâi te demonta. Dacă tu nu reușeai să te remontezi, rămâneai „desfăcut”. (**Marius este completat de Dragoș Burlacu**: - „Da, el de fapt aplica niște învățături orientale, pe care le studiase în profunzime, care spuneau că un profesor trebuie să-l elibereze pe elev de orice constrângere și să-l stimuleze. Eu când am venit de la Marciuc, Tede mi-a zis: «Dragoș, ai un desen foarte bun, dar trebuie să-l distrugem.»”)

Marius Crăiță – Mândră: - Eu îi povestisem lui Tede o întâmplare a mea din copilărie, cu un profesor de box, iar Tede a zis că metoda aceluia profesor a fost bună. Am să fac o paranteză și am să vă povestesc și vouă. Eram în Focșani și am făcut pentru o lună și jumătate box. Ce a făcut antrenorul acela de box? M-a pus să mă bat cu unul, care era cu patru-cinci ani mai mare decât mine, iar ăla m-a bătut de mi-a sunat apa-n cap. A doua zi nu m-am mai dus la box și nici a treia zi. N-am mai călcat pe la sala de box în viața mea. Moraru a procedat și cu mine, începând cum îi era obiceiul, cu demontarea. Dar mie nu-mi pare rău, pentru că m-am enervat. Și am început să mă întreb: ce vrea ăsta cu mine, ce-mi vorbește de compoziție, ce-mi arată gol-plin, mic-mare?! Ce trebuia eu să învăț? Că și compoziția e o amprentă

de-a ta, nu doar culoarea și desenul, ci și cum gândești un spațiu. Așa că Tede m-a făcut atom, iar eu am făcut ca în filmul acela Terminator II, când bile de mercur se tot adună. Cred că este clară paralela cu boxul, Moraru a fost de părere că profesorul de box a procedat bine. Mi-a zis că eu nu aș fi devenit profesionist în box, că nu era acela destinul meu, ci acela de a deveni artist. Până la urmă, Teodor Moraru m-a încurajat mult, mi-a zis că am multe idei și să le folosesc. Părerea lui despre mine era că dacă m-aș înfige într-un stil anume, nu voi rămâne acolo, că sunt genul care voi evita manierismul. Între timp, zic eu că vorbele lui Tede s-au confirmat.

- Am vorbit de mentori, de ce ați avut de învățat de la artiști importanți cu care v-ați întâlnit. Dar, Marius și Dragoș, voi sunteți fiii unor artiști foarte importanți în arta contemporană. Ați fost influențați în arta voastră de arta părinților voștri? Ați avut tentatia de a face la fel ca ei?

Marius Crăiță-Mândră: - În perioada mea de început eram influențat atât de mult, încât atunci când m-am mutat cu facultatea la București, profesorul Teodor Moraru mi-a atras atenția astfel: „Marius, am văzut că-l divinizezi pe tatăl tău, că ți place ceea ce face, dar să știi că noi nu mai avem nevoie de al doilea Vasile Crăiță - Mândră în arta plastică, avem deja unul!” Și mi-am dat seama că are dreptate și că trebuie să am o amprentă personală în gândire, în culoare, în tot. La culoare și Ilie Boca m-a influențat mult la început, semănam la culoare cu maestrul. De fapt și Teodor Moraru și Ilie Boca ne-au sfătuit ca atunci când ne vom simți pregătiți să ne creăm propriul nostru limbaj, într-un fel să „uităm” tot ce am învățat. Să schimbăm cum vrem noi formulele, dar în stilul nostru propriu, original. În pictură, eu și tata avem gândirea destul de asemănătoare. Dacă aș face exact cum face tata, ar fi copie fidelă. Pot să fiu cel mai bun falsificator al lui dacă vreau. (**râde**) Dar desigur că nu mă interesează asta pe mine. M-a interesat să îmi construiesc propriul meu univers, care să mă reprezinte pe mine, personalitatea mea. În timp, m-am modificat și m-am „construit”, am descoperit că mă simt cel mai bine în zona abstractă, în suprarealism. Și în figurativism.

• Dragoș Burlacu – Memory archive, 2013

Dragoș Burlacu: - Nicio dată nu mi-am pus această problemă, de a semăna sau nu cu cineva, de a mă feri sau nu de influențe. Cred că diferența de generații este atât de pregnantă, încât teama influenței directe nu există la nivel estetic. Comunicare și dialog care se pot transforma în schimb de idei există și mă bucură. Avem discuții despre lucrări, procese tehnice, dar și despre literatură și film. Aș putea să spun că este o relație complexă, între doi creatori de vârste diferite, care întâmplător sau nu, sunt tată și fiu.

- Am o întrebare oarecum asemănătoare sau poate mai degrabă... complementară, pentru seniori. Anumite influențe pot veni nu doar de la maturi la cei mai tineri, ci și invers. S-a întâmplat să vă simțiți marcat de arta lui? Se-ntâmplă să vă simțiți neori influențați, fie chiar și prin însuflarea unei viziuni moderne?!

Ioan Burlacu: - Eu sunt mai intuitiv și mă bazez mult pe improvizație în multe faze ale lucrului (la obiect, cel puțin, elaborez forma pe parcurs). Dragoș a spus că am o manieră dadaistă (idee reluată și de Iulian Bucur în cronică celei de a doua expoziții de obiect). La peisaj însă sunt un impresiv, lucrez sub aripa aerosolului de peisaj! Fiul este mai cerebral, mai elaborat, mai așezat - e taur în zodie! A făcut și studii serioase de tehnici ale picturii cu un mare artist și cu lecturi în original. Înaintea primei expoziții din București, îmi spunea, că noaptea se culca cu ideea și a doua zi lucra. Admir la el rafinamentele

romatice rare, transparentele culorii, modul de gândire în compoziție și mai ales modernitatea discursului, dar nu mă schimbă ca pictor. Zona mea experimentală nu prea are multe în comun cu zona lui experimentală, dar bănuiesc că se potentează. De fapt și el s-a întors la multe din vechile valori și chiar la tehnicile de atelier, pe care mult timp le ocolea, datorită perfecționismului tehnic impus de T. Moraru.

Viziunea modernă pe care am primit-o de la Dragoș se simte mai ales în înțelegerea fenomenului atât de complex al artei moderne, în special douămiiste, în glisarea obiectului spre un anumit umor și în intersectarea immanentă cu conceptualismul.

Avem deja o lucrare comună, o „înărmare verticală” a unei pânze ce urma să fie aruncată, precum și o carte a mea de poezii, ilustrată de Dragoș. E un bun început ...

Vasile Crăiță – Mândră: - Este posibil că Marius să mă influențat în mai mare măsură decât l-am influențat eu pe el. Trecând peste primele noastre discuții aprinse, care erau mai curând niște „meciuri”, din care Marius s-a ales cu multe cunoștințe de bază privind desenul și culoarea, în ultimul timp, observ că eu sunt mai câștigat în urma schimbului nostru de păreri despre evoluția de ultimă oră a artelor la nivel național și internațional. Am avut perioade de experiențe abstracte, alternând cu cele de factură figurativă și chiar dacă nu eram un novice în testarea ambelor posibilități de exprimare, totuși am fost marcat de schimbările de

păreri și impresii pe care le purtam în permanentă. Mai ales pentru ardentă dorință de a afla și părerea unui inițiat despre ultimele realizări. Este cunoscut momentul când finalizând o lucrare nu-ți dai seama imediat dacă reprezintă o fericită etapă sau un lamentabil eșec.

Am înțeles că spiritul de modernitate poate impregna un suflu înnoitor chiar și în tehnicile tradiționaliste. Este cu atât mai lăudabil dacă reușești să resuscitezi clasicele genuri arhicunoscute printr-o tratare mai vivoale.

- O să îmi permit să vă adresez o întrebare poate mai puțin obișnuită. Aș vrea ca Marius să îmi spună ce consideră că au în comun, din punct de vedere plastic, Ioan și Dragoș Burlacu? Și ce îi diferențiază fundamental? O întrebare similară și pentru Dragoș, ce crezi că au în comun, din punct de vedere plastic, Marius și Vasile Crăiță-Mândră? Care ar fi diferențele evidente dintre cei doi?

Marius Crăiță-Mândră: - Eram la ateliere, era încă student Dragoș, iar eu numai ce terminasem facultatea. Măncam arta pe pâine, ieșisem șef de promoție, toată ziua ascultam numai despre artă... Am intrat la Ioan Burlacu în atelier și era o lucrare de-a lui Dragoș pe perete. În atelier se afla și sculptorul Gheorghe Zărnescu care discuta cu Neluțu (Ioan Burlacu – n.a.) despre lucrarea lui Dragoș. Lucrarea avea un dezzechilibru compozițional și cromatic. Georgică a sesizat asta și a spus. Dar eu știu că Dragoș când face ceva, nu face la întâmplare, el gândește tot ceea ce face. Și atunci, am intervenit și eu zicând că în acea lucrare nu era vorba de un gestualism ca la Pollock, ci se vedea clar că autorul lucrării așa a gândit, că a dezzechilibrat în mod voit. De fapt Dragoș scotea în evidență ceva tocmai prin acel dezzechilibru. Iar Georgică (Gh. Zărnescu – n.r.) a înțeles imediat că la Dragoș era vorba de altă gândire, altă concepție, o viziune nouă, modernă. În fiecare deceniu arta se schimbă. Tot timpul arta se revoluționează.

Ioan Burlacu e în stare să abordeze mai multe stiluri în același timp. El poate să lucreze în aceeași perioadă de timp și peisaj, și obiect, și abstract, și acuarelă, și ulei pe pânză. Prima dată când Teodor Moraru a intrat în atelierul lui Ioan Burlacu și i-a văzut lucrările, i-a zis: „Neluțu, ai talent! Ești bun, uite ce peisaj frumos faci, uite ce culoare bună ai, uite ce obiecte interesante, foarte bine gândite!” (Intervine Ioan Burlacu: - „Da, Tede mi-a zis atunci să aduc colajul în peisaj și peisajul să-l duc în colaj. Mi s-a părut o idee formidabilă!”)

Marius Crăiță-Mândră continuă: - Consider că Dragoș a luat în primul rând talentul de la Neluțu. Cineva spunea că succesul unui artist este rezultatul muncii a o mie de pictori. Dragoș știe ce să ia, de unde să ia, cum să ia. Gândire, modă, stil. El preia informații de la o mie de artiști dar pe pânză nu recunoști pe niciunul dintre aceștia, rămâne doar el, Dragoș Burlacu.

Dragoș Burlacu: - Părerea mea este că Marius și Vasile Crăiță-Mândră au în comun apropierea de peisaj, studiul luminii și în general înțelegerea naturii. Cred că Marius a preluat cu bucurie înțelegerile dobândite de domnul Vasile Crăiță Mândră în timp și le-a aplicat în peisajul lui care este propriu. Un lucru de asemenea comun este o formă de umor pe care o regăsim în creațiile ambilor artiști.

Factorul diferențiator major este timpul, fiecare suntem sau vrem să fim oameni ai timpului nostru. Marius este un artist care își împarte creația între atelier și peisaj, dar predominant este atelierul, iar Vasile Crăiță-Mândră este un artist al naturii și luminii, chiar dacă în timp putem găsi la dumnealui mai multe direcții creative.

- Geanina, fiica ta este la început de drum, dar a avut câteva expoziții. Totuși, Maria este în formare. Sigur că îi urmărești traseul artistic. Ai observat dacă există sau nu asemănări între modul ei de a picta și al tău?

Geanina Ivu Vlad: - Întotdeauna am lăsat-o pe Maria să se exprime liber. Nu am vrut să-i îngrădesc gândirea, puritatea și libertatea de copil, tinând cont că ea a început de foarte mică să deseneze și să coloreze. Era universul ei, ar fi fost păcat să-i impun reguli. Dar întotdeauna mi-am spus și eu părerea despre ceea ce lucra. Iar Maria, așa cum v-am spus e un copil bun și ascultător, a fost receptivă mereu la ceea ce i-am zis. Asemănări între modul ei de a picta și al meu presupun că există undeva în subconștient. Maria are o personalitate aparte, e un personaj aparte, are gândirea ei proprie și cu siguranță la un moment dat va avea un stil al ei. Ea acum e în momentul când acumulează mult și a avut de la cine învăța, i-a avut profesori pe Gheorghe Zărnescu, Ovidiu Marciuc, Ioan Lăzureanu. Cu siguranță la facultate va întâlni alți profesori de la care va avea iar de învățat. Apoi va cerne prin filtrul ei personal toată informația acumulată, care se va „așeza” și va apărea artistul plastic Maria Vlad. Am încredere că așa va fi.

- S-a vorbit aici de niște fotografii speciale. Tu ne-ai povestit de o fotografie în care Maria, de doar 3 anișori, fusese surprinsă în momentul

când desena după un album Picasso. Te-ai gândit să faci o lucrare după acea fotografie?

Geanina Ivu Vlad: - M-am gândit de multe ori să pun pe pânză acel moment din viața Mariei, acel început plastic al ei. Dar încă nu am făcut acest lucru. Probabil că va exista acest moment, atunci când fata mea va pleca la facultate și îmi va fi foarte dor de ea.

- Acum aș vrea să încheiem cu opinia unui profesor despre cariera unui fost elev, ambii prezenți aici. Domnule **Vasile Crăiță-Mândră**, **Geanina Ivu** v-a fost studentă. Cum vedeți evoluția ei artistică?

Vasile Crăiță-Mândră: - Sunt destul de tipicar și exigent mai ales în privința obligațiilor de dascăl, totuși îmi proșez faptul că nu am reușit să transmit studenților datele cunoașterii artistice la un nivel mai elevat. Cu atât mai mult m-am bucurat de fiecare pas pe care reușeau să-l realizeze în dificilul urcuș spre mult râvnita măiestrie. Și această bucurie este și mai intensă după perioada lor de studenție, când efortul ascensiunii continuă să se intensifice.

Așadar, am aplaudat succesele Geaninei „cu inima la gât”, cum se spune. Ea a avut și o perioadă abstractă de mare calitate, culorile au cântat în tonalități înalte în aria virtuozității. A urmat o revenire la un figurativ de inspirație etnografică și-mi permit să o numesc astfel observând interesul artistei față de frumusețea pieselor vestimentare, a obiectelor din gospodăria țăranelor române sau scene de grup folcloric. Dacă în societatea românească postde-

cembriștă, traseismul politic este amendat dur de norme etice și civice (esentiale), în artă muzele îi iartă trecerea de la figurativ la varianta abstractă. Deoarece este mult mai dificilă trecerea de la preocupările abstracte spre figurativismul care impune un grad mai înalt de măiestrie: fascinantă redare a materialității. Așa că saltul făcut de Geanina a fost curajos și riscant, de aceea spunea că am urmărit „cu inima la gât”, exact ca la o reprezentare cu sărituri la trapez. Și ce să vedem?! A reușit să prindă baza trapezului, cu o elegantă reverență! Aplauze! Această reverență poate fi pusă și pe seama ultimelor realizări în tehnica peisajului. Peisajele bine curatate în ultimele ocazii, mai ales în tabăra de la Straja, cu o siguranță a țesei și a compoziției surprinzătoare pentru o artistă care nu a avut o îndelungă experiență în acest domeniu mirific.

Acum este rândul Geaninei să urmărească pândită de emoții pașii îndrăzneți ai fiicei sale Maria.

- Dragii mei, minunați prieteni, vă mulțumesc pentru acest dialog și pentru răspunsurile voastre memorabile!

Vasile SPIRIDON

perna cu ace

Mai mult decât „Pe urmele lui...”

Pe deplin convinsă că textele eliadești presupun o reprezentare „enciclopedică” a realității și o lectură de tip tabular, Sabina Finaru revine pe piața editorială – după scrierea cărții de referință „Eliade prin Eliade” – cu o nouă apariție, „Revelațiile intimității. Studii despre Mircea Eliade” (Pitești, Ed. Paralela 45, 2015). Într-un prim capitol („Istoria care se face”), refăcând itinerarul spiritual al lui Eliade, autoarea comentează reflecțiile găsite în publicistica asupra identității românești și insistă asupra faptului că viziunea viitorului istoric al religiilor își pune amprenta asupra filosofiei sale istorice. Evoluția conștiinței și identității istorice românești este văzută de Eliade în chip organic, deoarece, pentru el, creațiile spirituale se află în același timp într-un raport de continuitate și de discontinuitate față de tradiție. El desfiinde radicalizarea din perioada interbelică celor două dimensiuni ale binomului național-universal și militează pentru corelarea lor într-un sistem reticular, policentric. Este sesizată în definirea accesului nostru la universalismul viziunea ecumenică specific eliadescă. În virtutea acesteia, naționalismul nu se poate realiza prin purificarea de influențe străine și absolutizarea formelor de viață autohtonă, nici prin imitația fără discernământ a formelor de cultură apuseană (care pentru Eliade înseamnă „pașoptism”), ci prin dozarea justă a autohtonismului și a cosmopolitismului. Este motivul pentru care, în momentele ei de grație – spune tânărul Eliade –, cultura română are aptitudinea de a realiza un echilibru între marginalitate și centru, între specificitatea sud-est europeană și culturile majore europene.

Universitară suceveancă refacă, la propriu, traseul indian parcurs de Eliade (inclusiv printr-o ascensiune pe crestele Muntelui Himalaya), așa cum apare al descris în articolele din India, în romanele „indiene”, în „Memorii” și în jurnale. Ea vizitează biblioteca maharajahului, în care Eliade și Maitreyi au catalogat cărțile, discută cu fiica și nora lui Maitreyi, întâlnește un fost locatar al pensiunii în care a stat Eliade, precum și descendenții ai unor persoane care l-au cunoscut pe român. Nu este vorba despre un simplu itinerariu, parcurs „pe urmele lui...”, deoarece autoarea este conștientă de faptul că, ajungând în India, Mircea Eliade a dorit să aibă mai mult decât un simplu contact cu o cultură exotice. El a asimilat-o într-atât, încât a trăit plenitudinar experiența integrării, restructurându-și identitatea culturală. „Pentru a înțelege experiențele religioase, despre care va scrie în studiile sale despre yoga și în cărțile de istorie a religiilor, Eliade a fost interesat și a participat la toate ritualurile specifice hinduismului, raportându-le la «modus vivendi», «cogitandi» et «sentienti», studiindu-le și înțelegându-le ca un fenomenolog, prin perceperea sistemului de referință din interior” (p. 27). De-a lungul traseului geografic dublat de un altul, interior, Eliade a suferit transformări spirituale și creatoare, ce au fost reflectate apoi în operă.

Jurnalul portughez – structurat și de Sabina Finaru pe două mari teme, cea a războiului și cea a decesului soției – reliefează cu pregnanță conștiința de sine ieșită

din comun a unui creator de anvergură europeană, pentru care enciclopedismul reprezintă soluția pentru ieșirea din provincialism și intrarea în dialog cu marii creatori occidentali. „Eliade își concepea destinul de scriitor și de gânditor la scara multiculturalității europene și universale, reflectând o sensibilitate specifică postmodernității [...] Spaima de dispariție, izolarea și neurastenia, cauzată de sentimentul iremediabil al pierderii tinerității și raliului spiritual interbelic, viața banală, dorința de aventuri, creează o figură textuală macrantropică. Iar aceasta trebuie corelată cu viziunea barocă despre sine și om – ambivalent, multilateral, concret, real, universal și fragmentar, în același timp” (p. 47). Deși nu înregistrează evenimentele militare propriu-zise, paginile jurnalului conțin numeroase meditații asupra mersului războiului, toate legate de destinul vitregit al țării. Spirit vizionar, Mircea Eliade intuiește că modelul identitar european, policentric, se va modifica radical, prin divizarea Europei în blocuri ideologice despărțite de ceea ce se va numi „cortina de fier”. Clarviziunea de care dădea dovadă Eliade se datorează faptului că el se situează în perspectiva istorică cu experiența de istoric al religiilor.

Unele însemnări din „Jurnal” îi relevă Sabine Finaru faptul că viziunea și elaborarea piesei de teatru „Aventură spirituală” (primul dintre textele „mitice”, scrise în exil) poartă amprenta atât a elementelor biografice tragice (moartea soției, războiul și ruptura de țară), cât și a preocupărilor științifice și filosofice din acea perioadă. Este o scriere ce reprezintă o placă turmantă a literaturii eliadești care, pe de o parte, trădează concepția asupra autenticității și a reprezentării din romanele scrise în țară, iar pe de altă parte, modifică viziunea specifică acelei etape, asimilând în dramatismul, caracteristic literaturii sale, tragicul, ca reflectare indirectă a experienței istorice personale. Alte pagini ale jurnalului îi relevă cum omul privat și personalitatea publică, autorul și naratorul Mircea Eliade declanșează un șir neîntrerupt de renașteri, potențându-și reciproc consistența identitară a fiecăreia dintre ele. Gradul de deschidere a textului către problematica vieții intime diferă, în cele două perioade, fiind condiționat de procesul devenirii personalității de-a lungul vârstoarelor, de starea de sănătate, de experiența socială și istorică și, nu în ultimul rând, de viziunea dinamică și epifanică asupra existenței, concretizate și actualizate în operă.

Libertatea spirituală reprezintă una dintre temele fundamentale

ale diaristului, dezvoltate în numeroase comentarii, reunind experiența de viață, literară și filosofică și reflecția personală, în scenarii antropologice sugestive. Aflat în mediul intelectual occidental căruia încearcă să se integreze, exiliatul român simte că echilibrul dintre libertatea individuală și responsabilitatea socio-profesională se tulbură tot mai mult. De-a lungul timpului, Eliade și-a asumat mize, teme și instrumente diferite de reprezentare. Astfel, jurnalul de exil configurează traseul exterior al eului biografic, al filosofului religiilor și își modifică stilul și funcțiile de-a lungul redactării. Când i s-a propus să-l publice, gradul de deschidere a confidențialității textului autodesignat s-a redus. Așa explică Sabina Finaru faptul că, la publicarea lui, autorul a procedat la o selecție dintr-un material vast, gândită din perspectiva interesului pentru captarea cititorului-model și a succesului de piață.

Nu este neglijat de cercetători nici importantul aspect că, atunci când, deasupra de trecutul apropiat consumat în țară, după o întrerupere, a reluat scrierea în manieră românească, sub forma unui „carnet de vacanță”, ale cărui însemnări nu sunt datate decât generic. Înainte de plecarea definitivă în Statele Unite există o întrerupere în calendaritatea scriiturii, ce marchează procesul de asumare a fracturii în biografia sa spirituală, prin asumarea la nivelul conștiinței lui a condiției de exilat. Iar transcrierea jurnalului de pe alte caiete, foi volante și agende nu are atât rolul de a dilata, cât de a focaliza, de a comprima momentele de expansiune emoțională necontrolată.

Dinamica spațiului biografic prezentat în „Memorii” este structurată în trei momente esențiale (formarea, afirmarea și consacrarea), ce jalonează deopotrivă drumul omului, scriitorului și al filosofului religiilor ce își urmărește cu fervoarele cunoștințe să implină vocației culturale. Sabina Finaru observă, încă o dată, cum visul și ambiția de a-și împlini vocația printr-o operă enciclopedică și conștiința caracterului de excepție al proiectului său cultural îi alină crizele biologice și sufletești cauzate de soliditatea asumată. Sublimarea lor și exercițiul nombriștil determină orientarea spre filosofie, orientarism și istoria religiilor, în care Eliade spera să găsească „izvorul secret al unității de gândire a umanității”. Conștientizarea limitelor și dorința depășirii lor sunt premisele înțelegerii propriului destin, prin aflarea diferenței specifice. Astfel, „adolescentul” miop și apoi tânărul valorificat stărilor de negativitate prin con-

secințele lor benefice: singurătatea (care îi confirmă unicitatea, prin munca devotată și eroică) și voința (pentru a se învinge moral pe sine) și forța spirituală de auto-sacrificiu (pentru a deveni liber, bruscând convențiile normalității).

Viața lui Mircea Eliade – înțeleasă parțial atât de români, datorită plecării sale din țară, cât și de străini – a fost învăluită într-o nebuloză, parțial datorită cunoașterii lacunare, din surse îndoielnice, parțial datorită strălucitei cariere academice și științifice. Sabina Finaru clarifică lipsa de fundament a unor afirmații suspicioase despre presupusul lui antisemitism, deoarece numărul impresionant al scrisorilor către Eliade dovedește că prietenii și cunoscuții săi evrei din perioada interbelică, aparținând unor medii eterogene, nu l-au perceput ca pe un nationalist intolerant. Autoarea insistă pe ideea că naționalismul lui Eliade a fost real, neconjunctural și nepragmatic, de aceea s-a manifestat chiar și în exil, fie ca mit literar, fie în comunicarea cu prietenii săi din diaspora, indiferent de apartenența etnică sau religioasă. Numărul, frecvența, amploarea, fervoarea și gradul de intimitate al scrisorilor diferă de la un expeditor la altul, însă distanța, condiția de străini îi apropie, suspendă sau atenuează diferențele ideologice, estetice, sociale și religioase.

S-au recuperat puține scrisori de răspuns din partea lui Eliade, însă la o parcurgere a lor cercetătoarea constată că sunt scrise într-un stil simplu, reflectând echilibrul sufletesc ținut prin stilul de viață în continuă pendulare, împărțit între America și Europa, între studenții și colaboratorii săi și vechii prieteni, discipoli sau admiratori români, din diferite generații. Universitară suceveancă observă solitudinea, generozitatea gesturilor de solidaritate și sprijin față de cei care apelează la el: scrie articole și recomandări, expediază cărți, încurajează, se întâlnește și oferă ospitalitate. Toată corespondența îi confirmă noblețea caracterului, onestitatea și delicatetea. Din corespondența cu exilați interior din țară (Ionel Jianu, Edgar Papu și Nicolae Steinhardt și alții) reiese ostilitate față de regimul comunist, prin refuzul invitației de a reveni în țară, precum și dorința de a fi în legătură cu receptorii operei sale, dar și cu activitatea intelectuală din spațiul românesc.

Cel mai interesant caz de urmărit în carte este acela reprezentat de Adriana Berger – o mitomană (am scris bine: „mitomană”) și o mitologă care, după ce, de-a lungul unei teze de doctorat, a vrut să descopere în proza fantastică elidescă religiozitatea și mitologia camuflată, a

devenit detractoare, acuzându-l de antisemitism... camuflată pe cel căruia i se adresa într-o scrisoare cu „Drag Maestru, drag, drag, drag de tot”. Scrisorile și paginile de jurnal ale Adrianei Berger vădesc punerea la cale a unei strategii de persuasiune, de manipulare și de control asupra ilustrului corespondent cu elemente împrumutate din sfera fabulosului. Ea își mărturisește vise „viziunare”, care-i alegorizează de fapt dorințele de trăire „magică” prin elemente împrumutate imaginarii mitologic. În acest scop, ea uzează de metafore și simboluri ale adorației și inițierii religioase, Mircea Eliade devenind o Figură Mitică, un Sfânt, un Magician, un Vrajitor, alături de care este așezată Zâna Împărăteasă Christinel. Ea însăși se credea o Cenușărească, o ființă superioară „camuflată” într-o stare temporară derizorie, dar care, dintre toți prietenii și discipolii, este o „aleasă” și o „salvatoare” a Maestrului și a mesajului operei lui (măcar un fel de arhivar „secund hand”-oca al operei eliadești – așa spune). Mai mult, Adriana Berger avea în intenție să devină fiică adoptivă, în sensul că spera să-i adopte ca... părinți pe soții Eliade.

Exegeța remarcă, într-un mod ce i se pare paradoxal, că mai multe scrisori datează din perioada în care Adriana Berger s-a aflat, mai mult ca oricând, în preajma familiei Eliade, adică în anul în care a lucrat ca asistent de cercetare personal, pentru organizarea bibliotecii și catalogarea arhivei de corespondență a savantului (Dar iată ce putem citi în altă parte: „Mă doborâș seria de ghinion (nenoroc pe care mi l-a adus Adriana). Pentru a nu știu câta oară, îmi răscolește și «reorganizează» bibliotecă, dosarele, notele. Îmi va trebui cel puțin o săptămână ca să mă orientez în noua «organizare» a bibliotecii” – „Jurnal”, vol. II, Ed. Humanitas, 2004, p. 465). Este și normal, dacă ne gândim că avem a face cu o persoană a cărei tenacitatea întru împlinirea ambițiilor intelectuale nu putea fi egalată decât doar de vanitate. Simțise că venise momentul decisiv de a intra în contact cu lumea academică americană, mai ales că nu avea nicio perspectivă de angajare. Finalmente, cum niciun bine făcut nu rămâne nepedepsit, după ce Maestrul „drag, drag, drag de tot” a onorat-o și ajutat-o în fel și chip – într-o scrisoare, ea își exprima recunoștința pentru „generozitatea, bunăvoința, căldura, răbdarea și ospitalitatea cu care m-ați primit, pentru prețiosul timp pe care mi l-ați acordat și pentru care nu vă pot dăruii nimic. Căci ce poate dăruii furnica elofantului?” – ea îl va „onora” post-mortem dăruindu-i, după cum spuneam, acuze de antisemitism camu(m)flat.

Adunând foarte bune pagini de context în cuprinsul cărții „Revelațiile intimității. Studii despre Mircea Eliade” Sabina Finaru conturează, între limitele reperelor pe care le-a avut în vedere, un reușit portret problematizat al omului, scriitorului și savantului nostru.

Ștefan MUNTEANU

Vasile Goldiș despre pesimismul lui Eminescu (I)

Pedagogul și politicianul Vasile Goldiș s-a născut la 12 noiembrie 1862 în localitatea Mocirla (în prezent Vasile Goldiș), județul Arad. După absolvirea claselor primare, prin mai multe localități arădene, își va continua pregătirea școlară, din 1873 până în 1881, la Liceul Teoretic din Arad, unde dovedește aptitudinile deosebite pentru istorie, filozofie și literatură. Între anii 1881-1885, urmează cursurile Facultății de Litere și Filozofie, la Universitatea din Budapesta și la Universitatea din Viena. În 1876 revine în țară, ca licențiat în litere și filozofie, pentru a intra în sistemul de învățământ. Mai întâi la Caransebeș, apoi la Brașov. Rămâne la Brașov până la jumătatea anului 1891, după care se stabilește la Arad, unde, după un timp, va ocupa postul de director al „Școlii Superioare de Fete”. De reținut că Vasile Goldiș nu a fost un simplu profesor, ci un adevărat om de școală, în sensul că s-a preocupat în permanență de îmbunătățirea activității didactice. În acest sens, el a elaborat multiple materiale didactice și manuale de istorie și latină, pentru diferite cicluri școlare. Mai mult, Vasile Goldiș s-a manifestat cu mare energie patriotică în publicistică. A fost creator și conducător de ziare și reviste, în care a pledat pentru cauza românilor transilvăneni și bănățeni. Între anii 1895 și 1901 a fost secretarul „Societății pentru crearea unui fond de teatru român”, iar în perioada 1923-1932 a deținut funcția de președinte al societății „Astra”.

Idealurile culturale ale lui Vasile Goldiș au fost transferate și în plan politic. În 1893 a devenit membru al Partidului Național Român, în interiorul căruia a insistat pentru creșterea activității parlamentare împotriva politicilor antiromânești impuse de guvernele de la Budapesta și Viena. La 1 Decembrie 1918, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Vasile Goldiș a rostit celebrul discurs, prin care a subliniat necesitatea dezmembrării monarhiei austro-ungare și eliberării popoarelor asuprite. După acest moment excepțional din istoria României, Vasile Goldiș va primi mai multe mandate de deputat în Parlamentul de la București, de unde va fi trimis ca ministru în mai multe guverne interbelice. Dezamăgit profund de viața politică, ultima parte a vieții și-o dedică activității culturale. Se stinge din viață la Arad, la 10 februarie 1934.

În timpul vieții sale agitate, Vasile Goldiș a descoperit resursele necesare, precum și momentele potrivite, pentru a rămâne și în istoria eminescologiei. Se știe că, încă de la început, orice încercare de receptare a creației lui Eminescu însemna angajarea într-o aventură a disputelor necruțătoare. Scânteia disputelor, provocată de inițiativa maioreșciană privind „direcția nouă”, a încălzit și spiritele transilvănene. Principalul su-

biect al acestor dispute era pesimismul eminescian, înțeles, de cele mai multe ori, ca filozofie de viață și, drept consecință, motiv de sancționare a creației poetice. În acest context, pesimismul eminescian trebuia explicat, reabilitat, reinterpretat, împotriva exegetilor care făceau din el motivul de respingere a întregii creații. Conștient de misiunea pe care și-o asumă, Vasile Goldiș intră în dispută, cu motivații bine clarificate. El a văzut în Eminescu simbolul spiritualității românești, un model de patriotism, un creator genial, care a înălțat limba și cultura națională. Interesul lui Goldiș pentru opera lui Eminescu începe încă din timpul studiilor liceale și se va menține pe tot restul vieții. Ca profesor la Caransebeș și Brașov a studiat cu interes opera poetului și a folosit toate prilejurile pentru a vorbi despre importanța acestei creații. Între textele memorabile referitoare la creația eminesciană aflăm, mai întâi, un articol necrolog, „Eminescu”, semnat cu pseudonimul „G”, publicat în ziarul „Tribuna” din Sibiu, la 21 iunie/3 iulie 1889. Găsim, apoi, studiul „Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu”, prezentat ca o conferință, cu ocazia adunării „Societății pentru crearea unui fond de teatru român”, ținută la Caransebeș, în anul 1889. Textul acestei conferințe a fost publicat în revista „Tribuna” de la Sibiu, numerele 257, 258, 259 și 260 din anul 1889. Găsim, în al treilea rând, articolul evocator, „Mihai Eminescu”, scris cu prilejul dezvelirii bustului lui Eminescu de la Galați, articol care a fost publicat în 1911, în ziarul „Românul”, nr. 227, din 16/29 octombrie.

Anticipând desfășurătorul acestor însemnări, subliniez că, chiar dacă abordarea lui Goldiș este una preponderent junimistă, maioreșciană, ea reușește să aducă și elemente de originalitate. Referindu-se la importanța studiului publicat de Vasile Goldiș, *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, Elena Stan, într-o cercetare mai veche, apreciază, cu îndreptățire, că este „primul studiu relativ amplu”, din Transilvania, cu privire la poezia lui Eminescu (Elena Stan, *Poezia lui Eminescu în Transilvania*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 116). Pe de altă parte, aceeași autoare formulează părerea că, chiar și la timpul respectiv, ideile studiului erau perimate. Desigur că Elena Stan, în parte, are dreptate, însă nu trebuie uitat faptul că Vasile Goldiș, doar la câteva luni de la moartea lui Eminescu, era

purător de lumină în spațiul cultural românesc din Transilvania.

Fapt este că studiul lui Vasile Goldiș, *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, destul de bine apreciat în epocă, cu timpul a fost dat uitării. Până când, prin grija a doi istorici, apropiați de literatură, Mircea Popa și Gheorghe Șora, a apărut volumul antologic închinat lui Vasile Goldiș, sub titlul „Scrieri sociale-politice și literare”, Editura „Facla”, Timișoara, 1976. În volum sunt cuprinse și două dintre textele gândite de V. Goldiș cu privire la creația eminesciană. Este vorba despre studiul *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, din 1889 și de evocarea *Mihail Eminescu*, apărută în ziarul „Românul”, în 1911. Într-un „studiu introductiv” al acestor volume, cei doi autori, referindu-se la relația Goldiș-Eminescu, notează: „Interesante considerații aduce Vasile Goldiș și asupra operei marelui nostru poet Mihail Eminescu, cărui îi consacră un substanțial articol (Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu). Publicat în *Tribuna* din Sibiu, el este primul studiu amplu despre Eminescu apărut în Transilvania, în care se sublinia caracterul universal al operei eminesciene, individualitatea sa specifică în contextul literaturii române, prin limbă și cugetare nouă” (p. 59).

Peste câțiva ani, în 1980, Gheorghe Șora va publica, tot la Editura „Facla”, volumul „Vasile Goldiș, militant pentru desăvârșirea idealului național”. Cu această ocazie, autorul va realiza un comentariu mai amplu privind contribuția lui Vasile Goldiș la înțelegerea creației eminesciene. În fapt, cu acest prilej, Gheorghe Șora dezvoltă ideile avansate în studiul mai vechi, precum „Elemente de critică literară la Vasile Goldiș” (în „Orizont”, nr. 9/1971), ori „Un studiu vechi despre Eminescu” (în „Tribuna”, nr. 20/1974). Din volumul publicat în 1980, extrag doar câteva gânduri: „Demonstrând în studiul său, o înțelegere justă a raportului dintre ideologic și estetic, din-

colo de formele schopenhaueriene, Goldiș vede în poeziile lui Eminescu frumusețea artistică, bogăția limbajului, noutatea expresiei. Concluziile sale duc spre ideea modernității operei eminesciene, a actualității acesteia” (p. 66).

În anul 1999, același Gheorghe Șora, împreună cu Iulian Pușcă, coordonează apariția volumului „Doi ardeleni despre Mihail Eminescu: Vasile Goldiș și Elie Miron Cristea”, la Editura „Viața arădeană”. Din opera lui Vasile Goldiș, în acest volum, sunt reeditate aceleași două texte, respectiv *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, din 1889 și *Mihail Eminescu*, din 1911. Spre meritul lor, coordonatorii volumului adaugă și un interesant text introductiv, intitulat „Mihail Eminescu în receptarea lui Vasile Goldiș. Opinii critice”. Autorii textului introductiv dezvoltă următoarea convingere: „Dintre poezii preferate, Eminescu i-a servit lui Goldiș drept pildă vie de patriotism, o laudă a limbii și a istoriei, o icoană a felului cum se privesc românii pe ei înșiși și a felului cum privesc întreaga lume” (p. 21). Mai departe, aceiași autori, afirmă: „Cu aceste gânduri s-a aplecat marele patriot ardelen Vasile Goldiș asupra operei eminesciene, dedicându-i memorabile pagini în decursul vieții sale, lăsându-și sufletul copleșit de muzica genială a cântecului său, considerând opera sa drept un monument nepieritor înălțat limbii și istoriei tuturor românilor, umanității, amintindu-ne mereu că a fi eminescian înseamnă a fi național. Prin aceste strădanii ale sale, Vasile Goldiș poate fi considerat pe drept cuvânt primul exeget al operei lui Mihail Eminescu în Transilvania și Banat” (p. 21-22). Într-o recenzie la volumul coordonat de Gheorghe Șora și Iulian Pușcă, referindu-se la importanța studiului *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, rămas de la Vasile Goldiș, Constantin Cubleșan conchide: „Studiul lui Vasile Goldiș, descriptiv și destul de rudimentar probabil, după gustul analiștilor de azi, se impune totuși ca una din

primele sondări temeinice în substratul filosofic al operei lui Eminescu”. Aceasta este motivația pentru care poposec asupra gândurilor lui Vasile Goldiș. Iar trimiterile care urmează merg către volumul din 1999.

Asadar, *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, este cel mai important text de exegeză eminesciană, rămas de la Vasile Goldiș, dar și primul din spațiul cultural transilvănean. Conștient de misiunea pe care și-o asumă, autorul pornește de la următoarea constatare: „Suntem departe de înțelegerea perfectă a însemnătății poetului Eminescu și mult timp vor dura cercetările literatilor, până când acest geniu va fi pe deplin înțeles și efectul lui se va preface într-o comoră conștientă a vieții noastre literare” (p. 43). Precaut este Goldiș și sub aspect metodologic. Încă de la început el ne anunță că, în general, când se judecă o operă literară, trebuie să se țină seama atât de formă, cât și de fond. Cu atât mai mult, când este vorba de Eminescu.

În ce privește forma, în Eminescu în receptarea lui Vasile Goldiș. Opinii critice”. Autorii textului introductiv dezvoltă următoarea convingere: „Dintre poezii preferate, Eminescu i-a servit lui Goldiș drept pildă vie de patriotism, o laudă a limbii și a istoriei, o icoană a felului cum se privesc românii pe ei înșiși și a felului cum privesc întreaga lume” (p. 21). Mai departe, aceiași autori, afirmă: „Cu aceste gânduri s-a aplecat marele patriot ardelen Vasile Goldiș asupra operei eminesciene, dedicându-i memorabile pagini în decursul vieții sale, lăsându-și sufletul copleșit de muzica genială a cântecului său, considerând opera sa drept un monument nepieritor înălțat limbii și istoriei tuturor românilor, umanității, amintindu-ne mereu că a fi eminescian înseamnă a fi național. Prin aceste strădanii ale sale, Vasile Goldiș poate fi considerat pe drept cuvânt primul exeget al operei lui Mihail Eminescu în Transilvania și Banat” (p. 21-22). Într-o recenzie la volumul coordonat de Gheorghe Șora și Iulian Pușcă, referindu-se la importanța studiului *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, rămas de la Vasile Goldiș, Constantin Cubleșan conchide: „Studiul lui Vasile Goldiș, descriptiv și destul de rudimentar probabil, după gustul analiștilor de azi, se impune totuși ca una din

Spre meritul său, Vasile Goldiș este conștient de importanța formei în orice creație literară. Dar este la fel de conștient și de importanța fondului, precum și de importanța unei relații armonioase între formă și fond. Cu aceste convingeri, deși se află la începutul eminescologiei, exegetul dobândește autoritate, pentru epoca sa, cum vom vedea, în abordarea pesimismului eminescian.

• Ioan Burlacu – Obiect / Credit Dragos Burlacu

Relevante, sub multiple aspecte, sunt și paginile ce urmează, în care profesoara, jurnalistă și memorialistă Agatha Grigorescu-Bacovia (1895–1981) evocă, fără nici o ezitare, portretele psihologice și, mai puțin, fizice ale mamei poetului, Zoe Vasiliu, și ale tatălui, Dumitru Vasiliu.

Bazându-se pe o cunoaștere directă a celor doi, apelând la măturile și amintirile unor rude, precum și la unele documente de familie, Agatha Grigorescu-Bacovia intuiește, cu finețe, potențialul intelectual și, evident, cultural al părinților poetului George Bacovia.

O simpatie și, desigur, o prețuire specială manifestă Agatha Grigorescu-Bacovia pentru Zoe Vasiliu, fire deschisă, pasionată de lecturi și, mai ales, dornică să-și vadă copiii educați, instruiți și titrați.

Nu precupește nimic când se discută despre *formația intelectuală și viitorul* celor opt copii, pe care i-a îngrijit și pregătit pentru viață cu o nesfârșită pasiune și dăruire.

Din lectura, integrală, a acestei ample biografii a lui George Bacovia, constatăm că a existat o *relație specială* între mama poetului și nora sa, Agatha Grigorescu-Bacovia, deoarece amândouă *au intuit și au crezut* în valențele creatoare ale celui mai însemnat poet simbolist din literatura națională.

Cât privește pe Dumitru Vasiliu, om pragmatic, harnic, cinstit și loial în relațiile sale, Agatha Grigorescu-Bacovia remarcă *interesul manifest* al acesteia pentru întreaga sa familie.

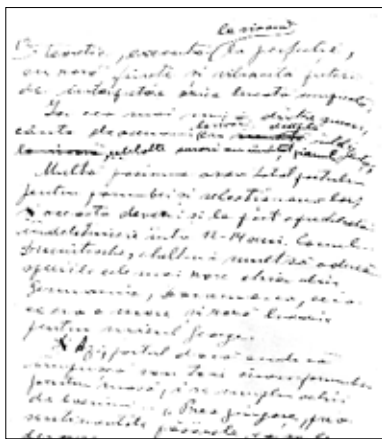
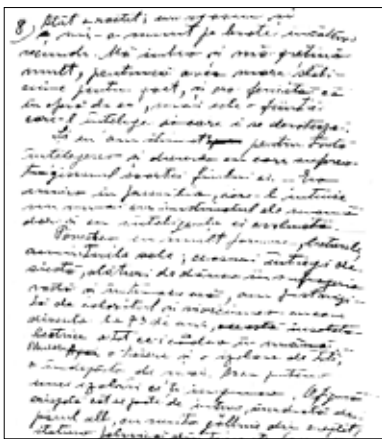
*** Fișa biobibliografică a poetului George Bacovia (II)**

Atât a rostit, un spasm și mi-amur pe brațe în câteva secunde. Mă iubea și mă prețuia mult, pentru că avea mare slăbiciune pentru poet, și era fericită că în afară de ea, mai este o ființă care-l înțelege și care i se devotează.

Și eu am stimat-o pentru toată înțelegerea și durerea cu care suferea tragismul soartei fiului ei. Era unica în familie, care-l intuise nu numai cu instinctul de mamă, dar și cu inteligența ei evoluată.

Nicolae SCURTU

O biografie necunoscută a lui George Bacovia [II]

Povestea, cu mult farmec, lecturile, amintirile sale, ceasuri întregi de siestă, alături de dansa în sufrageria vastă și întunecoasă, am fost vrăjită de coloritul și vioiciunea cu care discuta la 73 de ani, această însetată *lectrice* a tot ce-i cădea în mână.

Uneori o tăcere și o izolare de toți, o îndepărta de noi. Avea puterea unei izolări ce-ți împunea. O figură crispată cât se poate de intens, încadrată de părul alb, cu suvița gălbuie din creștet; statura falnică din tinerețe (vezi portretul) era acum o umbră pierdută în largul halat de catifea. Renunțase la orice lux.

Avea ea se cheltuisse cu zestrea și cultura copiilor. Conul Dumitrache, până la cei 80 de ani, trăia numai din cupoane. Proprietățile lui se irosiseră una câte una, cu nevoile cele multe ale copiilor.

Stoică, și-a redus trena gospodăriei în ultimii ei 15 ani de viață. A vândut mobila din salon și salonaș, s-a restrâns în mai puține camere; a închiriat și, văduvă, cu fiica cea mică în sarcina ei și foarte deseori cu poetul suferind, ca să nu ceară

ajutorul material de la nici unul din ceilalți copii care aveau situații frumose, mândră, demna răzășită de altădată, trăia din modestul venit al odăilor ce închiriasse. Calcula acest venit până la centimă și trebuia să-i ajungă.

Din opulența de odinioară se ivi o renunțare, o discreție absolută. Căpătase în expresia ei o aspră durere de suferință și mândrie în orice încercare morală. Trăsătură psihică ce a moștenit în totul poetul.

Pentru dansa *Iorgu*, așa îl numeau pe poet în familie, era „o durere și o mândrie”. Adeseori, cu lacrimile curgându-i în dosul ochelarilor, își spunea:

– „Înțeleg de ce e așa de nerăcit și atât de tristă poezia lui. Cu talentul și cultura ce are, ar fi meritat o soartă mai bună. Cel puțin mai mult înțelegere. Poate nici noi nu l-am înțeles deajuns. Tată-su cu afacerile, eu incultă și cu atâția copii, nu m-am apropiat destul de sufletul lui. E și el prea închis, prea tăcut. Va fi toată viața un singuratic”.

cu rară finețe și vibrantă putere de interpretare orice bucată muzicală.

Iar cea mai mică dintre surori cânta, de asemeni, la vioară cu destulă inteligență, celelalte surori au învățat pianul.

Multă pasiune avea tatăl poetului pentru porumbei și selecționarea lor, aceasta deveni și la poet o predilectă îndeletnicire între 12-14 ani. Conul Dumitrache cheltuia mult să aducă speciile cele mai rare, chiar din Germania și Danemarca, ceea ce era o mare bucurie pentru micul George.

Azi, poetul dacă aude că împuşcă sau taie cineva porumbei pentru masă, i se umflu ochii de lacrimi... Prea gingaș, prea sentimentale pășărele, ca să le devoreze oamenii, spune el.

Dar dacă pentru sport, muzică și lectură era gata să-i satisfacă tatăl pe toți copiii, în ce privește cultura lor era foarte parcimonios, în special pentru fete.

El socotea să urmeze fiecare fată 2-3 clase gimnaziale sau la pensionul din Bacău apoi zestre bună și gospodărite bine pe lângă părinți.

Aci însă surveni energia și dărzănia cucoanei Zoia. Toți băieții și fetele trebuiau să albească cultura și cariera. Conu Dumitrache n-avu încotro când soția hotărî și porni cu cele două fiice mai mari, care absolvise gimnaziul în Bacău, la *Școala Centrală de Institute* din Iași, unde și fură admise prin concurs.

Începutul acesta deveni precedent pentru toți ceilalți șase copii.

Rând pe rând trebuiră să absolvească o școală de stat. Băieții trebuiau „numai” *licențiatii*.

Mândra răzășită dacă nu-și putea vedea copiii moșieri, în nici un caz să nu-i apuce cineva spre negustorie.

Cel mai mic dintre ei fugi, însă, de la școală, din clasa a IV-a liceală. Drept pedeapsă, tatăl îl luă la prăvălie, dar regimul nu-i conveni și se treziră cu el pierdut pe câțiva ani. Cu cele patru clase gimnaziale el deveni învățător prin Dobrogea.

Firea aventurieră a acestui fiu, îndurera pe mamă, dar îl prefera dus, necăjit printre străini ca „intelectual” decât „la prăvălie”, la tatăl său.

Dorința mamei mai era, ca fiecare după licență, să urmeze și studii de doctorat prin străinătate.

De acest ultim deziderat nu triumfă, dar primul îl realiză oricât ar fi protestat conu Dumitrache.

Deosebite aptitudini pentru lectură, muzică, desen și versificare vădește fiul poetului, micul Gabriel¹, care, deși numai în vârstă de 15 ani, rimează și improvizează cu surprinzătoare ușurință.

Note

- Originalul acestei biografii se află în biblioteca profesorului Nicolae Scurtu din București.
- 1. Gabriel Bacovia (1931–1999), poet, publicist și memorialist. Autor al unor prețioase însemnări și evocări despre părinții săi. S-ar impune a fi publicate într-o carte de memorialistică.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Vatra
numărul 12/2015

În numărul 12/2015 al revistei „Vatra” putem citi eseuri, cronici de carte, interviu și multă poezie. La pagini inedite întâlnim povestirea „Lupul” de Alexandru Vlad. Pe 15 martie se va împlini un an de la moartea prematură a scriitorului. Cu atât mai emoționantă este această *recuperare*. Din nota redacțională aflăm că „Lupul” face parte dintre povestirile la care Alexandru Vlad ar fi vrut să renunțe.

Am citit cu interes cronica literară a Nicolettei Cliveț-Cerneș, la romanul „Celălalt Simion” de Petru Cimpoșu. Nicoleta Cliveț-Cerneș face un rezumat al cărții, oferind prea multe amănunte. Abia după aceea începe cu adevărat cronica, favorabilă prozatorului Petru Cimpoșu: „Romanul lui P. Cimpoșu are pregnanță și este prietenos cu cititorul. Adică știe să spună o poveste (chiar mai multe), iar asta continuă să fie mare lucru pe la noi.”

Am apreciat prezentarea critică pe care o face Emanuel Modoc celui de-al doilea volum de poezie semnat de Vlad Drăgoi, „Eschiva”. Este genul de întâmpinare care îți stărnește interesul de a citi cartea, în cazul în care nu ai făcut-o deja. Emanuel Modoc apreciază vocea poetică a lui Vlad Drăgoi, „originală, profund individualizată” și fixează centrul de greutate al cărții: „Adevărată putere a acestui volum vine din recalibrarea desuetei oralității discursive (...amplu poeme narative din volum)”. Andreea Pop remarcă „puternicul filon livresc” al volumului „Poeme pentru Ivan Gogh”, semnat de Maria Pilchin.

Poezia este din plin reprezentată în acest număr al revistei. Am citit poeme de Floarea Tuțianu, Ioana Serban, Leo Butnaru, Lucia Negoită, Zamfira Zamfirescu, Silvia Bitere. Revista s-a deschis cu un poem amplu, scris în registrul grav de Claudiu Komartin, „Komartin. O genealogie” (*după John Robert Colombo*). Ediția se încheie cu textul lui Lucian Pețca, care *lectură*ază, în cheie proprie, parodică, poemul lui C. Komartin. (V.S.)

N. 24 februarie 1951, în satul Negoiști, comuna Borzești (azi, Ștefan cel Mare), județul Bacău. **Profesor, arhivist.** Este al doilea copil al mecanicului Gheorghe Munteanu și al Anetei – născută tot Munteanu, originari din același sat. Tatăl, lucrător la C.F.R., se remarcă prin blândețe, înțelepciune (a fost episcop al bisericii timp de patru decenii) și hărnicie, calități ce i-au fost transmise și fiului, educat încă de mic în spiritul muncii și al activităților utile. Mama, o harnică și bună gospodină, cu dorința fermă de a-și vedea copiii la lumină, îl completa. Mergând cu vitele la păscut, a avut șansa să admire frumusețile naturii, îndrăgind toate șesurile, dealurile, pădurile, izvoarele și iazurile din lunca Troțușului până spre Munții Zboina. Pasionat de lectură încă de la șase-șapte ani, a urmat primele șase clase în satul natal, fiind marcat de erudiția învățătoarei Elena Nica și, apoi, de cea a profesorilor Pia Iordache, de la care a prins dragostea pentru istorie, și, respectiv, Nicolae Ivan, cel ce l-a făcut să înțeleagă și să îndrăgească geometria în spațiu. A absolvit ciclul gimnazial la Școala Generală nr. 1 Onești, loc unde profesora Măria Lupascu i-a trezit interesul și pentru limba română, după care a urmat un an cursurile liceale la Liceul Târgu Ocna (actualul Colegiu Național „Costache Negri”). În 1971 și-a luat bacalaureatul la Liceul Nr. 1 (azi, Colegiul Național „Grigore Moisil”) din municipiul de pe Trotuș, instituție de învățământ în cadrul căreia profesorul Mihai Hrișcă i-a stimulat pasiunea pentru istorie, iar la fel de dotații săi colegi Tiberiu Iordache – filozofie, Ioan Micu – limba latină, Mihai Dumitrescu – matematică, Mihai Pinteș și Bella Karoly – sport, Elena Dima – fizică, pentru celelalte discipline. A devenit în același an student și a absolvit Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, printre profesorii cu o influență mai mare asupra formării sale numărându-se dr. Ion Toderașcu, dr. Gheorghe Platon, dr. Nicolae Gostar, dr.

Personalități băcăuane

Vilică Munteanu

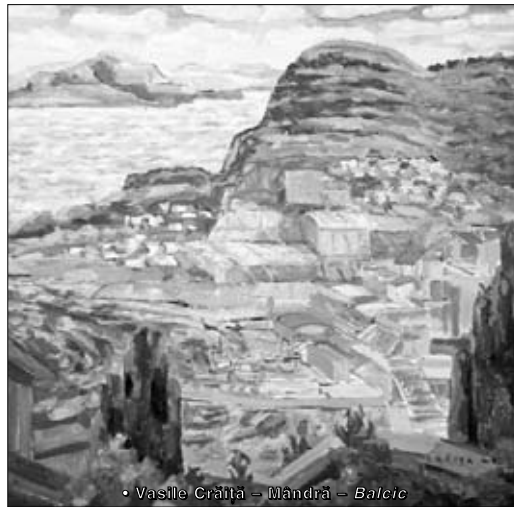
Ilie Grămadă și dr. Ioan Caproșu, cu care a și colaborat îndeaproape. Imediat după luarea licenței a funcționat ca profesor la școlile generale Stănișești și Hăghiac (comuna Dofteana), din județul Bacău, iar începând cu 1975 s-a încadrat la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, până în iulie 1989. La 1 august 1989 a fost numit directorul instituției, denumită, din aprilie 1996, Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale. Ca arhivist s-a specializat în paleografia româno-chirilică, în limba și paleografia slavă, fapt ce i-a permis să studieze vechile documente românești scrise în aceste paleografii. De la numirea în calitate de conducător al instituției s-a preocupat de obținerea aprobărilor în vederea construirii unui local corespunzător pentru aceasta, construcție care s-a realizat în anii 1992-1994, iar apoi permanent pentru dotarea corespunzătoare a acesteia. A format un colectiv unit, conștiincios și competitiv, ale cărui rezultate profesionale au cotat instituția ca fiind în vârful ierarhiei între cele mai bune direcții ale Arhivelor Naționale din țară. Lucrările profesionale execu-

tate atât în nume propriu, cât și cele ale colectivului, corectitudinea, punctualitatea și eficiența au impus instituția ca fiind una dintre acelea care slujesc în cele mai bune condiții adevărul istoric, dar și pe cetățeanul care se adresează în vederea obținerii unor dovezi care să ateste anumite drepturi ori situații. Pe plan științific și-a adus contribuția la perfecționarea științei arhivistice și la punerea în valoare a unor aspecte de istorie locală și națională, prin publicarea a circa 150 de studii, articole și recenzii în reviste de specialitate și de cultură, anuare și presă (*Acta Bacoviensia, Bacăul eroic, Buletinul informativ, Buletinul Ligii Andrei Șaguna, Buletin științific, Inițial, Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic, Jurnal Insignografic, Museum, Pro Patria, Revista Arhivelor, Sangidava, Viața băcăuană*). Este, totodată, autor sau coautor al volumelor: *Cartea veche românească în bibliotecile documentare ale Arhivelor*

Statului - Catalog, București, 1985 (colaborator); *Îndrumător în Arhivele Statului - județul Bacău*, vol. II, București, 1989 (coautor); *Județul Bacău*, Iași 1996 (coautor); *Prefectura județului Bacău - trecut și prezent*, Bacău, 1996; *Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale - 50 de ani de activitate*, Bacău, 2001; *Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale - Semicentener* (Culegere de studii și articole), 2 volume, București, 2002 (redactor coordonator și autor al unui studiu); *Contribuția județului Bacău la susținerea Războiului de Independență* (Ediție de documente), Bacău, 2002 (coautor); *Personalități, instituții și societăți în relație cu istoria și retrologia agrară a județului Bacău*, Editura Magic Print, Onești, 2007 (coautor); *Satul românesc în context european*, idem, 2007 (redactor coordonator și coautor); *Enciclopedia județului Bacău*, Editura Agora, Bacău, ediția I-a, 2007 și ediția a II-a,

2008 (coautor); *Dumitru Zaharia la 85 de ani*, numărul 4 din seria „Profesioniștii noștri”, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2011 (coautor); *Mărturisiri... Constantin Popa la 65 de ani*, Editura Magic Print, 2014 (coautor). În 2006 a editat, în calitate de redactor-șef, „Acta bacoviensia” – Anuarul Arhivelor Naționale Bacău (zece numere, a 5.240 de pagini), tot el coordonând apariția numerelor II-IX ale „Buletinului științific” al Societății de Istorie și Retrologie Agrară din România – Filiala Bacău. De asemenea, a susținut peste 300 comunicări științifice la sesiuni de comunicări și simpozioane interne și internaționale și numeroase expuneri pe diferite teme de istorie și arhivistică. Totodată, a fost principalul organizator al celor 21 sesiuni științifice „Arhivele și istoria” ale Arhivelor Naționale Bacău, al celor aproape 100 de simpozioane și 55 de expoziții documentare găzduite de aceeași instituție, sau în colaborare cu altele de profil, în perioada 1989-2015. Membru fondator al Asociației Generale a Arhiviștilor din România (1991), al Filialei Bacău a Asociației „Cultur Eroilor” (1991) și al Filialei Bacău a Societății de Istorie și Retrologie Agrară din România (1991), al cărei președinte este din anul 2003, a primit, ca recunoaștere a realizărilor pe multiple planuri, mai multe diplome, distincții și medalii. Are, de altfel, o pasiune deosebită pentru medalistică, luând inițiativa emiterii unor medalii, cum a fost cele dedicate lui Ștefan cel Mare (comemorarea a 500 de ani de la trecerea în eternitate, aniversarea a 550 de ani de la urcarea pe tron), lui Dumitru Mărtinaș, *medalia Eminescu și donatorii români în poezia sa* etc. și îmbogățindu-și continuu colecția alcătuită în aproape trei decenii, având, anual, participări la una-trei expoziții, colective ori personale, de medalii și insigne.

Cornel GALBEN

• Văștile Crăița – Mandră – Balciu

In memoriam George Genoiu

La începutul acestei luni ne-a părăsit **George Genoiu**, fostul redactor-șef al revistei „Ateneu” (1982-1990). Născut în comuna Armășești, județul Ialomița (31 august 1933), dramaturgul și criticul teatral și-a găsit Bacăul în anul 1964, când a fost încadrat ca inspector cu probleme de artă la Comitetul Regional pentru Cultură. Transferat, în 1966, în colectivul nostru, a îndeplinit funcția de secretar general de redacție și de coordonator al secției de artă și cultură, legându-și destinul scriitoricesc de seria nouă, în paginile căreia a debutat cu piesa într-un act **Umbrelă pentru singurătate** (octombrie 1968), urmată în timp de **Faună în colivie** (iulie 1980), **Trecere prin veranda**

verde (aprilie și decembrie 1971), **Două zile într-un an** (iulie 1973), **Casa noastră** (martie 1978), **Conversație în oglindă** (martie 1987) și **Tristeți ascunse** (iulie 2003). Ca dramaturg a debutat pe scena Teatrului Bacovia, cu piesa **Trecere prin veranda verde** (26 iunie 1973, regia Ion Olteanu), colectivul băcăuan mai aducând la rampă montările cu **Doi pentru un tango** (6 octombrie 1978), **Comedie provincială** (18 martie 1984), **Conversație în oglindă** sau **Victima fericită** (19 martie 1986), **Rătăciți în amurg** (13 decembrie 1997), **Văduve la tinerete** (12 iunie 1999) și **Cantonul de vânatoare** (6 octombrie 1999). Jucate la Televiziunea Română sau pe scenele

Teatrului Radiofonic, Teatrului Național „Liviu Rebreanu” Târgu Mureș, Teatrului „Mihai Eminescu” Botoșani, Teatrului „Victor Ion Popa” Bărlad, Teatrului „Radu Stanca” Sibiu și Teatrului Valah Giurgiu, piesele sale au fost reunite în mai multe volume, ce au văzut lumina tiparului sub girul editurilor Junimea, Eminescu, Cartea Românească, Muzeul Literaturii Române și Rampa și Ecranul. Inițiator al Galei Recitalurilor Dramatice, Colocviului Criticilor de Teatru și al altor manifestări culturale de anvergură, a fost răsplătit de-a lungul anilor cu mai multe premii ale Uniunii Scriitorilor și Asociației Oamenilor de Artă din Instituțiile Teatrale și Muzicale, cu diplomele de excelență ale revistei „Ateneu” și Consiliului Județean Bacău, precum și cu titlul de Cetățean de Onoare al comunei Armășești.

G. C. SIMION

Recent a apărut la editura clujeană Casa Cărții de Știință, un foarte interesant volum intitulat *Mirabilia - Estetică și civilizație europeană*, semnat de universitară suceveană Niadi-Corina Cernica.

Mai întâi, câteva rânduri despre autoare și parcursul ei surprinzător. Născută în Câmpulung Moldovenesc, urmează studii de filosofie la Universitatea București, unde își susține în 2005, sub îndrumarea reputatului specialist în fenomenologia lui Bachelard, Vasile Tonoiu, teza de doctorat pe tema *Imaginarul. Presupoziții ontologice*, publicată în același an la Editura Augusta-Artpress, Timișoara.

În timpul studiilor și imediat după absolvirea facultății, Niadi-Corina Cernica pare mai degrabă atrasă de scrierea ficțională și tânără autoare debutează editorial în 1996 cu romanul *Indiile greșite* Editura Arania, Brașov, ce se bucură de cronici și recenzii favorabile, în care criticii salută o prozatoare remarcabilă și un roman neconvențional, chiar un anti-roman. Ei remarcă substratul simbolic și încărcătura culturală a cărții, adevărat roman poetic, în accepțiunea dată la noi de Irina Mavrodin acestui termen. Cu ingeniozitate, curaj și erudiție, autoarea își plasează acțiunea într-un Mexic ficțional, dar nu și fantezist.

Tânără prozatoare publică în continuare romanele *În timpul fratelui*, Editura Arania, Brașov, 1998, *Cartea sorților*, Editura Arania, Brașov, 1999, alegând mereu un spațiu geografic surprinzător narativ sale, care integrează cu ușurință și o componentă eseistică. În 2001 își surprinde cititorii cu o ingenioasă și ludică fantezie mediievală, *Amore, more, ore, re*, Editura Arania, Brașov, care, în ciuda stilului sprinter și primăvărat, filtrează și distilează, o importantă încărcătură culturală, ținând de data aceasta de Evul Mediu occidental. S-a observat

Muguraș CONSTANTINESCU

Mirabila estetică și civilizație europeană

constant, de la o carte la alta, la Niadi-Corina Cernica un epos absorbit de reflecție și un imaginar neobișnuit.

Poate de aceea alegerea temei de cercetare doctorală pe probleme de imaginar nu a surprins pe nimeni, iar profesorul îndrumător Vasile Tonoiu a încurajat și a susținut această alegerea, surprinzătoare și ea în cercetarea filozofică. Publicării tezei i-au urmat în 2006 un dens volum de *Eseuri de istoria filosofiei și filosofiei culturii*, Editura Augusta-Artpress, Timișoara și numeroase articole în publicații de specialitate sau în volumele unor prestigioase colocvii internaționale. Menționăm printre altele: „Ometoeti. Une sotériologie de la mémoire”, în vol. „Ascension et hypostases initiatiques de l'âme. Mystiques et eschatologie à travers les traditions religieuses”, Tome I, Actes du Colloque international d'histoire des religions „Psychanodia”, Paris, INALCO, 7-10 septembre 1993; „On Sensuality or On the Transfigured Body” în „XXIst World Congress of Philosophy Philosophy Facing World Problems”, Abstracts, Edited By Zeynep Davran, Prepared by Nermin Yavil-Gedik and Konuralp Iren, August 10-17, 2003, Istanbul Convention and Exhibition Center, Turkey; „Ontologie arhaică – lume închisă”, în vol. „Idei și valori perene în științele socio-umane”, Studii și cercetări, Tomul VIII, Academia Română – Filiala Iași, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”,

Departamentul de Științe Socio-Umane, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, p. 242-246.

Remarcăm, de asemenea: „Sur quelques risques de la globalisation”, în vol. Volgograd State University, „Stedan cel Mare” University of. Suceava (Romania), International Simeon Frank Philosophical Society, Russian Philosophical Society – Under the Patronage of UNESCO: „Human Being in Contemporary Philosophical Conceptions”, Proceedings of the 4th International Conference, Volgograd, May 28-31, 2007, „Platon – La ferveur et les Limites d'un Discipolat”, în vol. XXII World Congress of Philosophy Rethinking Philosophy Today July 30 – August 5, 2008, Seoul National University, Seoul, Korea; „Despre imaginar și cultură în epoca globalizării”, în vol. „Meridian critic. Analele Universității „Ștefan cel Mare” Suceava. Seria Filologie B. Literatură, Tomul XVII, nr. 2, 2010, Utopie și distopie /Utopie et dystopie /Utopie und dystopie /Utopia and Dystopia (II), Editura Universității din Suceava, 2010, p. 139-143; „Consolation of philosophy – Philosophy at the beginning of the Middle Ages” în vol. „XXIII World Congress of Philosophy. Philosophy as Inquiry and Way of Life. Athens 04-10 August 2013 – Abstracts”, University of Athens, School of Philosophy, University Campus – Zografos.

Revenind la ultimul volum al autoarei, el constituie o originală abordare a esteticii și a

civilizației europene, puse sub semnul mirabilului, de unde și cuvântul unificator *Mirabilia* din titlu, cu rezonanțe blagiene pentru cititorul român.

Cartea, o suită de studii, aflate la granita cu eseu este bine structurată, în cincisprezece capitole, în care reflecția personală, deosebit de subtilă se îmbină echilibrat cu erudiția și referința științifică.

Structurarea volumului urmează, în aparență, criteriul cronologic al parcursului civilizației europene, plecând de la Antichitatea greacă și relația de discipolat al lui Platon față de Socrate și ajungând în secolul nostru la filosofia imaginării, domeniul de predilecție al autoarei, în care, după cum am remarcat deja, doctoratul pe această temă a consacrat-o. În tot acest parcurs, autoarea caută însă forme și manifestări mai discrete sau mai vizibile ale mirabilului, înțeleasă drept tot ce «se referă la miraculos, la tot ce este în afara ordinii obișnuite, la straniu, exotic, extraordinar, la frumusețea care aproape depășește natura, societatea și istoria, care apare aparent inexplicabil în lume».

În prima parte a cercetării sale, Niadi Cernica face o analiză pertinentă asupra extraordinarului și frumuseții, preluând termenii lumii antice, focalizându-și atenția asupra câtorva mari figuri filosofice: Socrate, Platon, Plotin, Aristotel.

Deosebit de consistentă și interesantă este suita de capitole consacrate Evului Mediu în care cercetătoarea abordează mai multe componente ale civilizației medievale, care, într-un fel sau altul, întăresc ideea de mirabil și inexplicabil. Avem de a face aici cu analize scurte, dar judicioase asupra unei diversități de problematici care intră în creuzetul civilizațional al continentului european: imaginarul popular și construcție teologică, reabilitarea filosofiei înfăptuită de Boethius, aspecte de estetică și pedagogie medievale, criteriile de frumusețe și proporție pentru catedralele gotice versus bazilicile romane, fascinația monștrilor și a automatelor. În toată această analiză pe civilizația și estetica medievală un capitol deosebit de stimulator este consacrat mișcării traducerilor din secolele al XII-lea și al XIII-lea, considerată în raport cu noul rol al rațiunii în filosofia și știința medievală. Iată concluzia pertinentă la care ajunge autoarea în acest sens: „Mișcarea traducerilor» din

secolele al XII-lea și al XIII-lea din Europa Occidentală este agentul unei transformări intelectuale asemănătoare de tot mai mulți istorici cu o naștere. Contemporanii acestei mișcări au ei înșiși sentimentul unei schimbări: ei sunt «modernii», atât prin raportare la «antici», cât și la predecesori. Această transformare intelectuală intensifică nevoia de traduceri. O dată cu acest fenomen istoric se produce o schimbare în ceea ce privește rolul rațiunii. [...] această sete de cunoaștere înseamnă noi interese, noi metode și o nouă rațiune.” (p.72)

Partea finală a volumului este orientată spre începuturile modernității cu apariția tiparului, relația surprinzătoare între roccoco și art nouă, pentru a ajunge în ultimele capitole la imaginarul și teoriile cunoașterii și la filosofia imaginării, care, într-un fel, justifică și validează întregul demers al cercetătoarei. Și aici ideile autoarei sunt formulate cu claritate și convingere și surprind sintetic fenomene de amploare, precum largirea traducerilor spre toate domeniile și solidaritatea culturală a țărilor Europei: „Se apelează bineînțeles la traduceri, cum este normal, preponderent din spațiul european. Iar traducerile nu numai că fac cunoscute cărțile în afara culturii și a limbii în care au fost create, dar ajung să schimbe culturile. Toate națiunile din Europa occidentală se integrează în evoluția generală. Se traduce nu numai literatură, dar și texte științifice și tehnice. Tiparul și traducerile au schimbat fața culturilor europene. Țările Europei occidentale încep să înalteze spre viitor în mod solidar. Comunicarea culturală și științifică prin texte tipărite difuzate pe întreg continentul face posibil acest lucru.” (p.97).

Remarcăm stilul clar, concis, aproape lapidar, dar atrăgător al autoarei care știe să îmbine erudiția, reflecția personală și un solid orizont cultural. Să-i dăm din nou cuvântul, referitor tocmai la domeniul său de excelență, fie ca teoretizare și reflecție, fie ca experiență și practică: „Imaginarul este probabil una dintre cele mai mobile și mai maleabile entități, cu o capacitate deosebită de a primi roluri și abordări diferite până la extrem (e rațional sau irațional, aparține creației sau cunoașterii, e structură, element explicativ, viziune etc.). După opinia noastră, este exemplul ideal al abordării interdisciplinare, prin rolurile diferite pe care le are în teoriile în care apare ca element sau domeniu de studiu.” (p.125).

Alegerea temei, coerența ansamblului, originalitatea analizei sub aspectul mirabilului fac din acest volum un instrument deosebit de fin pentru o nouă abordare și înțelegere a esteticii și a civilizației europene.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Argeș
1/2016

Numărul din noiembrie 2015 al revistei „Argeș” era însoțit de un supliment, în care Dumitru Augustin Doman amintea că: „Din iunie 2015, revista *Argeș* a intrat în cel de-al 50-lea an al existenței sale. Până la jubileu, ne propunem să marcăm, preț de 12 numere, momente și... schițe din istoria revistei: texte facsimilate, poze cu parfum de epocă, ecouri... Altfel zis, să ne amintim de cei care-au trudit o jumătate de veac la ieșirea în lume a publicației care a pus orașul Pitești pe harta culturală a țării”. Și se ține de cuvânt. Cu numărul din ianuarie, revista în sine este mai departe așa cum o știm: cu nume prestigioase ce semnează în paginile ei, cu poezie, proză, eseuri, consemnări, traduceri din literaturi străine, cronici literare. *Argeșul* reușește un program echilibrat între reflectarea culturii naționale și reflectarea (plus promovarea) a ceea ce se petrece semnificativ pe plan local. Câteva dintre numele ce apar în acest număr, care cu siguranță vor atrage cititorii ce încă nu și l-au procurat: Nicolae Oprea (și rubrica sa *Cronica întârziată*), Liviu Ioan Stoiciu (despre invazia Orientului islamic asupra Occidentului „necredin-

cios”), Simona-Grazia Dima (poezii), Serghei Bobrov (în prezentarea și traducerea lui Leo Butnaru), Paul Aretzu („Un jurnal eseistic”).

Convorbiri literare
1/2016 (241)

Revistă cu greutate în peisajul nostru revuistic, *Convorbiri literare* își coplesese din nou cititorul cu oferta ei literară și culturală. Nu lipsește de la datorie Cassian Maria Spiridon cu „Alitudini”, scriind de această dată, incitant, despre „Muncă și socialism la Eminescu”... Din alt spațiu, ne aduce traducerea unui fragment de intervju cu laureata Nobel, Svetlana Alexievici – de unde se vede (de mai era nevoie) că implicarea politică este bine văzută de academicienii suedezi, pentru că scriitoare e sensibilă la traumele istorice și sociale: „în scrierile sale denunță războiul, violența, minciuna”... Aviz amatorilor de Nobel literar, nu se ia pentru descrieri de natură. Mircea Platon scrie despre „Țărani și tărgoșii”, iar Vasile Spiridon consemnează și analizează un roman despre „regimul penitenciar din timpul stalinismului”, roman de Florin Constantin Pavlovici. Aura Christi și Mihaela Grădinaru sunt prezente (printre alți poeți) cu versuri. Proză semnează Dan Stanca (și pică bine pentru cititor acest prozator de mare calibru în paginile revistei). (D.P.)

Cinema

Un film despre manipulare și sfârșitul intimității

Caleb (Domhnall Gleeson), un programator dintr-o companie de software, câștigă un concurs ce constă într-o vizită de o săptămână la reședința șefului său, Nathan (Oscar Isaac). Acolo, acesta primește sarcina de a administra testul Turing unui robot umanoid cu inteligență artificială numit Ava (Alicia Vikander), construit de Nathan cu scopul de a evalua abilitatea robotului și de a-l convinge pe Caleb că este o ființă umană.

Aceasta este simpla premisă a filmului „Ex-Machina”, o mică producție independentă din 2015 care a reușit să impresioneze criticii și publicul datorită scenariului și regiei, ambele purtând amprenta lui Alex Garland, nominalizat la premiile Oscar de anul acesta pentru scenariu. Filmul este de fapt primul pe care Garland îl regizează, însă acest lucru nu poate fi observat datorită atmosferei acestuia, a suspansului, a jocului actoricesc și a deciziei lui Garland de a se concentra asupra conținutului și a ideilor pe care dorește să le transmită.

De foarte multe ori, filmele de acțiune sau science fiction tind să încline spre

realizarea unor efecte speciale spectaculoase în defavoarea conținutului, însă „Ex-Machina” reușește să impresioneze prin întrebările pe care le adresează privitorului despre efectele tehnologiei, dar și despre rolul creatorului (o aluzie clară la romanul „Frankenstein” de Mary Shelley), lupta pentru libertate, lipsa intimității și opresiunea sexuală. Nathan se folosește de tehnologie, inteligență și puterea sa financiară pentru a crea roboți-androizi (mereu femei) pentru a-și consolida autoritatea și a-i manipula pe cei din jur. Acesta urmărește printr-un sistem de supraveghere fiecare conversație pe care Caleb și Ava o poartă, eliminând orice iluzie a intimității și a spațiului privat.

Tot Nathan se folosește de internet (de fapt, compania pe care o conduce este responsabilă pentru crearea unui motor de căutare similar cu Google) pentru a afla toate informațiile necesare despre Caleb și a-l exploata punctele slabe. Astfel, din cauza internetului, orice informație devine publică și ușor accesibilă, documentată și, mai târziu, depozitată pentru a fi folosită în viitor. Caleb nu este singurul per-

sonaj pe care Nathan îl exploatează. Ava este tratată ca un obiect, nu numai de Nathan, care o ține închisă într-o cameră, dar și de Caleb, care o studiază și îi vorbește pe parcursul fil-

mului printr-un perete de sticlă. Casa lui Nathan devine un adevărat Panopticon.

Este fascinant modul în care Alex Garland face ca privitorul să simpatizeze cu o creație artificială, o influență clară preluată din „Frankenstein”, însă, spre deosebire de „monstrul” din celebrul roman, Ava este supusă în permanență privirii masculine, sporind complexitatea personajului. Într-un final, robotul devine mai uman decât oamenii din film.

Antonia GÎRMACEA

Serate literare la „Atelier“

Pe 21 ianuarie 2016 am demarat proiectul „Serate literare”. Inițiativă pe care am luat-o din mai multe motive, în primul rând pentru că iubesc scriitorii și scrisul lor, pentru că, la rândul meu, scriu. Al doilea mare motiv al faptei mele constă într-o datorie pe care mi-o induc în actuala stare de lucruri din cultura română. Asistăm unui conștient, alții simpli spectatori la desacralizarea, denaturarea, deconcertarea artelor și culturii în general. Pornind de la învățământ, la educația primită acasă și până la oamenii de cultură consacrați și vizibili, cultura de azi are clare tendințe contradictorii. Pe de o parte performanțele tehnice ale comunicării în masă duc la cunoașterea evenimentelor culturale la nivel ubicu, pe de altă parte accesul la aceste mijloace implică toate straturile sociale, generând denaturarea ierarhiilor valorice și deformarea scării valorice în sine. Conținutul cultural difuzat pe internet, televiziuni, jurnalism este extrem de divers, dar consumul cultural este particular sau cel mult superficial. Contradicția dintre sursa informativă culturală și necesitățile culturale duce la căderea pe axa valorică până la kitsch aplaudat sau like-izat, cu influențe negative până la nivelul superior al intelectualității: există destule edituri lipsite de selectivitate și reviste care publică articole mediocre. Din păcate, ponderea emisiunilor tv tabloid este imensă comparativ cu cea a emisiunilor culturale. La toate astea și la câte contradicții vor mai fi, se adaugă tendința de socializare agresivă, brutală, dușmănoasă, orgolioasă, la toate nivelurile culturale și de educație. Scrisul a fost detronat odată cu victoria comunicării electronice. Cătitul a fost detronat în această mare mutație a epocii. Trăim un paradox al lărgirii perspectivei de comunicare versus scăderea calității culturale comunicate. Atitudinile culturale, în pofida fenomenului de masă, sunt individualizate mai puternic decât în epocile anterioare. Se ajunge astfel la dislocări culturale, reversul medaliei constând în transformarea obiectului cultural în serie comunicată excesiv, dar fără finalizare valorică. În plan literar, individualizarea propagată pe internet are un impact restrâns, limitat, asupra culturii însăși. Sunt puține excepții, în țară, de reviste sau site-uri cu impact mare la publicul cititor și nu putem evalua dacă deschiderea cu click sau un like înseamnă și asimilare culturală certă. O soluție poate timidă dar care oferă deschidere unor valori, poate la fel de timide, dar cu perspectivă, o soluție care ar atenua consecințele literaturii amorfe expediate prin comunicarea de masă sau ar direcționa-o spre calitate ar fi *paralelismul cu forme culturale tradiționale, cenacluri, întâlniri, lecturi, recitări* în care consumatorul cultural să nu fie singuri în fața calculatorului cu opțiuni risipite și risipitoare selectivității. Acest paralelism ar asigura și promovarea scriitorilor fără susținere de grup, care nu sunt în cărțile elitei, destul de grupată și cam aceeași din anii '80.

Personal, fac asta de ani de zile în Cenaclul Lira21 și acum în Cenaclul Școlii Populare de Arte, Bacău. Mi-am propus ca în fiecare joi seara să dau întâlniri literare și iubitorilor de literatură, întâlniri se vor desfășura în Bacău, la cafe-pub „Atelier”.

Hai să avem bucuria lecturii! Să avem o atitudine literară apreciazabilă!

Cristina ȘTEFAN

Șerban Foarță / Phoenix

Când ai în mână o asemenea carte, nu mai e cazul (și nici nu poți), să faci pe criticul literar. Ce ai putea spune „critic” despre niște „texte” cunoscute pe de rost de câteva generații de români? Valoarea lor trece dincolo de valoarea poeziei în sine. Am tras pe marginea drumului și m-am apucat să citec. Bineînțeles, citeam versurile, dar îmi sunau în minte vocea și chitarele lui Nicu Covaci și Mircea Baniciu, basul lui Iosif Kappel, percuția lui „Țândărică”. Eu, cel puțin, nu mai pot separa versurile de cântec.

Dar ca și versurile, care transcend poezia, Șerban Foarță transcende harul poetic. Minteia lui ia trasee ce te zăpăcesc. Nimeni nu l-ar putea imita. De altfel, nici nu are epigoni, pentru că nimeni nu poate (re)produce această funcționare a sinapselor. Te naști cu ea. Și doar Șerban Foarță s-a născut așa. Un „iregular” (Hocke), un „păgân”, un creator de witz. Și un om (l-am văzut o singură dată) de o modestie dezarmantă. M-a emoționat profund să am în mână cartea sa, să-mi pot trece palma peste paginile ei. Har Domnului că există astfel de momente extraordinare în viața unui om!

Ei bine, o să tocesc paginile acestei cărți, chiar dacă o știu pe de rost.

Ce plăcere să o pipăi, să o deschid ici-colo și, dintr-un vers, să străbat lumile fantastice ale lui Șerban Foarță și să trec șiruri de ani, de la vârsta când am ascultat întâia oară Phoenix... șirurile de ani ale vieții mele cu toate iubirile, călătoriile și nebuniile ce mi-au fost date! Toate acestea mi le-a adus, într-o clipă, o carte numită atât de simplu: „Texte pentru Phoenix”. Sper să fie destule pentru toată lumea!

Parcă pentru a întregi acest spațiu-timp în care te cuprinde, apare în volum încă un mare nume al poeziei românești, al poeziei românești creștine (și unul dintre membrii grupului oniric), Daniel Turcea. Nu cu poezii... dar să-i dau cuvântul lui Șerban Foarță: „Autorul celor șase ilustrații (una-n cerneală, celelalte în carioca) e neuitatul nostru prieten Daniel Turcea, care, n 1971, în vizită la mine, prin februarie, le creiona, în timp ce conversam, - făcându-mi, apoi, în chip de dedicație pe pagina de gardă a cărții lui dintâi, anume *Entropia*, portretul din amonte, tute-lar”.

Ce mai pot spune? Laude și grațitudine nesfârșite editorilor!

Dan PERȘA

TEXTE
PENTRU
PHOENIX
ȘERBAN
FOARȚĂ

Zilele trecute ascultam Phoenix și am hotărât că nu pot alege capodopera lor. Prea mi se pare, de fiecare dată, că tocmai albumul pe care-l ascult atunci e capodopera! Încât a trebuit să conchid că... toate, toate albușele lor sunt niște capodopere. Însă vreo două decenii am fost răspicat în alegerea mea: Cantafabule (pe coperta discului, dublu LP, a fost o greșală, Cantofabule!) Ascultam zile în șir cântecele cu dulfi și sirene! Vă dați seama ce bucurie când, deunăzi, mi-a căzut în mână volumul lui Șerban Foarță, numit simplu (dar cu câtă forță de seducție și ce ramificații mitice), „Texte pentru Phoenix” (Ed. Vinea/ Ed. Integral, București, 2015).

Ecouri dostoievskiene în revista „Gândirea“ (1)

Revista **Gândirea**, publicație „literară-artistic-socială” – fondată în 1921, la Cluj, de către Cezar Petrescu și D. I. Cucu, a exprimat perspectiva doctrinară a gândirismului. Din 1926, Nichifor Crainic a devenit directorul revistei care își mutase, din 1922, redacția la București. Reper al discursului literar, filosofic, sociologic din perioada interbelică, revista, care și-a încheiat activitatea în iunie 1944, a atras în paginile sale semnături ale unor importante personalități. Printr-un act cultural de excepție, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca a oferit publicului întreaga colecție a revistei, în format digital.

În primul număr al revistei (1 mai 1921), în „Cuvinte de drum”, text nesemnăat, dar despre care bănuim că ar fi al lui Cezar Petrescu, citim: „E obiceiul ca atunci când pornești o revistă să o călăuzești cu o explicație sau un program. Nu vrem să ne exagerăm nici puterile, nici făgăduielile (...) În România-Mare, în care atâția umblă după o pradă oriu alta, – mai trebuie să fie și căi pentru ideal (...) Obicinuiții drumetii și o traistă de merinde pentru ei. Scriitorii însă ca și în străvechul vis biblic, trebuie să poarte pe frunte azimile din care paserile cerului și flămânzii lumii vin și pradă”. Flămând de Dostoievski, am încercat să observăm cum este reflectată creația dostoievskiană în paginile acestei reviste. Așteptările ne-au fost generos răspătite. Perspectiva discursului critic deschis de „Gândirea” este interesantă nu doar pentru modul în care este perceput Dostoievski în acest interval temporal în spațiul cultural românesc sau european, ci și datorită lecției pe care revista ne-o oferă din punctul de vedere al respectării libertății de opinie. În demersul nostru, citatele vor respecta ortografia vremii/autorilor.

În chiar primul număr, „Cărți și reviste” (pag. 18), rubrică aplaudată în timp, este rezumat, între altele, și un studiu din „Deutsche Rundschau” (aprilie 1921) semnat de Theophile Bodisco, despre „problema religioasă la Dostoievski”. Citim: „Paralela între Dostoievski și alți mari scriitori ai literaturii universale este făcută într-adevăr cu multă măiestrie. Ivan din «Frații Karamazov» e numit Faust al slavilor. Și apoi se mai poate ghici încă ceva din rândurile lui Bodisco: influența hotărâtoare a lui Dostoievski asupra literaturii și în deosebi asupra spiritului german de astăzi”.

În „Decadența stilului”, studiu semnat de Cezar

cogito

Ion FERCU

Prin subteranele dostoievskiene (44)

„În entuziasmul de-o clipă al învierii Dostoievski decât o monstruoasă esclusivismul latin, care, cu finețea lui ciudățenie. Se exagerează. Și nu înțelegem de ce.”

Lucian Blaga

Petrescu în nr. 2 al revistei, 15 mai 1921 (pag. 21–22), prozatorul ne spune că stilul este pentru mulți scriitorii români, înscrisi ori nu în „Societatea scriitorilor români”, „încă o nepătrunsă taină sau un simplu mit literar demn de cel mai desăvârșit dispreț”. Romanțierul acuză anemia stilului literaturii noastre: „Hotărât nu. Ca dovadă anemierea literaturii noastre. Aproape toți scriitorii ultimelor decenii, după două trei volume pline de făgăduință amuțesc sau se înecă în mediocritate, au sfârșit de spus tot ce le stătea pe suflet. Nealimentându-se de nicăeri, banalizează apoi dincolo de epuizare primele formule. La aceasta se adaugă și disprețul «pentru efortul de expresie». Puțini și-au făcut ucenicia la Caragiale. Iar mulți nu s'au întors nici odată la Odobescu”. Cezar Petrescu apreciază mai mult gazetăria decât un anume gen de literatură: „Astfel s'a împământat în literatura românească stilul grăbit și sec de reportaj și de proces verbal. Se scrie mai vioi, mai colorat și literar mai durabil, un articol de polemică gazetărească sortită unei vieți de o zi, decât o carte de tiraj”. Vorbind despre cauzele acestei realități, ajunge și la...

Dostoievski: „Iar aceasta nu fiindcă miezul ar covârși poșhița fragilă a femeii, cum se întâmplă cu romanele lui Dostoievski, ori Tolstoi și ale tuturor rușilor în genere. De prea mult miez nu ne putem plânge. La romanțierii ruși stilul tumultuos, încălțit și barbar face parte integrală, e bloc cu opera. E piatră, în care o mână convulsivă sgarie sălbatec o imagine pentru totdeauna vie în mintea lectorului”. Ori noi nu ne-am întors la literatura rusească, decât pentru a imita pe cei mai ieftini și mai europeni, pe romantici sau pe Turghenev. Nu putem invoca dar misticismul lor chinuit și umbros care nu a îngăduit slavilor să-și croiască un strai european, armonios și cu umeri vătuți în oglindă. Ne spunem latini. Stilul e-o virtute pur mediteraniană. În literatura noastră n'o mai regăsim decât arar”. Se cuvine să evidențiem câteva accente cezarpetresciene. La ruși primesc aplauze „miezul” operei și faptul că „stilul sgarie sălbatec o imagine pentru totdeauna vie în mintea lectorului”, e „tumultuos, încălțit și barbar”, „face

parte integrală, e bloc cu opera”. La zid e așezat, fără drept de recurs, „misticismul lor chinuit și umbros care nu a îngăduit slavilor să-și croiască un strai european, armonios”. Aruncarea etichetei de misticism chinuit asupra operei dostoievskiene este o miopie cezarpetresciană, precum și gândul că literatura rusă nu și-a croit strai european. După cum exagerată ni se pare chiar și condamnarea aproape „în bloc” a literaturii române a anului 1921... „Nu ne rămâne decât a aștepta până când scrisul va deveni o sinceră pasiune sau măcar o lucrativă meserie. Câci preferabilă e soluția din urmă, care implică cel puțin cunoașterea și onestitatea profesională, – decât diletanțismul încurajat de cele câteva case de editură în goană după manuscris. Vor aduce tinerii un nou ferment? Nu mai avem nimic de așteptat dela cei câțiva scriitori monocorzi și cu orizontul îngredit, pentru cari nimic nu s'a mai întâmplat pe lume dela descălcarea lui Dragoș-Vodă”, scrie Cezar Petrescu.

Pe Cezar Petrescu îl regăsim, sub pseudonim – I. Darie – și în nr. 3/1921, 1 iunie, al revistei („Primejdiioasa ofențivă culturală”, pag. 41–42). Revenind și asupra lui Dostoievski, scrie: „Rodul tipărit al mediocrității trece vechile frontiere, tentează ochiul lectorului naiv din Ardeal și din Basarabia, și merge acolo să facă operă de naționalizare culturală substituind pe d. Stoican lui Vlăhuta și pe d. Radu Cosmin lui Delavrancea. Astfel școlarul care nu a cunoscut scriitorii

noștri decât din antologii și din cărțile arar rătăcite peste frontiere, intelectualul ale cărui cunoștințe literare se mărgineau în mod firesc și legitim la câteva nume prețioase, se trezesc astăzi asaltați de o sumă de glorie recente, pe cari nepăsarea institutelor de editură le socotea vrednice santinelor ale culturii românești. Rezultatul e dureros”. În acest context, comparându-i pe scriitorii ruși cu acei „chinuitori ai verbului” promovați de editurile noastre, invită la curmarea nesocotitei risipe de hârtie: „Nu numai intelectualul rafinat, dar și cetitorul de rând din Basarabia deopildă are prilej, să facă o jalinică comparație. Slova moscovită l'a familiarizat cu Tolstoi, cu Dostoievski, cu Turghenev, cu Gorki, cu zeci de scriitorii de o glorie universală. Editurile Capitalei, îi trimit cu cerneala umedă încă, volumele cele mai misere ale celor mai obscuri și mai săraci cu duhul chinuitori ai verbului, pentru a-i câștiga astfel culturile românești. Iar aci în Ardeal, unde scriitorii pământeni începând cu Slavici și Cosbuc, și sfârșind cu Iosif, Chendi, Agârbiceanu ori Gorun au ținut sau țin piept culturile maghiare cu scrisul lor, aceleași case de editură trimit pescheș cititorului traducerii din Marcel Prevost, din Hector Malot și operele complexe ale dlui Peretz. E timpul să se curme această nesocotită risipă de hârtie. Câci nu contribuție la înrădăcinarea culturii românești aduc aceste edituri, ci definiți-va ei compromitere. Va fi fiind fără îndoiaia principalul scop al acestor interprinderi, – câștigul cu ori ce preț. Înțelegem.

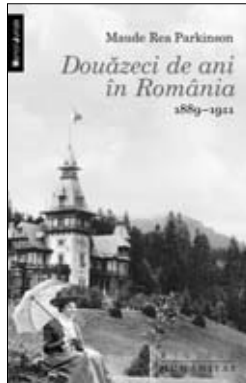
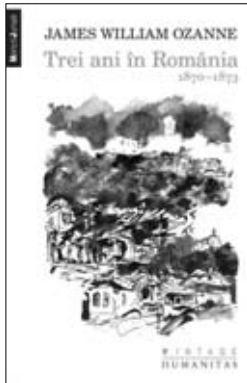
• Vasile Crăiță – Mândra

Oamenii cari au depus bani în aceste afaceri știu bine cum să stoarcă cât mai umflate beneficii”. Și literatura maghiară se bucură de prețuire. Eminescu este privit mereu ca reper: „Înainte de a sfârși să privim încă în vitrinile librăriilor ungurești. Numărăm acolo până la zece ediții deosebite ale operelor lui Arany, Ady, Petofi, și altor mari poeți maghiari, toate tipărite cu gust și cu un adevărat cult al frumosului. În librării noastre circulă un volum a lui Eminescu, care face cu succes concurență cărților de visuri și de povești haiducești, ce se vând în bănciuri. E o crimă. În această țară a profesorilor și multimilionarilor, nu se găsește oare un om cu gust și cu suflet, care în ciuda trândavei nepăsării a editorilor – să tipărească așa cum se cuvine, pe socoteala sa, opera poetică a celui ce ne-a deschis întâia oară ochii spre negura infimului?” Acidul discurs al lui Cezar Petrescu mă aruncă în prezent, unde Umberto Eco (vezi eseul „Betzeller”, în „Pliculețul Minervei”, Humanitas, 2004, București, pag. 125-127), vorbind despre „best-seller”, devenit o adevărată modă „betzeller”, în literatură contemporană, distinge între: best sold (cărți care au avut o popularitate extraordinară într-un anumit timp, gen „Coliba unchiului Tom”); best selling, „romane cu rețetă”, cărți cu succes zgomotos la apariție, dar fără ca acest succes să fie durabil); best to sell („cărți confecționate în mod special pentru vânzare”, care au „încărcat cuvântul best-seller cu o conotație disprețuitoare”). „A încerca să scrii o carte bună, notează Umberto Eco, e altceva decât scrierea unui «best to sell» cu o erecție la fiecare capitol”.

În „Cronica ideilor” din nr. 2/1921 (15 iunie, pag. 93–94) găsim un studiu interesant al lui Lucian Blaga despre Dmitri Merejkovski, cel caracterizat ca fiind „un aristocrat al spiritului” care „nu s-a putut împăca deloc cu revoluția bolșevistă”, ideologul simbolismului din literatura rusă. Între altele, Blaga amintește de studiul lui Merejkovski, „Tolstoi și Dostoievski”: „În cel mai frumos și mai subtil din studiile sale („Tolstoi și Dostoievski”) el numește împreună aceasta intuitivă de lucruri opuse: un simbol. Merejkovski în înțelesul definiției de mai înainte e un mare creator de simboluri”. Blaga aduce un adevărat elogiu literaturii rusești: „Merejkovski, continuând curba istorică ce-o putem construi trăgând-o prin cele câteva culmi – Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Pușchin întrunește ca toți marii scriitori ruși geniul creator, puterea de gândire, interesul profetic față de viață și istorie și în plus o cultură pe care n'o avuse nici unul din înaintașii săi”. Putem constata și prezența unei ierarhii în spiritul blagian: Tolstoi, apoi Dostoievski...

cronica traducerilor

Ionel Savitescu

Călători britanici
despre România

pletele nepieptănate și mustățile lungi, atârând, iar întregul e completat de căciula dădică, neagră; cu totul un spectacol de neuitat", p. 15, își spune în gând: „Civilisation, adieu!”, imaginea femeilor valahe completează impresia dezagreabilă despre bărbații valahi - J.W.O. remarcă „...nu știu de ce, oamenilor le vine tare greu să părăsească Moldo-Valahia. Oricât de mult le-ar dispăcea, țara are o putere de atracție care nu poate fi descrisă în cuvinte” (p. 14). Distanța de la Giurgiu la București este străbătută în numai două ore cu trenul. Să ne amintim, bunăoară, că aceeași distanță fusese parcursă de R. Kunish în 1857 cu postalionul pe drumuri desfundate. Contactul cu capitala țării - București, „orașul plăcerii” - îl impresionează prin numărul mare de biserici ortodoxe, dar nu lipseau bisericile romano - catolice și sinagogle pentru evreii sefarzi și așkenazi, lipsa unor relicve de epocă, excepție Turnul Colței, ridicat de soldații suedezi, care au trecut prin București, după Poltava (1709). La Târgoviște, unde se opri Carol XII, s-a găsit o spadă ce-i aparținuse cu inscripția „Carolus XII Suevorum Rex”, p. 100, în fine, străzile centrale din București fiind bine întreținute: „Cu toate acestea, la o privire mai atentă, tabloul se dovedește întrucâtva dezamăgitor. Sirurile întregi de străzi murdare, măgănite de case sărăcăcioase, colibe și maghernite, printre care se ridică, ici și colo, conacul vreunui mare boier, cântăresc destul de mult în schimbarea plăcutei impresii de până atunci” (p. 23). Descrierea societății bucureștene, a aristocrației („Odinioară, nobilii erau eroi; astăzi, rangul este asociat cu slăbiciunea, desfrâu și indolență”, p. 34), a clasei de mijloc formată, în genere, din străini și a plebei, fiecare cu pre ocupațiile proprii este reală. Impresionează descrierea doamnelor din înalta societate: elegante, cultivate, inteligente, cunoscătoare de limbi străine,

„adevărate trofee”. Cu totul altfel este prezentat țărănul român față de primul contact la intrarea în țară: „Este imaginea bărbăției și mostenitorul glorioaselor tradiții care se pierd în negura vremurilor” (p. 51). La țigani, observă darul înăscut pentru muzică, precum și practicarea altor ocupații. Descriind țara în ansamblu, agricultura, comerțul, face următoarea constatare valabilă și astăzi: „Pădurile care se întindeau pretutindeni în România dispăruseră acum cu repeziune, căci au fost exploatare în cel mai nesăbuit chip cu putință. În fiecare zi se exportă lemn ce n-ar fi trebuit tăiat, iar urmările se vor dovedi, în curând, dezastruoase.” (p. 111). În sfârșit, consideratiile asupra limbii și originile poporului român, literatura, educația, obiceiurile, datinile, o escapadă în Transilvania și câteva aprecieri de ansamblu asupra situației politice încheie un volum ce se parcurge cu interes. O inadvertență: la pagina 91 scrie J.W.O.: „Am văzut, scria Carra pe la 1718...” În subsolul aceleiași pagini nota 1 se indică că Jean-Louis Carra a trăit între 1742/1793.

Cealaltă carte pe care dorim s-o semnalam aparține irlandezei Maude Rea Parkinson** despre care aflăm dintr-o scurtă notiță și Cuvântul înainte semnat de dl. Constantin Ardeleanu că a trăit între 1860/1938, că după studii în țara natală și la Magdeburg (Germania) a călătorit prin Europa, iar la Viena, fiind guvernanta în casa unui înalt ofițer austriac (colonelul von Walzel) de la Curtea imperială, aude vorbindu-se despre România, țară unde decide să se stabilească, deși cu toate eforturile nu reușise să afle cum se poate ajunge. Și, totuși, în pofida necunoașterii, Țările Române sunt invadate după recucerirea franceză și căderea lui Napoleon de o mulțime de ofițeri francezi care sosesc în Principate unde deschid pensioane în care se învăța franceza și cultura

Ferdinand și al Mariei de Edinburgh, precum și al copiilor acestora întregeste prezentarea familiei regale a României. O atenție sporită acordă lui Take Ionescu și soției sale, Bessie Richards. Iar Toma Ionescu, fratele ministrului, era cel mai bun chirurg din București. Impresionată de numărul mare de biserici, de apetitul românilor pentru limbile străine (franceză, engleză, germană), de pasiunea pentru spectacole („România, ca orice nație răsăriteană, au o dragoste orientală pentru spectacol, strălucire și plăcere”, p. 89), de numărul mare de cerșetori, de obiceiul din ziua de Bobotează, când mitropolitul binecuvântează apele din România, în Dâmbovița se aruncă o cruce, iar cel care o scoate primește de la Rege 100 de franci (4 lire), de petrecerile ocazionate de nunțile, botezurile și zilele sfinților, de lipsa de discreție a locuitorilor („că lungă mea rezidență în România m-a învățat, printre altele, că în București nu există secrete”, p. 110), despre comunitățile străine din București (evrei, francezi, englezi, germani): „În nici o clasă socială nu găsești sentimente favorabile germanilor. Nimic din caracterul german nu place sentimentelor mai fine ale românilor. Germana este vorbită, ca modă, dar nu se arată nici un interes pentru studierea ei, cum se întâmplă în cazul francezei și englezei”, p. 148. Marile sărbători (Crăciun, Paste) scot în evidență ospitalitatea românilor și interesul crescând pentru englezi. Luând parte la o excursie pe vârful Omu (în treacăț fie spus, Omu nu este cel mai înalt vârf din Carpați, cum scrie MRP la pagina 188) povestește legenda păstorului Marcu care-i cere stăpânului său pe fiica sa de soție. Legenda este relatată și de James William Ozanne în cartea sa (p. 140 și următoarele). În fine, spre finalul cărții sale, MRP oferă câteva informații sumare despre istoria veche a României, cunoscând, bunăoară, ce interpolare făcuse Simion Dascălul în cronica lui Grigore Ureche, conform căreia aici au fost exilați toți infractorii Romei „dar nu există nici o dovadă certă în acest sens” (p. 211). Fiind la cheremul turcilor, timp de câteva secole, era firesc ca manierele orientale să ne influențeze comportamentul și mentalitatea. Un set de fotografii completează descrierile. Semnalăm la pagina 149 un dezacord: „Deși regele erau un călăreț grozav”. Evident, ambele cărți aparute pentru prima dată în România completează un gol în literatura de specialitate.

*JAMES WILLIAM OZANNE - **Trei ani în România 1870 - 1873**. Traducere din engleză și note de Iulia Vladimirov, Ed. HUMANITAS, 2015, 169 p, 27 lei.

MAUDE REA PARKINSON - **Douăzeci de ani în România (1889 - 1911). Cuvânt înainte și note de Constantin Ardeleanu. Traducere din engleză de Constantin Ardeleanu și Oana Celia Gheorghiu, Ed. HUMANITAS, 2014, 237p, 29 lei.

MAREA BRITANIE

O incursiune în istoria orașului Hull

Literatură și istorie

Orașul Hull este localizat în sudul comitatului Yorkshire, teritoriul cunoscut de noi toți datorită asociației cu surorile Brontë. Acesta a fost sursa de inspirație pentru romanele lor celebre, precum *Jane Eyre*, *Wuthering Heights* și *The Tenant of Wildfell Hall*. Deși locul de naștere al acestora este la aproximativ o oră distanță de Hull, ambele locuri poartă amprenta istoriei.

Numele complet al orașului este Kingston upon Hull și a fost fondat în secolul al XII-lea pentru a servi drept port. De-a lungul istoriei sale, Hull a fost centru de export pentru echipament militar, pescuit, vânătoare de balene și multe alte bunuri. Rolul acestui oraș ca mare centru industrial este vizibil datorită numeroaselor muzee menite să comemoreze reușitele și sacrificiile depuse de locuitori, dar și numeroasele vase de epocă din portul orașului care pot fi admirate din exterior sau din interior. Vasul *Arctic Corsair* se vizitează numai cu o rezervare în prealabil la muzeul cu același nume din apropiere. La fel se procedează și dacă vrei să vezi interiorul vasului *Spurn Lightship*.

Pe lângă progresele din domeniul industrial, orașul Hull a fost renumit și pentru rolul pe care l-a avut în Războiul Civil Englez (1642-1646), unde forțele regaliste s-au ciocnit cu cele parlamentare. De asemenea, orașul a fost grav afectat și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial din cauza bombardamentelor aeriene,

ce au dus la o perioadă de declin în anii de după încheierea conflictului.

Memoria faptelor

Astăzi, Hull este un oraș prosper cu o bogată moștenire istorică și culturală. Turiiștii pot vizita Muzeul Transportului, *Streetlife Museum of Transport*, ce conține o vastă colecție de automobile, biciclete, trăsuri și tramvaie în mărime naturală. Este impresionantă atmosfera din muzeu mai ales în secția unde este reconstruită o stradă și magazinele de la 1930.

Muzeul Maritim, *Maritime Museum*, este o altă atracție a orașului. A fost deschis pentru prima dată în 1871 și prezintă o incursiune în istoria marinei începând cu secolul al XVIII-lea până în prezent. Aici, exponatele sunt grupate în trei categorii: vânătoarea balenelor, pescuit și comerț maritim.

Muzeul Arheologic, *Hull and East Riding Museum*, prezintă istoria zonei începând cu primele așezări continuând cu invazia saxonă, cucerirea romană și invazia vikingilor.

Însă, moștenirea culturală cu care se mândrește acest oraș este de departe contribuția reformatorului social William Wilberforce, o figură importantă în lupta împotriva sclaviei din secolul al XVIII-lea. Cum în luna februarie este *Black History Month*, voi profita de această ocazie pentru a vorbi despre legătura dintre orașul Hull și istoria diasporii africane.

Wilberforce House

Wilberforce House este reședința și locul de naștere al lui William Wilberforce, celebrul politician și reformator social englez care a con-

ducut mișcarea pentru abolirea sclaviei în Imperiul Britanic. Născut în orașul Kingston upon Hull, William Wilberforce și-a început cariera politică în 1780, iar câțiva ani mai târziu a intrat în contact cu un grup de aboliționisti celebri precum Thomas Clarkson și Hannah More, care l-au îndrumat să se implice în abolirea sclaviei până la sfârșitul carierei sale în Parlamentul Angliei.

Casa acestuia a fost renovată și redeschisă publicului în anul 2007, la 200 de ani de la aprobarea actului de către parlamentul care a abolit sclavia în Imperiul Britanic. Muzeul explorează istoria casei și a foștilor proprietari, cuprinzând printre altele și o impresionantă colecție de cărți care i-au aparținut lui William Wilberforce și fiilor săi. Biblioteca familiei conține numeroase volume de călătorie, religie și poezie, printre care și o Biblie în care este înregistrat arborele genealogic al familiei.

Wilberforce House este considerată a fi una din cele mai vechi case din orașul Hull, construită în anul 1660 de William Catlyn în stilul manierist. Reședința a ajuns în posesia familiei Wilberforce în 1732, care a extins clădirea de două ori pe parcursul secolului al XVIII-lea, aceasta căpătând aspectul pe care îl cunoaștem azi.

Casele învecinate sunt construite în stil georgian, servind pe parcursul secolelor drept reședințe sau birouri ale negustorilor prosperi. Cartierul a fost distrus în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, urmând ca toate clădirile să fie reconstruite mai târziu. Ca printr-un miracol, *Wilberforce House* a fost singura clădire din cartier care nu a fost afectată de distrugerii.

Însă cele mai impresionante lucruri care se găsesc în muzeu sunt colecțiile vaste referitoare la viața sclavilor, de la momentul în care aceștia au fost forțați să urce pe nave, până la chinurile pe care le îndurau pe plantațiile stăpânilor. Muzeul conține numeroase documente, tablouri și obiecte care oferă o pri-

vire în detaliu asupra ororilor din istorie. De asemenea, Wilberforce House conține un spațiu dedicat impactului pe care abolirea sclaviei l-a avut asupra acestora în Imperiul Britanic.

Este evidențiat și rolul femeilor care s-au implicat în lupta pentru libertate prin susținerea societăților anti-sclavie, prin boicotul cu privire la comercializarea zahărului produs pe plantații și prin literatură, și mă gândesc la Hannah Moore, în special la scrierile aparținând femeilor de culoare. Aici, recomand poeziile scrise de Phillis Wheatley, prima poetă de culoare care a publicat o carte, ale cărei scrieri din volumul *Poems on Various Subjects, Religious and Moral* au avut impact atât în Anglia, cât și în coloniile din America. De asemenea, pentru cei interesați de relațiile despre sclavia scrise de femeile de culoare, recomand *Incidents in the Life of a Slave Girl* de Harriet Ann Jacobs și *From the Darkness Cometh the Light, or Struggles for Freedom* de Lucy Delaney. Pentru cei care pot citi numai în limba română, recomand *Twelve Years a Slave* („12 ani de sclavie”) de Solomon Northup, cartea fiind adaptată pentru marele ecran în 2013 sub același titlu.

Lupta pe care a dus-o William Wilberforce pentru abolirea sclaviei a avut efecte numeroase în toată lumea. Toți suntem familiarizați cu evenimentele din timpul și de după Războiul Civil American. Însă impactul nu se oprește aici. Ultima secțiune a muzeului cuprinde numeroase informații despre sclavia contemporană și despre modul în care aceasta se manifestă în țările foarte dezvoltate, unde deseori se abuzează de muncitorii imigranți sau cei din clasele sociale sărace, dar și în țările în curs de dezvoltare, unde companii celebre și-au construit fabrici pentru a face rost de mână de lucru ieftină.

Wilberforce House oferă o perspectivă interesantă asupra istoriei și a recurenței comportamentelor și gândirii.

Antonia GÎRMACEA